

Ҳамид Ғулом

АСАРЛАР

ҲАМИД ҒУЛОМ

АСАРЛАР

ТУРТ ЖИЛЛИК

Тошкент — 1979

Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти

ҲАМИД ҒУЛОМ

АСАРЛАР

БИРИНЧИ ЖИЛД

Шеърлар, балладалар,
достонлар

Тошкент — 1979

Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти

Уз
Г. 79

Г. $\frac{70303-21}{352(06)-79}$ 155-79

ПИЛЛАР, ЙУЛЛАР, УСТОЗЛАР

1925 йил. Тошкент. Биринчи Арпаоя маҳалласи. Бу номдаги маҳаллалар учта бўлган. Биринчиси (агар ҳозирги Тошкентнинг жуғрофий тузилиши эътиборга олинса), Ўзбекистон кўчасининг Олмазор кўчаси билан туташган ери атрофида жойлашган. У вақтда Комсомол кўли майдонидан, ҳозир кўлни ёнлаб оқаётган анҳор Муқимий номли театр ёнидан Олмазор кўчаси бўйлаб Баланд масжид томонга оққан ва йўлда Исломобод номли ариққа қўшилган. Комсомол номли кўл майдони, яъни Бешоғоч гузаридан Исломобод ариғигача ҳайқириб оқиб турган анҳорнинг номи Арпаоя ариғи бўлган. Бу анҳор устига қурилган икки обжувоз ва бир тегирмон муттасил ишлаб турган. Биринчи Арпаоянинг тор кўчаларида аравакашлар ҳам истиқомат қилишарди. Улар асосан кўмир ташиб билан машғул бўлишган. Бўйи икки ярим газ қеладиган бу барваста полвонларнинг Арпаоя ариғида отларини чўмилтиришини биз беш-олти ёшлик болалар қирғоқда тизилишиб томоша қилишардик. Улар гоҳо бизни отларига миндириб, кенг сув сатҳига қўйиб юборишарди-да, ўзалари маҳалла гузаридagi сершоҳ учта садақайрағоч тагидаги сўриларда чойхўрлик қилишарди.

Лекин Биринчи Арпаоя аравакашлари билан эмас, балки Форобий номли истироҳат боғи ва боғ ўртасидаги шу номли янги мактаби билан машҳур эди.

Бизнинг уйимиз мактабдан атиги икки юз метрча масофада бўлгани ва мактаб ҳовлисида истироҳат боғига шундоққина бемалол ўтгани учун айниқса биз болаларга бу ерда яшаш жуда мазза бўлган.

Бобом замонасининг билимдон ва обрўли кишиси, шаҳарда мулла Ғулум номи билан танилган халқ муҳандиси 1925 йилнинг 1 сентябрида мени, яъни олти ёшу тўрт ойлик набирасини уйимиз ёнидаги Форобий номли мактабга етаклаб олиб борди ва мактаб ҳовлисидаги яккатуп улкан балх тути тагига терилган парталар ёнида бир тўп болалар қуршовида турган баланд бўйли, қотмагина муаллим қўлига топшираркан:

— Афандим, мана сизга талаба, гўшти сизники, суяги бизники, кунг билан ўқитинг!—деб таъкидлади.

Қўнғироқ чалинди, болалар парталарни тарақлатиб ўтиришди, муаллимимиз тут дарахтига миҳланган ёзув тахтаси ёнига бориб, қўлига бўр билан латта олди. Уқиш бошланди.

Мактаб ёнидан то Исломобод ариғигача чўзилган дарахтзор тепалик истироҳат боғи бўлиб, боғ этаги Зевак ариғига бориб туташарди.

Қатор сўрилар, хиёбонларга қўйилган скамейкалар, ариқ бўйидаги чорпоялар кечга томон шинавандалар билан тўлар, чойхоналар

обод бўлар, тепаликдаги майдонда кураш ташкил қилинар, дорбозлар ўйин кўрсатар эдилар. Юқорироқ бир ерга ёзги сахна қурилган бўлиб, бу ерда концертлар, ҳатто спектакллар бўлиб турарди. Эндиликда мен ҳаёлим уфқида олис нуқта бўлиб узоқлашган ўша 1925 йилдан хотирамда қолган лавҳаларни жонлантиришга ҳаракат қиламан.

Бир оқшом ўша ёзги сахнада кўрсатилган томоша ғосимда. Сахнада бир бойвачча ўз уйида сандиқ бузиб ўғирлик қилади. Қиморга, ичкиликка, фаҳшга берилган разил йигитнинг кирдикорлари очилади. Уша кеч Бехбудийнинг «Падаркуш» пьесаси ўйнаганини мен кейинчалик тушуниб билганман.

Истироҳат боғи ўртасидаги сўриларда ўтириб соз чалган: наво қнаган санъаткорларни ҳам кейинчалик таниб билдим ва уларнинг баъзилари билан узоқ йиллар дўст-қадрдон бўлиб ҳамкорлик қилдим. Машҳур найчи Абдуқодир Исмоилов, буюк санъаткоримиз Юнус Ражабий, классик ҳофизимиз Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов, моҳир танбурчи Рихси Ражабий, Аҳмаджон қўшнайти шулар жумласидандир.

Мактабдошларимизга келсак, бир неча ўнлаб алломаларни таърифлашим мумкин. Лекин фақат икки кишининг номини тилга олиш билан kifояланаман. Улардан бири академик Воҳид Зоҳидов бўлиб, мактабни ҳам, кейинчалик олий ўқув юртини ҳам зудлик билан муваффақиятли тамомлади, йигирма ёшда Мирза Фатали Охундов фалсафий қарашлари мавзuida фалсафа фанларидан кандидатлик диссертациясини ҳимоя қилди. Алишер Навоий фалсафий дунёқарашидан докторлик диссертацияси ёқлади. Ҳали ўттиз ёшга тўлмаган йигит эди ўшанда Воҳид Йўлдошевич!

Ҳурмат билан тилга олмақчи бўганим иккинчи зот матбаачи ишчи Собит Тоҳировдирки, у оддий ҳарф терувчиликдан полиграфиямизнинг атоқли ташкилотчиларидан бири даражасига кўтарилди — кўп йиллар давомнда Тошкент офсет босмаховасига раҳбарлик қилди.

Хуллас, Форобий номи мактабда кечган 1925—1932 йиллар бутун бир авлод ёшларнинг маънавий шаклланиш йиллари бўлди. Биз билим олиш билан бирга янги социалистик маданият ўчоғида, санъат даргоҳида тарбияландик.

1934 йил. Бу йилни бошқа йиллардан айириб, унга алоҳида маъно бағишлашдан мақсадим бор. Яқинда ёшликдаги бир дафтар топилди. Бу оддий мактаб дафтари бўлиб, шеър билан тўлдирилган. Шеърлардан бирининг сарлавҳаси «Қенгай, лагерь», ёзилган йил — 1934.

Уша йили бошқа шеърлар ҳам ёзилган. Лекин бу шеър босилиб чиққан. Босилганда ҳам эътиборли журналимиз «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» (ҳозирги «Шарқ юлдузи»)да босилган. Ана шу шеър қўлёзмасини кўрганымда беихтиёр ўша йилни, ўша вақтдаги адабий муҳитни эслайман.

1934 йилда Урта Осие Индустрiaal институти (ҳозирги Политехника институти)нинг Ишчилар факультетида ўқирдим. Ҳабиб Тўлаганов билан бир партада ўтирдик. Бу дўстим эндиликда машҳур геолог олим, Ленин мукофоти лауреати, Ўзбекистон ССР геология министри.

Уша йил ўн беш ёшимда уеча-мунча шеър машқ қилганим ёдимда. «Ленин учқуни», «Ёш ленинчи» газеталарига, «Ёш куч» журналик

га қатнашиб турардим. «Еш ленинчи» газета редакцияси ҳузурдаги адабий тўғарақда машғулотлар қизғин ўтиб турарди, у ерда Сотти Ҳусайн, Ҳамид Олимжон, Фафур Гулом, Амин Умарий, Ҳасан Пулатлар билан танишганман.

Ҳозир гап бу ҳақда эмас, гап биринчи шеър ҳақида. Рабфакда бизга адабиётдан Субутой Долимов дарс берарди. У нақ шеърларимизни деворий газетда эълон қилиб турарди. Эндиликда Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган фан арбоби, университетимизнинг ширинзабон олими Субутой Долимов у вақтда йиғит ёшида бўлиб, ўзи ҳам қайнаб тошар, бизларни ҳам тинимсиз рағбатлантирарди. Менинг биринчи шеърларимни ҳам редакцияларга олиб боришимга далда берган ана шу саҳий қалб эгасидир.

Журнал редакцияси у вақтда ҳозирги Хадича Сулаймонова кўчасидаги бир қаватлик уйда жойлашган бўлиб, мен унинг биринчи хонасида Ойдин опа ва Ҳасан Пулат билан кўришганим эсимда. Менинг бир даста қўлёзмаларимни бўлишиб олиб ўқиб чиқишди ва бир нечасини танлаб олишди. Журналнинг навбатдаги сониди «Кенгай, лагерь» сарлавҳали шеърим, кейинги сонларида «Толе ва ўч» номли дostonимдан парча ва яна бир қанча шеърларим босилиб чиқди.

Уша вақтда менга кўрсатилган эътиборни мен адабиётга гуруллаб кириб келаётган бутун бир авлод ёш ижодкорларга кўрсатилган эътибор деб биламан. Эҳтимол, мен бир-икки йил илгарироқ бошлагандирман. Шеърларимни сал барвақтроқ эълон қилгандирман. Бироқ ўша йиллар адабиётга дадил кирган бутун бир ижодий бўғин тез кўзга кўринди, ҳар бири ўз йўлини тез топди. Эндиликда уларнинг гўплари адабиётимизнинг ҳамма жанрларида бир қанча салмоқли асарларнинг муаллифлари сифатида мамлакатга танилдилар.

1936 йил. Тошкент.

Мен бу йилни шеърятимизнинг жасоратли парвозлари йили деб ҳисоблайман. Уша йил Узбекистон шоирларининг коллектив шеърый меҳнати А. С. Пушкин вафотининг 100 йиллигини нишонлашга тайёргарлик кўриш шиори остида авж олиб кетди. Бу катта тарихий ишни Ҳамид Олимжон бошқарди. Йиғирма етти ёшлик оташин шоир ва моҳир ташкилотчи Ҳ. Олимжон қаерда бўлмасин, дарҳол атрофида шоирлар давраси ташкил топади, қизғин баҳслар бошланади, янги таклифлар ўртага тушади, қалбларга сўнмас ўт ёқа билади бу тенгсиз нотик!

Пушкин асарларини таржимага олган шоирларни Ҳамид Олимжон ўзи бошлаб Чимёнга, ёзни салқин тоғ бағрида ўтказишга олиб кетади. Ойбек «Евгений Онегин» таржимаси билан машғул. Ҳамид Олимжоннинг ўзи «Кавказ асири»ни таржима қилади. Қўқондаё келган шоир Усмон Носир Тошкент чеккасидаги Инжиқобод боғида «Боғчасарой фонтани»ни таржима қилади.

Ҳамид Олимжон биз ёшларни ҳам ишга солади, «Пушкинни таржима қилиш ҳаммамиз учун мактаб», дейди у, менга ҳам ишонч билдиради.

Бу вақт Езувчилар союзимиз — Окрут офицерлар уйи маданият ва истироҳат боғи рўпарасида, каттагина қўра ичида, болохоналик бинода. Биринчи қаватдаги узунгина хонани клуб қилиб олганмиз. Бу ерда Ҳамид Олимжон раислигида мушоира ташкил қилинади. Мушоира мавзун — пушкинхоналик... Ҳар бир шоир ўз таржимасидан

ўқиб беради. Ғафур Ғулом, Ойбек, Усмон Носир, Темур Фаттоҳ, А. Умарий, ўнлаб бошқа шоирлар ўқийдилар. Ҳамид Олимжон ўзи ҳам жарангдор овози билан ёддан ўқийди. Кейин у мени минбарга таклиф қилади. Мен Пушкиннинг «Гул» ва «Грузия қирларида оқшом зулмати» сарлавҳали шеърларини ўз таржимамда ўқийман. Кейин бу ва бошқа таржималарим китобга қиради.

Бундай шеърний мусобақалар ўтказиш одат тусига кириб қолди. Улардан баъзилари хотирамдан асло ўчмайди. Чунончи, М. Ю. Лермонтов шеърляти кечасида Усмон Носир «Демон»дан бир боб ўқигани ҳали қулоғимда жаранглаб туради. Ғафур Ғулом «Ҳожи Абрек»дан парча ўқиди. Мен «Мдири»нинг биринчи бобини ёддан ўқиб бердим.

Мана энди орадан шунча вақтлар ўтгач, ўттизинчи йиллардаги адабий муҳитни ўйлаб қарасам, биз ўзбек ёзувчилари ва шоирлари унутилмас дўстимиз ва дарғамиз Ҳамид Олимжон раҳбарлигида жуда катта ижодий мактаблардан ўтибмиз. Бу мактаблардан асосий учтасини алоҳида кўрсатиб ўтиш керак. Биринчиси — халқ ижодининг битмас-туганмас хазина манбаидир. Ҳамид Олимжон фольклорга жуда катта эътибор берди. Ҳодии Зариф бошлиқ бир гуруҳ ўзбек олимларини ўзбек халқ оғзаки ижоди асарларини тўплашга, бахшилардан ёзиб олишга сафарбар қилди. Эргаш Жуманбулбул ўғли, Фозил Йўлдош ўғли, Ислом шоир Назар ўғли, Пўлкан шоир ва бошқалар Тошкентга таклиф қилинди. Улардан миллионлаб мисра дostonлар ёзиб олинди. Уша йиллари биз халқ бахшилари билан ҳамсуҳбат бўлдик, халқ шеърлятининг соф булоқларидан тўйиб смирдик. Иккинчи мактаб — классик адабиётимиз мактабидирки, Алишер Навоий туғилган куннинг 500 йиллигига тайёргарлик кўрилиши муносабати билан Ҳамид Олимжон классик адабиётимиз пропагандасини кенг йўлга қўйди. Биз бу улуг ишнинг натижаларини энди кўриб турибмиз, Ҳамид Олимжон башоратига такрор ва такрор офаринлар демоқдамиз. Учинчи мактаб — рус классик ва совет адабиёти мактабидир. Мен юқорида фақат А. С. Пушкин ва М. Ю. Лермонтов юбилейларини ўтказиш муносабати билан шеърлий таржима санъати сирларидан воқиф бўла бошлаганимизни ёслатиб ўтдим. Модомики, булардан ташқари, Ҳамид Олимжон ўзбек ёзувчиларини Лев Толстой, Шота Руставели, А. П. Чехов, Тарас Шевченко, Максим Горький, В. Маяковский асарларини таржима қилиш ишларига рағбатлантирди. Дарҳақиқат, қардош халқлар классик адабиётини ўқиб ўрганишнинг энг самарали усули таржима қилиш орқали ўрганишдир. Айниқса, истъодод эгалари, қалам аҳли учун бу усулнинг ижодий манфаати ўн чандон ортиқдир.

Ҳамид Олимжон ўз ижодий тажрибаси давомида мана шу ҳақиқатни чуқур тушуниб етган ва бу улкан масъулятни вазифани муваффақият билан бажара билган.

Ўттизинчи йиллар адабий муҳитини Фарғона водийсидан келган уч шоирсиз тўла тасаввур этиш мумкин эмас. Булар — Султон Жўра, Амин Умарий ва Усмон Носир. Султон Жўра андижонлик бўлиб, гоҳ-гоҳ Тошкентга келиб турар, келолмаганида эса, қўлёзмаларини почта орқали юбориб турар эди. Чунончи, унинг «Жордано Бруно» поэмаси журнал редакциясига почта орқали келди ва биз ўқиб улгуришимиз биланоқ шоирнинг ўзи ҳам етиб келди. Ёзувчилар союзида йиғилишдик. Султон Жўра поэмани ўзи ўқиб берди. Қизгин муҳокама бўлди. Утда ёнган олим тақдири нақлидан жуда таъсирландик. Журнал поэмани қабул қилиб олди ва тез орада эълон қилди. Ора-

дан бир неча йил ўтгач, Султон Жўра ўзи фашизмга қарши жангда, ўт-олов ичида ҳалок бўлди. У ўз шеъриятида куйлаган азиз Ватан учун, инсон ҳақи учун жонини фидо қилди... Амин Умарий жуда ёш бўлишига қарамай, том маънода нуроний шоир эди. Унинг кўзлари чақнаб, қизил юзидан нур ёғилиб турарди. Ажабо, Амин Умарий ҳам худди Султон Жўра каби оловда тобланган пўлатдай жарангларди. Унинг Ленинград жангчиларига бағишланган шеърини ўз оғзидан эшитганман: ҳали шеър битилган қоғоз совимасдан, ёниб, ҳаяжонлиб ўқиб берган эди менга... Орадан бир неча ойгина ўтди. Бекободга — Фарҳод ГЭС қурилишига борган экан. Терлама касалини юқтириши, бунинг устига қаттиқ шамоллаб, зотилжамга йўлиқиши сабабли йигит ёшида дунёдан кўз юмди. Лекин ҳамон ўзи куйлаган Ҳамзадай ва ўзи шарафлаган Ленинград жангчиларидай шаҳдам қадам ташлаб боряпти олдинги сафимизда!

Усмон Носир билан бир учрашувни ҳамон мароқланиб эслайман. Хадрада тасодифан учрашиб қолдик. Бундан аввал Ёзувчилар союзида, Илжибод боғида, мушоираларда бир неча марта кўришган, бир-биримиз билан яқинлашиб қолган бўлсак ҳам, бу муносабатлар ҳали шахсий дўстлик даражасига кўтарилмаган эди.

Усмон мен билан иссиқ кўришди:

— Хадра сўзининг маъносини билмайсизми?— сўради.

— Афсус, билмайман.

Хижолатдан манглайимга совуқ тер чиқди.

— Нимага керак бўлиб қолган эди?

— Чодра сўзига қофия қидириб юрибман.— Манглайи тиришиб жавоб берди Усмон.—«Демон»да шундай ибора бор: «Тамаранинг чодраси»... Хадра сўзининг маъноси мос келса, заб қофияга тушар эди-да. Бироқ уч-тўрт кишидан сўрадим, ҳеч ким билмаяпти.

— Юринг, Ғафур акадан сўраймиз,— дедим мен Усмонга.— Ғафур ака билмайдиган нарса йўқ.

— Тўғри айтасиз, Ғафур ака қомусул-аълам!— Усмон фикримни тасдиқлади.— Лекин ҳозир бошқа бир иш бор, юринг, ёрдамлашиб юборасиз.

Биз Усмон билан Хадрадан Бешоғочгача яёв суҳбатлашиб келдик ва ундан 9-Январь кўчасига ўтиб, Анҳор бўйидаги беш қаватли уй ёнида тўхтадик.

— Мен шу ерда вақтинча турибман, бироқ ҳозир кўчиб кетаман,— деди Усмон ва биз у билан бешинчи қаватдаги уйлардан бирига кириб, йўлакдаги жажжигина ҳужрадан унинг талабаларга хос камтарона кўчини — бир чамадонча билан ўриндиғини олиб чиқдик.

Усмоннинг дадаси Чақар маҳалласидан қутичадаккина ҳовли сотиб олган экан. Биз Бешоғочдан ўтиб, Гулистон маҳалласи орқали Чақарга келдик. Ҳовлида бизни Усмоннинг онаси ва сингиллари кутиб олдилар. Ҳовли сув сепиб супурилган. Ариқ бўйига палос ёзилган, кўрначалар тўшалган экан. Намозгар асноси бўлса керак. Хонтахта атрофида юзма-юз ўтириб, хуштаъм лағмон еганимиз эсимда.

Усмон «Демон»нинг таржимасидан ёддан бир парча ўқиб берди. Шеър музыкасига маҳлиё бўлиб:

— Ана шеър, ана илҳом!— деб хитоб қилди.

Мен Усмоннинг «Нахшон» достонидан «Бағишлов» қисмини завқланиб ўқидим:

Боғларга намозгар салқини тушди,
Гуллар нам баргини қайирди аста.

— Ахир, бунинг Лермонтов шеърдан ҳеч кам ери йўқ!— дедим.

— Муболагага пири-комил бўлиб кетинг-е!— хандон отиб кулди Усмон.— Лермонтов қаёқда-ку, унинг камтарин мухлиси қаёқда!

Ажабо, ўша суҳбатдан буён қирқ икки йил ўтибди. Биз энди сочимиз оқариб, олтмиш ёшлик мўйсафид бўлдик. Кўп замонлардирки, Усмон Носир орамизда йўқ. Лекин унинг шеъри юрагимизда. Овози қулогимизда ҳамон жаранглаб туради. Адабиётимиз камолга етди. Шеъриятимиз кўкида юлдузлар кўпайди. Лекин минг-минглаб нурли юлдузлар ўртасида тип-тиниқ зиж шоирон мавосида, асримиз азиз инсонлари бошида Усмон Носир қалби, унинг навқирон поэзияси тонг юлдузидай мангу чақнаб туради.

Биз ҳозир ўнинчи беш йилликнинг учинчи йилини яқунламоқдамиз. Модомики, мен ва менинг тенгдошларим ижод қила бошлаган вақт биринчи беш йилликнинг учинчи йилига тўғри келади. Салкам ярим аср ҳадегунча ўтди-кетди. Энди биз китобхон олдида, адабиёт олдида ҳисоб беришимиз керак. Бу кунга етмаганлар ҳам бор. Чунончи, Мақсуд Шайхзода элик тўққиз ёшида вафот этди. Олтмиш ёшини нишонлаш унга насиб қилмади. Зеро, бу мумтоз инсон ва устоз файласуф шоир ҳам олтмиш ёшини нишонлашни, улкан ижодини сарҳисоб қилишни истар эди!

Устозлар ҳақида сўз борганда, мен даставвал Ғафур Ғулумни эслайман, унинг барваста гавдаси, катта қўллари, чимирилган қошлари, синчков боқишлари дафъатан кўз олдимга келади.

Адабий ҳаёт қайнаган ўттизинчи йилларнинг ўрталарида, чунончи, «Ёш ленинчи» газетаси редакциясидаги адабий тўғаракда Ғафур Ғулум биринчи сиймо бўлмаса ҳам, у биринчи шоир ва инқилобий шеъриятимизнинг Ҳамзадан кейинги байроқдори бўлиб майдонга чиқди. Унинг «Турксиб йўлларида» номли ҳайқирӣқ манзумаси ўзбек совет адабиётида воқеа бўлибгина қолмасдан, балки янги публицистик йўналишнинг қалдирғочи бўлиб парвоз этади. Унга назиралар ёзилди.

Кунлардан бир кун Эскижўвада Жангоб (Пушкин номли боғ) тепалигидаги чойхонада Ғафур Ғулум улфатлари билан суҳбатлашиб ўтирганида мен кўчадан ўтиб қоламан.

— Ҳой, бу ёққа кел!— деб чақиради у мени ва яқинига бориб салом берганимдан кейин улфатлари — босмахона ишчиларига таништиради:

— Унча-мунча шеър машқ қилиб юрган Ҳамид Ғулум шу бўлади. Мен Ғафур Ғулумман. Демак, иккаламиз бир она қорнидан таллашиб тушган бўламыз. Мана сизлар гувоҳ бўлингиз, биз шу кундан бошлаб ака-ука.

Шу-шу биз ака-ука бўлдик. Кейинчалик Тошкентдами, Москвадами таниш-билишлар бу ҳақда сўраб қолишганида, Ғафур ака мендан аввал:

— Ҳа, биз ака-укамыз,— деб жавоб берарди.

Ўттиз тўрт йил, яъни Ғафур аканинг сўнгги соатларига қадар давом этган бу яқинликни мен аввало устознинг шоғирдга ишончи деб тушуниб келдим ва бу фавқулодда самимий ишончни оқлашга ҳаракат қилдим.

Ижоднинг юлдуз чақнаган онлари бўлади. Мен Ғафур Ғулом ижодига шундай онларни кўп марталаб кузатганман. Ғафур ака «Отелло»ни таржима қилган кунлар... Ҳа, «Отелло»ни ва Пушкин, Лермонтов асарларини таржима қилган кунлар, «Шум бола» ва «Едгор» ёзилган кунлар ҳақида, шеърятининг шоҳ асарлари: «Бог», «Сен етми эмассан», «Согиниш», «Йигитларга», «Хотин» ва бошқа ўнлаб, юзлаб шеърларидан ҳар бирининг тарихи ҳақида сўзлаб беришим мумкин.

Ғафур акани Шарқ тарихи ва адабиётини билишда тенгсиз дейиш мумкин. Унинг Мухтор Авезов ва Нозим Ҳикмат билан, Берди Кербобоев ва Мирзо Турсунзода билан, Николай Тихонов ва Пабло Неруда билан, Собит Муқонов ва Абдуқосим Лоҳутий билан, академик С. Тоастов ва Самад Вурғун билан суҳбатларида иштирок этганман. Шарқнинг қайси сиймоси, Шарқ шеъряти ва санъатига доир қандай мавзу тилга олинмасин, Ғафур Ғуломнинг билими ва зақоси даражасида у билан теппа-тенг баҳслаша биладиган билимдонни кўрмаганман.

Нима ҳақда сўз кетмасин: Мирзо Бедил фалсафасими, турк шоири Тавфиқ Фикрат назмий услубими, Умар Хайём рубойларими, Шайх Саъдий саргузаштларими, қадимги хитой шеърятими, ёки Лу Синь ижодими, Ҳофиз лирикасими, Машраб дунёқарашими, ниҳоят, улуг бобомиз Алишер Навоий адабий тилининг олмос қирраларими,— ҳаммаси-ҳаммасига ўз даврининг алломаси бўлган нуктадонлар ҳам Ғафур Ғуломдан мукамал жавоб ола билганлар ва шу сабабдан унинг ақли, истеъдоди ва заковатига таҳсинлар ўқиганлар.

Ғафур аканинг ҳар тонг эшик тақиллатиб кириб келишига одатланиб қолганим учун бу тонг ҳам унинг барвақт ташрифи мени таажжублантирмади. 1950 йил май ойининг дастлабки кунлари. Гира-шира сурма ранг тонг. Эски Олазор кўчаси. Ғафур ака «Победа» машинасининг мотори ўчмаган. Ҳарам оғаси каби гунг-соқовликни одат қилиб олган шофёр Мустафо кабинадан кулиб боқди.

— Етаверасанми, сўфилар таҳоратини олиб бўлди-ку!— Менга ҳазиломуз ўшқиради Ғафур ака.— Юр, Самарқандга кетдик, домла Айнийни кўриб келамиз!

Бешоғоч бозорига кириб, беш-ўнта лиму олдик, Ғафур ака икки шиша коньяк ҳам олводди.

— Ишинг бўлмасин,— деди у менга мийғида кулиб.— Домла бетоб эмиш, муолажага керак бўлади.

Мен Ғафур аканинг бу хил ҳазилларига ўрганиб кетганим учун, унинг кулганига эътибор ҳам бермай қўя қолдим.

Йўлга тушдик, Мирзачўлда бир пиёла чой ичиб, Жиззахда овқатланиб, Самарқандга шомга яқин кириб келдик.

— Домла ишлаб чарчаган,— деди менга Ғафур ака.— Бугун меҳмонхонада тунаб, домланикига эрталаб борамиз.

Эртаси кун «Регистон» меҳмонхонасидан гира-шира тонг паллада чиқиб, Садриддин Айний уйига келдик. Домла аллақачон уйғонган экан, эшикни ўзи очди ва Ғафур акани кўриб, қувончини ичига сифдиrolмай:

— Ия-ия, қаёқдан кун чиқди!— деб бир оз довдираб қолди. Эски қадрдонлар қучоқлашиб кўришдилар, домла мен билан ҳам елка қоқишган бўлди. Ташқари ҳовлига кираверишда, ўнгдаги биринчи эшикдан даҳлиз орқали домланинг ишхонасига ўтдик. Бу хона

бор-йўғи ўн бир тўсинлик, мўъжазгина уй бўлиб, тоқчаларга ўриштирилган жовонларга китоб терилган, ёзув столи устида қўлёзмалар, шиша доводта сиёҳ ва оддий ручка бўлиб, буни домла қалам деб атар ва ўз ўтмишдошлари каби қалам билан ёзишга одатланган экан.

Биз ёзув столи атрофидаги курсиларга ўтиргач, Айний телпақ тагидаги қайноқ чойнакдан бир пиёладан чой қуйиб узатди ва дастурхон тузаттириш учун ишхона тўридаги кичик эшикдан ичкари ҳовлига кириб кетди.

Ғафур ака шу пайтдан фойдаланиб, икки шиша коньякни китоб жовонларидан бирига яширди ва менга кўз қисиб, «Туя кўрдингми? Йўқ!» деб қўйди.

Домла Самарқандга хос сахий дастурхон кўтариб кирди. Гирдоб патнисга терилган гулдор ликобларда сояки кўкиш ва қора майизлар, қандолат, хандон писта, новвот, чинни пиёлада балх тутининг қиёми, янги тандирдан узилган нони пўлот...

— «Бухоро»нинг учинчи китобини тузаяман,— деди домла бизни дастурхонга таклиф қилар экан.— Тобим йўқ. Кучим етмай қоляпти.

— Камроқ ичиш керак!— Ғафур ака мийиғида кулиб, таъна қилган бўлди.

— Ия-ия, бу нима деганинг, лодон!— домла танбеҳ берди.— У заҳри қотили мен оғзимга ҳам олмаيمان!

— Исбот қилсам-чи?— Ғафур ака жиддий бир қиёфада таҳдидга ўтди.

— Исбот қил!— домла ҳам ёш болаларга хос соддалик билан ўз даъвосида туриб олди.

Ғафур ака ўрнидан туриб, китоб жовонининг олдига борди ва китоблар ортидан икки шиша коньякни чиқариб, домлага кўрсатди:

— Хўш, бу нима?

Мен Садриддин Айнийнинг хандон отиб кулишига ўша дақиқада биринчи ва охириги марта гувоҳ бўлдим. Қўлларини тиззаларига уриб, қаҳ-қаҳ отиб, кекса кўзлари ёшланиб, қотиб-қотиб кулди.

Бу ҳазилидан хумори ёзилган Ғафур ака дўсти ва устози Айнийга иккинчи бир гапни ташлади:

— Домла, Бухоронинг учинчи китобига бир нарсани ёзишни унутманг, биласизми, мен Мирзо Абдулқодир Бедилнинг тўққизинчи набираси бўламан-а!

Бу янгилик домла Айнийни анча ўйлатиб қўйди. Домла диван суянчигига куракларини тираб ўтирганича кўзларини юмди ва оппоқ оқарган соқолини тутамлаб, узун бир нафас ўйга толди. Кейин бирдан кўзларини очиб, яна кафтлари билан тиззаларини шапатилаганча, чақчақлаб кула кетди...

Мен икки алломанинг ҳазил-мутойибасини кузатиб ўтириб, бу шонли академиклар, адабиётимизнинг барҳаёт классиклари, замон алломаларининг самимий дўстлигидан, беғубор ҳазилкашлигидан ва ниҳоят, илм бобида муросасиз меҳнати ва кашфиётидан фахрландимки, афсус, икки олим ўртасидаги тарих масалаларига доир жиддий баҳслар бу мақоланинг мавзу доирасига сиғмайди, буларни қайд этмоқ учун балки кейинчалик бошқа бир имконият туғилиб қолар... Мен бу ерда фақат шу нарсани илова қилиб ўтаманки, ижодимнинг дастлабки изланиш йўлларида Ғафур Ғулумдай устоз мени қўлла-

ганидан бахтиёрман, ўзимни унинг нурли сиймоси қаршисида умрбод бурчли деб биламан.

Бу ерда мен Ҳамид Олимжон ҳақидаги хотираларимни яна бир оз тўлдирмоқчиман. У ёшлигидаёқ, ўз тенгдошларидан фарқ қилароқ такрорланмас бир салобат ва виқор касб этди. Мен ундаги бу фазилатни ўз олдига бутун бир мақсад қўя билишида ва шу мақсадга ёришиш учун зарур ишларни ташкил эта олишида, деб биламан.

1936—1937 йилларда анчагина ёшлар Ёзувчилар союзи атрофига уюшиб қолди. У ерга кекса ёзувчилар ҳам тез-тез келиб туришарди. Ўттиз еттинчи йилларнинг ўрталарига келиб, айниқса Ҳамид Олимжон адабий ҳаракатчиликнинг ташкилотчиси бўлиб майдонга чиқди.

Кунлардан бир кун у мендан сўраб қолди:

— Усмон Носир поэзиясига қандай қарайсиз?

— Ҳаётбахш, оташин поэзия,— деб жавоб бердим.

— Жуда сози!— Ҳамид Олимжон елкамга қоқди.— Эртага президиум мажлисида Усмон Носир поэзияси муҳокама қилинади. Сиз рус тилига дурустсиз. Усмон шеърларини рус тилида таърифлаб беринг.

Эртасига президиум мажлисида қатнашдим. Навбатим келганда, мен ҳам сўзладим. Бироқ Ҳамид Олимжоннинг оташин нутқи ҳамон қўлақларимда жаранглаб туради. У мендан ўн ёш катта, ўша йил йигирма саккиз ёшга тўлган баркамол шоир ва арбоб эди. У Усмон Носир ижодини ўринсиз хуружлар қаршисида мардона туриб ҳимоя қилди. Лекин фожиа яқин қолган экан, эртаси кунийёқ Усмон Носир сафимизда бўлмай қолди...

Орадан бир йил ўтгач, 1938 йилда «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» журналида Ҳамид Олимжоннинг адабиётимиз ёш авлоди ҳақида «Савияни кўтарайлик» номи мақоласи эълон қилинди. Бу мақолада Союзимиз раҳбари ёшларни рус тилини ўрганишга даъват этган ва рус адабиёти асарларини таржима қила бошлаган ёшлардан икки кишини — Маъруф Ҳаким билан мени ижобий мисол тарзида тилга олиб ўтган.

Ҳамид Олимжоннинг бу ишончи, худди Ғафур Ғуломнинг ишончи каби менинг орзуларимга қанот боғлади, ижод йўлида дадилроқ қадам ташлашимга рағбатлантирди.

Ҳамид Олимжоннинг ёшларга, шахсан менга мадади ва ишончини исбот этадиган мисоллар анчагина.

1940 йилда, мен Ўзбекистон Давлат бадий нашриётида поэзия редакциясида катта редактор бўлиб ишлаб юрган вақтимда, кунлардан бир кун мени телефонга чақирадилар.

— Завод нималигини биласизми?— Ҳамид Олимжоннинг мулоҳим овози эшитилади.

— Афсуски, яхши билмайман,— мен соддадиллик билан иқрор бўлдим.

— Эртага эрталаб соат ўнда Ильич заводининг дарвозахонасида учрашамиз,— деб трубкани қўйди Ҳамид Олимжон.

Эртаси эрталаб завод эшигига келганимда, йигирма чорлиқ ёзувчини кўрдим. Ҳамид Олимжон бизни завод ҳовлисига бошлаб кирди ва директор билан биргаликда цехма-цех олиб юрди. Мен уни зимдан кузатарканман, иш жараёнларига синчков тикилишидан, ишчилар билан батафсил суҳбатидан, уларга шеър ўқиган пайтида юрагида қайнаб турган эҳтиросли ҳаяжонидан ўз ишим ва ижодим учун қулоса чиқариб олдим.

1941 йилнинг кўкламини асло унутмайман. Апрельнинг бошларида Ёзувчилар союзида президиум мажлисига мени ҳам чақирдилар. Мажлисга бориб билсам, унда бир масала — ёш шоирни, яъни мени союз аъзоллигига қабул қилиш масаласи кўрилар экан. Мажлисга Ҳамид Олимжон раислик қилди. Ғафур Ғулом менинг ижодим ҳақида «доклад» қилди. СССР Ёзувчилар союзидан келган меҳмон Петр Скосирев мажлисда қатнашди, муҳокамада ўн бешга яқин киши сўзга чиқди. Булар орасида Иззат Султон, Юнус Латиф, Амин Умарий, Султон Жўра, Ҳасан Пулат, Темур Фаттоҳ ва яна бир қанча шоир, ёзувчилар бўлганини ҳамон эслайман. Улар менинг олдимга жиддий талаблар қўйдилар. Бундай муносабат менга, энди йигирма ёшга тўлган бир ёш ижодкорга кўрсатилган улкан ғамхўрлик эдики, буни ҳеч қачон унутмайман. Мен айниқса Ғафур Ғулом билан Ҳамид Олимжоннинг сўнмас меҳрини умрбод эъвозлайман.

Афсуски, мен Ҳамид Олимжон ҳалокатининг гувоҳи бўлдим. 1944 йил 3 июль менинг ҳаётимда ҳам, ижодий биографиямда ҳам энг аламли кунлардан бири бўлиб қолади. Ҳамид Олимжоннинг дафн маросимида мен унинг тобути бошида турдим. Ўзбекистон радиосининг бош диктори сифатида қўлимда микрофон тутиб, бу мудҳиш фожияни — умумхалқ ва умумодабиёт мотамини халқимга бутун тафсилоти билан сўзлаб турдим. Қабр бошида Зулфия хоним қасамёдини ҳам миллион-миллион кишиларга эшиттирдим. Халқ оташин шоирдан, Зулфия вафоли ёри ва мададкоридан жудо бўлди, мен эса ўз устозимдан айрилиб йиғладим ўша мунгли оқшом...

Бизнинг Ойбек билан яқинлигимиз, дўстлигимиз жуда кеч бошланди. Гарчанд мен уни анча эрта таниб билган бўлсам ҳам, унинг «Наъматак» шеъри, «Уч» достони каби баъзи нодир асарларини болалигимдаёқ ёд қилиб олган ва ҳатто кейинчалик, янглишмасам, 1938 йилнинг ёз фаслида у рафиқаси Зарифа хоним билан Чиноз томонга кетаётганида, Тошкент вокзалда дала поездига чиқариб қўйган бўлсам ҳам, барибир, яқинлаша билмадим. Ойбек ёшлигида ноқ йирик асарлар, чунончи, дostonлар ёзди ва кейинчалик эса улкан насрий асарларга қўл урди, балки, шу сабабдандир, у биз каби фақат шеър ёзиш билан қифояланиб юрган ёш шоирларни унча писанд қилмасди. Биз ёшларга унинг салобати кўланка ташлар, яқинига борабилмас эдик. У гоҳо-гоҳо ёшларга эътибор қилар, шунда ҳам йирик асар ёзган ёшларни илгари сурар эди. Чунончи, Мирмуҳсиннинг «Уста-Ғиёс» ва Асқад Мухторнинг «Пулат қуювчи» дostonлари ҳақида Ойбекнинг яхши фикрлар айтганини ҳамон эслайман. Бир куни у мени Ёзувчилар союзининг йўлагида тўхтатиб:

— Достон ёзинг, роман бошланг, — дедики, шундан кейин мен анча вақт ўйланиб юрдим.

Мен «Машъал» романини эълон қилганимдан кейин Ойбекнинг менга муносабати ўзгарди. Энди у мен билан худди яқин кишиси каби суҳбатлашадиган, ҳатто маслаҳатлашадиган бўлиб қолди.

Хуллас, йил сайин дўстлаша бордик ва қадрдонлигимиз шу даражада мустаҳкамландики, бунинг натижасида оилавий дўстлик туғилди. Чунончи, бир гал Файз Аҳмад Файз Тошкентга келиб, менинг хонадонимда меҳмон бўлганида, Ойбек ўзи рафиқаси билан кириб келди ва бизнинг ҳаммамизни эртаси кунига ўз уйига таклиф қилди. Бундай мисолларни кўлаб келтиришим мумкин, лекин китобхонда ёзувчиларнинг дўстлиги оилавий дўстликдан иборат экан, деган фикр туғилмаслиги учун мен Ойбек билан ижодий ҳамкорлигимизга доир

икки мисолни келтириб ўтаман. Биринчи мисол унинг «Улуғ йўл» романи нашрига тааллуқли. Бу роман ёзилиб бўлган эса-да, Ойбек уни эълон қилишга журъат этмади. Шунда мен роман қўлёзмаси билан танишиб, унинг бадий мукамал асар эканлигига қаноат ҳосил қилдим-да, адбдан асар таҳририни сўраб олдим. Ойбек мамнуният билан рози бўлди. Бунинг натижасида роман аввал «Шарқ юлдузи»да эълон қилинди, кейин алоҳида китоб ҳолида нашр этилди.

Иккинчи мисол Ойбекнинг беморлигига тааллуқли. Маълумки, машаққатли асабий дард оқибатида устознинг тили бир оз дудуқланиб қолган эди. У мушоираларга келар, шеър ўқишни орзу қилар, бироқ ўқинмас, ўз шеърларини ўқиб беришни кўпинча мендан илтимос қилар эди. Унинг олтмиш йиллик юбилеи ўтказилганда, Тошкент ва Москвадаги тантанали мажлисларда ҳам унинг жавоб сўзини мен ўқиб бердим...

Бизнинг кеч бошланган ва тез равнақ топган самимий ижодий дўстлигимиз, афсус, минг афсусларки, Ойбекнинг бевақт вафоти билан узилиб қолди...

Утган йил апрель ойининг сўлим кўклам кунларида Душанба шаҳрида Садриддин Айний таваллудининг юз йиллигига бағишланган тантаналар бўлди. Севимли шоиримиз Зулфия ва академигимиз Обид Содиқов билан бирга мен ҳам қатнашдим. Буюк нурхона Норақда, Кўлобада бўлдим, жуда кўп қадрдон дўстлар билан учрашдим, суҳбатлашдим. Сотим Улуғзода, Жалоол Икромий, Раҳим Жалил, Фотеҳ Ниёзий билан ёшлигимизни, ўттизинчи йилларнинг охирини эслашдик. «Совет Тожикистони» газета редакциясида редактор, атоқли драматург Ҳожи Содиқ бундан қирқ йил аввал шу редакцияда ахборот бўлимининг мудири ва таржимон бўлиб ишлаган кишининг, яъни менинг шарафимга қабул маросими ўтказди.

Буни қаранг-а, қирқ йил ҳа-ҳу дегунча ўтибди-кетибди.

Мен 1938 йилнинг январидан октябргача, кейин 1939 ва 1940 йилларнинг ёз ойларида Душанбада, «Қизил Тожикистон» (ҳозирги «Совет Тожикистони») редакциясида ишладим. Редакция ҳам, Ёзувчилар союзи ҳам «Матбуот уйи» деб аталган икки қаватли (ҳозир ҳам сақланиб қолган) бинода бўлгачи учун мен тожик ёзувчилари билан тез-тез кўришиб, суҳбатлашиб гурганман. Мирзо Турсунзода билан ҳам шу ерда танишганман.

Ҳа, қирқ йил ўтди, Ҳисор тизма тоғи этакларида улкан социалистик шаҳар — Душанба такрорланмас кўрки жамоли билан ястаниб ётибди. Бутун бир авлод туғилиб, камолга етди. Чунончи, биз Душанбада ишлаб юрган кунларда туғилган Мўмин Қаноат эндиликда машҳур шоир ва Тожикистон Ёзувчилар союзининг биринчи секретари!

Душанбадаги адабиёт байрами кунларида меҳмонлар баланд тепа устига чиқиб, Мирзо Турсунзода қабрини зиёрат қилдилар. Биз, бир неча юз ёзувчи тик йўлдан тепаликка аста-секин кўтарилдик ва кечагина сафимизда юрган, ҳаммамизга азиз ва қадрдон шоирни зиёрат қилдик...

Турсунзода Тошкентни севарди. У бизнинг шаҳримизда тожик ўқитувчилар институтида таҳсил кўрди, кейин то умрининг охиригача тез-тез келиб турди. Мирзонинг Осиё ва Африка ёзувчилари Тошкент конференциясига, Гафур Гулом юбилейига, яна бошқа ўйлаб йиғинларимизга келгани, қизгин суҳбатларда тонглаб отдирганимиз осимда.

Куналардан бир кун тунда телефон жиринглади. Мен трубкуни олиб қулоқ солдим.

— Ҳозир Индонезиядан учиб келдим.— Мирзонинг мулоим овозини дарҳол танидим.— Москвага кетишим керак эди, лекин тобим қочиб қолди. Душанбага кетаман, аммо самолёт эрталаб экан.

— Кутинг, ҳозир етиб бораман!— дедим-да, рафиқам Манзура-хонни уйғотиб, шолғомли мастава буюрдим ва ўзим гараждан машинани чиқариб, аэропортга зудлик билан жўнаб кетдим.

Мирзо аэропортда депутатлар хонасида креслода бемажол бир аҳволда ўтирарди. Ҳарорати бўлса керак: кўзларининг оқи қизарган, юзи ҳам қизариб бўртган, бутун қиёфасидан ўта чарчоқлик сезилиб турарди.

Мен уни уйга олиб келдим. Мурчли шолғом-мастава, аччиқ кўк чойдан кейин у бир оз ўзига келди-да:

— Боққа чиқиб ҳаво оламиз!— деб таклиф қилди.

Ёз. Ой тўлган кеча. Алақайси дарахт шохида булбул хониш қилади. Яқин бир ердан шалоланинг гурнлаган шовқини эшитилади. Мирзо тун нағмасига зийрак қулоқ солиб, сўрайди:

— Шалола қаерда?

— Қичқирикда. Яқин.

— Борамиз!

Қичқирик анҳори бўйлаб юқорига кўтарилдик ва темир-бетон тўғондан пастга — анҳор ўзанига олиниб тушаётган ва ойдинда беқиёс манзара ҳосил қилган шалола қаршисида тўхтадик.

Мирзо қулочини кенг ёзиб керишди, салқин нам ҳаводан тўйиб-тўйиб нафас олди ва завқи тошиб;

— Бисёр зебо!— деди ва қўшиб қўйди:— Ватан қандай яхши!

Мен ҳам Индонезияда бўлганим, у ердаги фожияни кўрганим учун Мирзонинг сафари оғир бўлганини тасаввур этаман...

Энди Мирзо Турсунович орамизда йўқ...

Мен унинг қабри ёнида сукут сақлаб турарканман, Душанбада ўтган қайноқ ёшлик кунларимни эслайман ва 1938 йил ёзида ёзган бир шеърим хотирамда жонланади:

ВАРЗОБ ҚАЙНАЙДИ

Душанбанинг нақ тепасида,

Яшил тоғлар кўланкасида

Варзоб қайнайди.

Тошни тошга уриб қутуриб,

Тўлқинлари оппоқ кўпириб

Варзоб қайнайди,

Дилим ўйнайди.

Ешлигимга ўхшайди дарё,

Тойчоқ каби кишнайди дарё,

Мангу бетиним.

Танасига сирмайди жони,

Шовқинидан бедор ўзани,

Менинг шўх иним,

Мангу бетиним.

Қуёш унга шўнғиб қалқийди,

Лава каби сапчиб балқийди,

Ут ютади сув.

Ичи тўла олов, аланга,

У порлайди бутун оламга

Нурафшон, сулув,

Менинг нотинч юрагимга ҳам

Ҳаёт шундай сингади кўркам,

Шовқинли, ўтли.

Худди қуёш каби ёлқинли,

Худди Варзоб каби шовқинли,

Шуъладай қутли,

Шовқинли, ўтли!

Уруш бошланган куннинг эртасига мени Ўзбекистон радиокомитетига чақирдилар. Уша куни редакциялардан бирида ўтириб, ватанпарварлик мавзуида радиоинсценировка ёзиб берганим ва бу адабий-музыкали эшиттириш Ҳамза театри артистлари ижросида эртаси кунёқ радио орқали берилгани эсимда... Мени бош диктор қилиб тайинладилар ва мен Улуғ Ватан урушининг аввалидан охиригача шу масъулиятли вазифани бажардим.

Уруш йилларида Тошкентда адабий ҳаёт қизгин давом этди. Шу ерга келган Белоруссия халқ шоири Якуб Коласнинг олтамиш йиллигини нишонлаш учун унинг шеърларини ўзбек тилига таржима қилиб, тўплам ҳолида нашр этдик. Ёзувчилар союзининг топшириғи билан мен «Жонажон Ленинград» номи тўплам туздим ва бу тўплам икки тилда босилиб чиқди. Алексей Толстой «Правда» газетаси учун фашизмга қарши оташин публицистик мақолаларини биринкетин ёзиб турди ва уларни ўзбек тилига таржима қила бориш менга топширилди. Бир гал биз Алексей Николаевич билан радио орқали биргаликда сўзладик: у гапирди, мен синхрон таржима қилиб турдим. Мен радионинг диктори ва редактори, айни вақтда таржимон сифатида Петр Павленко, Вл. Луговской, Н. Ушаков, Я. Колас, Эди Огнецвет, Микола Терешченко, Иосиф Уткин ва ўнлаб машҳур адиб ва шоирларнинг радио орқали чиқишларини ташкил қилдим.

Уруш натижасида Тошкентда вақтинча истиқомат қилиб турган рус, украин, белорус, яҳудий, молдаван, эстон, латиш, литвалик ва бошқа ёзувчилар Ҳамид Олимжон атрофига уюшдилар. Тошкентда кўп миллатли совет ёзувчиларининг интернационал қардошлик оиласи вужудга келди. Ижодий иш бир нафас ҳам тўхтамади. Газета, радио, китоб, адабий кечалар, митинглар фашизмга қарши курашнинг жанговар минбарига айланди.

Биз азиз меҳмонларимиз билан оғир йилларда дўстлашдик ва бу дўстлигимиз ҳамон давом этиб келади.

Мен «Совет Ўзбекистон» газета редакциясида ишлаб юрган кезларим Украинанинг Россияга ихтиёрий қўшилганининг уч юз йиллигига бағишланган тантаналар олдида — 1954 йилнинг қаҳра-

тон қиш кунлари шогирдим — ёш адиб Ҳожини Аҳмар билан биргаликда ижодий сафарга чиқдим. Биз Украина, Белоруссия, Балтиқ бўйи республикаларида ишчилар, колхозчилар, зиёлилар билан учрашдик. Бу сафар натижасида «Буюк оила» номли ҳикоя, очерк, шеърлар тўплами майдонга келди.

Ўша қиш сафари кунларидаги бир учрашувни мен ҳамон эсламан. Минскда бизни Якуб Колас ўз уйига таклиф қилди. Белоруссия ССР Фавлар академияси ўрмон боғида академик Константин Михайлович Мицкевич (Якуб Колас)га икки қаватли хос уй қуриб берилган экан. У бизни шу уйда секретари Максим Лужанин (эндиликда машҳур шоир) ва ўғли Даниил (эндиликда Якуб Колас уй-музейининг директор) билан бирга кутиб олди.

Мезбон бизни сиркаланган қўзиқорин ва димланган картошка билан меҳмон қилганидан кейин дўстона суҳбат бошланди. Якуб Колас уруш йилларини, Тошкентни эслади, ўзбек дўстларини бирмабир, ном-баном суриштирди, адабий ҳаёт билан қизиқди. Кейин у бизга бир шиша қора суюқлик кўрсатиб:

— Нефть!— деди мароқланиб.— Полесье нефти! Геологларимиз топиди!

Шеър ва нефть... Уруш ва қурилиш... Партизанлар ва адабиёт... Суҳбатимиз мавзун ранг-баранг, гоҳ пахта, гоҳ Брест қалъасидаги музей, гоҳ Ғафур Ғулом шеъри, гоҳ таржима масаласи...

Якуб Колас бизнинг сафаримиздан шод бўлиб:

— Истеъдодимиз, қалбимиз қўри, бутун ҳаётимиз партияга бағишланган!— деди.

Мен Якуб Коласни ўша йили кузда яна бир марта, афсуски охириги дафъа кўрдим. Сентябрнинг бошларида Минскда Белоруссия ёзувчиларининг съезди бўлди. Мен Ўзбекистондан делегат бўлиб бордим ва съездда гапирдим. Буни мен шу сабабдан эслаяпманки, сўзимда икки халқ ва икки адабиёт дўстлигига доир келтирилган мисоллар, айниқса Якуб Коласнинг урушнинг дастлабки йилларида Тошкентда яшаб ижод қилганига доир мисоллар съезд аҳлида дурустгина таъсир қолдирди. Съезд кунларида Я. Колас юзга яқин ёзувчинини ўз уйига таклиф қилди. Бу учрашув буюк белорус шоири ва олими билан сўнгги учрашувимиз бўлди.

Менинг Константин Симонов билан дўстлигим ўша ерда, Минскда, съезд давом этаётган кунларда бошланди. Константин Михайлович менинг нутқимдан таъсирланиб, халқлар ва адабиётлар ўртасидаги дўстликни мустақамлаш ҳақида тинмай жонбозлик кўрсатаётган Ўзбекистон партия ташкилотига, ўзбек ёзувчиларига ташаккурини билдирди.

1954—56 йилларда, мен Москвада Олий адабиёт курсларида таҳсил кўрган вақтимда биз К. М. Симонов, А. А. Сурков, Н. С. Тихонов, Б. Н. Полевой ва Лев Ошанин билан тез-тез кўришиб, суҳбатлашиб турдик. Мен бир кун М. А. Шолохов билан узоқ суҳбатда бўлдим, ўша кунлари ёзаётган «Машъал» романидаги характерлар динамикасига доир саволларимни буюк адиб кўмагида ечиб олдимки, бу ҳақда М. Сойфернинг «Шолохов маҳорати» номли китобида батафсил ҳикоя қилинган.

1957 йилнинг кўкламида, ёмғирли кечаларнинг бирида телефон жиринглади. Москвадан К. М. Симонов телефон қилди. У кекса шоир Павел Аятоковский билан келаётганини ва Ўзбекистонни батафсил кўриш орзусини билдирди. Эртаси кун эрталаб мен икки азиз меҳмонни Тошкент аэропортида кутиб олдим ва «Литератур-

ная газета»дан менга берилган мухбирлик машинама — эски «Победа»да уйга олиб келдим. Биринчи Арпаоя маҳалласидаги уйимда нонушта қилганимиздан кейин йўлга чиқдик. Бир неча кун давомида мен меҳмонларга Фарғона ва Зарафшон водийларидаги шаҳар, районларни кўрсатдим, колхоз ва совхоз далаларида, кулолларнинг устахоналарида, қадимги бозорларда бўлдик, ёзувчилар, китобхонлар, халқ устаслари билан учрашдик.

Орадан бир йил ўтгач, 1958 йил баҳорида К. М. Симонов «Правда» газетасининг махсус мухбири бўлиб келди. Мен у билан Мирзачўлга бирга бордим, эндигина қурила бошланган Янгирда уни А. А. Саркисов билан таништирдим. К. М. Симонов «Главголодно-степстрой» бошқармасининг меҳмонхонасида бир неча ой яшаб қолди. Натижада «Правда»да унинг Мирзачўл ҳақидаги очерклари давомли равишда чиқиб турди, булар кейинчалик «Характерли кишилар» номи билан тўплам ҳолида нашр этилди.

1958 йилнинг ёз ойларида Осие ва Африка ёзувчилари Тошкент конференциясига тайёргарлик ишлари қизиб кетди. Ш. Р. Рашидов раислигида Халқаро тайёрлик комитети ва Совет тайёрлик комитети бир вақтда ишлаб турди. Кўп миллатли адабиётимиз оқсоқоллари Тошкентга келиб, конференцияга тайёрлик ишига бел боғладилар. Сентябрь бошларида мен Халқаро тайёрлик комитетининг вакили сифатида Қоҳирага юборилдим ва бир ой давомида араб ва африка ёзувчилари билан музокаралар олиб бордим. Бунинг натижасида Африка қитъасидан ўн етти мамлакат ёзувчилари СССРга келиб, конференция ишида фаол қатнашдилар.

Европа ва Африка мамлакатларига сафарларимни мен шеърый ижодимда ифодаладим: «Қитъалар уйғоқ» балладалар туркуми майдонга келди.

Биз К. М. Симонов билан Ўзбекистон бўйлаб сафарларимизни давом эттирдик. У рафиқаси санъатшунос Л. А. Жадова ва болалари билан Тошкентга кўчиб келган, У. Юсупов кўчасида яшар, «Тириклар ва ўликлар» романининг биринчи китобини ёзар ва айни вақтда «Правда»га янги очерклар тайёрлар эди.

1959 йилнинг ёз кунларидан бирида К. М. Симонов менга телефон қилиб қолди.

— Соат етти яримда телевизор кўринг, Манзура ҳам албатта кўрсин, шундан кейин мен Лариса Алексеевна билан сизнинг уйингизга бораман.

Биз телевизорни қўйдик. К. М. Симонов кўринди. У ўзбек поэзияси ҳақида, менинг «Қитъалар уйғоқ» китобим ҳақида гапирди-да, уч балладам: «Сўнгги кўприк», «Қалампирмунчоқ гул» ва «Кулба мўрисида тугун»ни ўз таржимасида ўқиб берди.

Мен қадрли дўстимнинг бу кутилмаган илтифотидан чексиз қувондим.

Бу балладалар кейинчалик рус тилида кўпгина тўпламларда босилди, «Огонёк» кутубхонасида «Дўстлар овози» номли тўпламга ҳам кирди, айниқса К. М. Симонов кўп жилдлик «Асарлар»и биринчи жилдига Совет поэзиясининг энг яхши намуналари қаторида киритилгани учун мен улкан рус шоири олдига умрбод бурчлиман.

Адабиётлар ўртасидаги алоқалар айрим ёзувчилар ўртасидаги ижодий алоқалардан бошланади, дейдилар. Бу ҳақ гап. Рафур Гулом билан Собит Муқонов, Ойбек билан Мухтор Авезов, К. Яшин билан А. Софронов, Шароф Рашидов билан Вадим Кожевников дўстлиги каби мисолларни мен юзлаб келтиришим мумкин.

Ижодий иш туфайли мен қардош адабиётларнинг жуда кўп вакиллари билан учрашдим, дўстлашдим. Петрусь Бровка ёки Иван Шамякин, Ғобит Мусрепов ёки Берди Кербобоев, Борис Рюриков ёки Сергей Бородин, Меҳди Ҳусайн ёки Наби Ҳазрий, Ираклий Абашидзе ёки Микола Бажан билан учрашувларим, суҳбатларим, ёзишмаларим ҳақида балки, вақти билан батафсил сўзлаб берарман ва эндиликда Николай Семенович Тихоновга ҳурматимни илҳор этиш билан чекланаман.

Тихонов саксон ёшга тўлибди...

Шуни ўйласанг, дастлаб ишонгинг келмайди. Кейин, мундоқ ўз тананга ўйлаб кўргач, хўш, азизим, сен ўзинг нечага бординг, деб сўрайсан. Ахир, унинг номи бутун онгли умринг, бутун адабий ҳаётинг кўкида юлдуздек чақнаб турди-ку!.. Мен бу саксон йиллик узоқ умрининг, адабиётга бахш этилган олтмиш йилнинг жуда оз қисмига бевосита шоҳид бўлдим. Шунга қарамай, Тихонов ҳақида сўзлар ёқанман, гапни ўз шахсий таассуротларимдан бошлагим келади.

Ростини айтганда, унинг шеърларини қачондан бери билишимни ёслай олмаيمان. Эҳ-ҳе, бу танишувимиз қачонлардир, лекин ниҳоятда табиий равишда рўй берган. «Шундай инсонлардан мих ясалган дам, михдан кучлароғин билмасди олам» деган ҳикматли байтни илк марта қачон эшитганимни ёслаёлмайман. Адабиётчи сифатида унинг шеърляти билан урушнинг биринчи йили учрашганман. Бу «Киров биз билан» поэмаси эди. Мен ўшанда тузган «Жонажон Ленинград» тўпламининг «мих»и Тихоновнинг поэмаси бўлди. Николай Семёновичнинг ўзи билан 1946 йили Москвада, Ёзувчилар союзида танишдим, лекин бизнинг ижодий ҳамкорлигимиз кейинроқ, «Шарқ юдузи» журнаliga муҳаррирлик қилаётган пайтларим бошланди. Шу йиллар мобайнида Тихонов Тошкентда бир неча марта бўлди. Мен уни қадрдон дўстлари бўлиши адабиётимиз оқсоқоллари Ғафур Ғулом ва Ойбек билан мулоқот соатларида кўрдим. 1965 йили, Ғафур Ғуломнинг олтмиш йиллик тўйи арафасида Николай Семёновичга хат билан мурожаат қилиб, шу воқеа муносабати билан бирор нарса ёзиб беришини сўрадим... Журнал муҳаррири сифатида, «бузруквор»лардан бирон ундиреш қанчалик қийин бўлишини, қанча узоқ кутиш кераклигини билар эдим, шунинг учун ҳеч қанча вақт ўтмай Николай Семёновичдан гоят самимий жавоб олганимда, қойил қолдим.

«Ғафур — менинг дўстимгина эмас, балки Шарқ шеърлятининг ажойиб усталаридан биридир», деб ёзган эди у менга... Н. С. Тихоновнинг хатга қўшиб юборган мақоласи бутун Ўзбекистон матбуоти саҳифаларини кезиб чиқди. Тез орада мен унга яна шундай илтимос билан — Ойбекнинг олтмиш йиллик юбилеи ва Зулфиянинг ёллик йиллиги муносабати ила мурожаат қилдим. Николай Семёнович бу гап ҳам одатда юбилейларда айтадиган гапларингина ёзиб юбормаган эди. Тихонов ўзбек тилини яхши билади, деёлмайман, лекин у ўзбек шоирлари ҳақида шундай сўзларни айтган эдики, миллий адабиётнинг бутун моҳиятини биладиган, шу тилда гаплашадиган ва ёзадиганлар даражасида тушунадиган одамгина бу гапларни айта олши мумкин: асл маънони шу қадарли аниқ илаб олишининг сирини фақатгина шеър тили — умумий тил, деган гап билан шарҳлаб бўлмас эди. Бу мени нақадар ҳайрон қилгани ва ҳаяжонлантиргани ёсимда.

Лекин кейин бошқа бир воқеа: Ойбекнинг ҳассос ва гўзал «Наъ-

матак» шеърини рус тилига Н. Тихонов таржима қилгани ёдимга тушди, бу таржима асл нухсага ниҳоятда яқин бўлишига қарамай, оригинал шеърдай янграйди; сўнг, грузин шоирларининг Н. Тихонов таржимасидаги шеърлари ҳаёлимда ярқ этди; Самад Вурғун ва Георгий Леонидзе тўғрисида Тихонов нималар дегани қайта бошдан қулоғимда жаранглади... Қайси бир сафар Тбилисда бўлганимда, Тamar Эристави билан танишиб қолдим,—бу шоира Грузияда ўз шеърлари билан ҳам, Бёрнсдан таржималари билан ҳам машҳур; нимадандир гап очилдию, у ўзига Тихонов берган ёрдам, маслаҳатлар тўғрисида сўзлаб кетди. Мен то ўша пайтгача: сен ўзинг ёзадиган тилда ижод қиладиган устознинг шеърини сабоқларигина шу қадар аниқ, равшан, муайян бўлади, деб ҳисоблар эдим. Тихонов грузин тилини биладими? Ҳар ҳолда, бу тилда ёза оладиган даражада эмасдир.

Эҳтимол, мамлакатимизнинг турли тилларда ёзадиган кўплаб адиблари бундай ажойиб дўстлик ва устодликнинг, бундай билимдонлик ва завқи-табиийнинг, шеърят ва тил завқи-табиийсининг, бошқа тилдаги адабиётнинг энг өзгү сирларига бу қадар ошноликнинг жуда кўп мисолларини келтиришлари мумкин.

Назаримда, бу ҳақда йриқ ва муҳим асар яратиш мумкин. Ана шу китобни ёзишга бел боғлаган олим бу ажойиб ҳодисанинг илдизи, сирини ҳаётимиз, адабиётимиз, ижодий ва маънавий камолотимиз асосида мавжудлигини, айни фазилат Тихонов асарлари жон-қонига сингиб кетганлигини, дарвоқе, Николай Семёновичнинг рус адабиёти нури саҳифаларини ташкил этадиган ижоди замирида бир қатор республикалар ва мамлакатларга, Урта Осиёга, Кавказга қилинган саёҳатлар, адиб у ерда кўрган ҳаёт манзараларининг ҳаққоний ифодасини кўради.

Николай Тихонов шеърляти, ҳаёти, ижтимоий фаолияти ҳар доим ўзаро мадавий-адабий муносабатлар, ўзаро таъсир самараси сифатида юзага чиққан ажойиб бир уйғунлашувнинг тимсоли бўлиб келмоқдаки, айни улуввор жараён маданиятларимиз, адабиётларимизнинг бутун қудрати, жозибаси, миллий хусусиятларини сақлаб қолгани ҳолда, бизнинг кўз ўнгимизда гоъвий-бадий бирликнинг янги сифатларини очиб бермоқда. Шу нуқтаи назардан қараганда, Тихонов ижоди бунга ёрқин ва типик мисолдир. Рус шеърлятининг жуда кўп жанрларда чинакамига намуна бўла оладиган асарлар яратган бу ижодкорнинг нурафшон сиймоси, айни сўзининг энг юксак маъносиди, кўпмиллатли шеърлятимизнинг устодидир.

У қардош шоирларнинг асарларини таржима қилиш учун шунча меҳнати ва истевдодини сарфлагани учун бундай деб айтаётганим йўқ, чунки бу ўз-ўзига фавқулодда хусусият бўлса-да, бугунги кунда кўпчилик ижодкорлар тақдирини учун ҳам истисно эмасдир. Рус шеърлятининг устоди Ўзбекистон халқ шоирини унвонини олишига мушарраф бўлгани учун ҳам бундай деб айтаётганим йўқ. Ҳолбуки, бу нарса мен таъкидлаётган ўша ҳодисага кўрсатилган эҳтиром ифодасидир.

Йўқ, назаримда, бунинг бошқа бир сабаби ҳам бор. Туғилган жой шоир тақдирини ҳар жиҳатдан-белгилаб беролмайди. Шоирнинг чинакам ватани — унинг шеърлярига ватан бўлган жойдир. 30-йилларнинг бошларида Урта Осиё, Ўзбекистон ажойиб рус шоирлари бутун бир авлодининг ана шундай шеърини ватанига айланди. Тихонов бу ерга танилган санъаткор сифатида келди, лекин ҳар бир асариди онадан туғма бўлиш иқтидори асл, катта истевдоднинг

хосиятидир. Унинг Урта Осиё халқлари ҳаётидан ёзган шеърлари ва ҳикоялари шу тариқа дунёга келди, кейинчалик унинг шеърляти Грузия ва Доғистонда, Озарбайжон ва Болтиқ бўйида қайтадан туғилди. Буларсиз уни адиб сифатида тасаввур қилиш мушкул, зеро, Тихоновнинг қардош, лекин бошқа тилда яратилган ижодининг моҳиятига кириш йўли жуда ўнғай; ўз ижодининг ўша сарчашма-лари!

Шунинг учун ҳам биз, ўзбек адабиётчилари — Тихоновнинг тенг-қурлари ва бир неча авлодга мансуб бўлиш шогирдлари унинг Ўзбекистон халқ шоири деган унвонини унвонгина деб билмаймиз: дарҳақиқат, у бизнинг ўзбек шоиримиз, чинакамига халқ шоиридир. У яратган асарларнинг ҳаммаси бизнинг, ўзбек адабиётининг ҳам мулкидир. Чунки Тихонов шеърлари — ўзбек китобхонининг сеvimли асарларидир. Булар бизга мангу ёддош ва мангу ёшдир. Шунинг учун ҳам: Тихонов саксонга тўлибди, деган гапни тасаввур этиш бағоят қийин — у мангу навқирон, мангу баркамолдир.

Осиё ва Африка ёзувчилари Тошкент конференцияси муваффақиятли якунланиши биланоқ Ўзбекистон ёзувчиларининг навбатдаги съезди ўз ишини бошлади. Съездда Комил Яшин союзимизнинг биринчи секретари қилиб сайланди, правление секретари қилиб мен ҳам сайландим.

Яшин билан бизни бир-биримизга Ҳамид Олимжон урушдан анча олдин Тошкентда, Ёзувчилар союзида таништирган. Мана қирқ йилдирки, биз бир ташкилотда бирга ишлаб келамиз. Айниқса, Союзда ва «Шарқ юлдузи» редакциясида ишлаган йилларим мен Яшин билан яқиндан ҳамкорлик қилдим ва унинг истёбодли драматург ва публицистгина эмас, моҳир ташкилотчи ва жонқуяр раҳбар эканлигига ҳам кўп марта шоҳид бўлдим.

Урушнинг иккинчи йили «Ота рози» номли шеърний драма ёздим ва қўлёзмани Комил Нуъмоновичга ўқиб бердим. Уша йили Охунбобоев номидаги ёш томошабинлар театрида саҳнага қўйилган бу асарнинг композициясини пишитишда, воқеаларнинг ички зиддиятини кучайтиришда, тиниқ характерлар ишлашда устоз драматургнинг маслаҳатлари менга қўл келди.

Орадан ўттиз беш йил ўтгач, 1977 йил кузида кечаси мени телефонга чақирдилар.

— Ухламаган эдингизми? — трубкада Яшиннинг мулоим овози эшитилди. — Стационардан телефон қилипман. «Мангулик» романингизни ҳозиргина ўқиб тугатдим. Қувончим ичимга сиғмай, бевақт бўлса ҳам қўнғироқ қилипман...

Комил Нуъмонович романдаги воқеаларни, ижобий ва салбий қаҳрамонларни, асар тилини санъаткорларга хос нозик дид, маҳорат ва талабчанлик билан таҳлил қилиб берди.

Яшин билан қирқ йиллик дўстлик, қадрдонлик, чин ака-укалик натижасида мен ундан нақадар кўп яхшилик, мурувват кўрганим билан фахрланаман ва айни вақтда нақадар оз меҳр, марҳамат кўрсатганимдан ҳижолат чекаман...

Менинг «Уй дафтари» номли том маънода оддий дафтарим бор. Бу дафтари 1959 йилда Қичқирмақ анҳори бўйидаги янги уйга кўчиб ўтганимда К. М. Симонов ўз дастхати билан очган. Подшо бўлган афанди тахти-равон пештоқиға осиб қўйган чоригига тез-тез қараб турганидай, мен ҳам бу дафтари тез-тез варақлаб тураман ва кейинги йнгирма йил мобайнида хонадонимга таширф буюрган меҳмонларнинг ёзувларини кўздан кечираман. Константин Симонов ва Сер-

гей Герасимов, Евгений Долматовский ва Марк Бернес, Файз Аҳмад Файз ва Ойбек, Пабло Неруда ва Михаил Луконин, Сергей Бородин ва Зулфия, Алан Маршал ва Жозеф Норт, Сажжод Захир ва Меҳди Хусайн, Мирзо Турсунзода ва Берди Кербобоев... Америкаликлар, чехлар, ҳиндлар, грузинлар, болгарлар, поляклар, тожиклар, инглизлар, туркманлар, французлар, молдаванлар... Юзлаб мўътабар номлар!..

Мен буларнинг ҳар бири ҳақида бир нақл айтишим, бир лавҳа ёзишим мумкин. Масалан, Пабло Неруда ҳақида. «Уй дафтари»да буюк шoirнинг ўз шеърӣ дastхати ва чизган расми бор. 1965 йил май. Неруда ва унинг рафиқаси Матильда билан Самарқанд ва Бухоро сафаридан эндигина қайтиб келган кунимиз. У Чилида «Бухоро» номли музей очмоқчи. Бўлажак музейга экспонатлар йиғди: Бухоро сўзанаси, Самарқанд заргарларининг қадимги буюмлари, нодир китоблар... Бу эзгу орзусини ўзбек дўстларига сўзлаб берди ва Чили мустақиллиги, ўз халқининг озодлиги, тараққийпарвар ёзувчиларнинг интернационал дўстлиги ҳақида узоқ сўзлади.

Орадан бир неча йил ўтгач, мен СССР—Чили дўстлик жамияти правaленисининг аъзоси сифатида Чилига бориш ҳақида таклиф олдим ва олис сафарга тайёрлана бошладим. Айниқса, Чилидаги «Бухоро» музейини кўришни орзу қилдим ва музей учун янги экспонатлар тайёрладим. Бироқ Чилида мудҳиш фожиа юз берди: фашизм бош кўтариб, халқ ҳокимияти ағдарилди. Уша даҳшатли кунларда Пабло Неруда ҳам ҳалок бўлди. Унинг уйига ўт қўйдилар, китобларини ёндирдилар, «Бухоро» музейи ҳам ёниб кул бўлди...

Чилига йўл берк бўлгани учун мен унинг қўшниси — Перуга боришга ва Чили қирғоқларига ақалли, олисдан бир нигоҳ ташлашга қарор бердим-да, дўстларим Олег Шестинский ва Римма Казакова билан биргаликда сафарга чиқдим. Бу сафар, Чили чегарасида ўтказилган тун, айрилик аламлари, келажакка умид туйғулари «Амазонка қўшиғи» номли поэмада баҳоликудрат ифодаланган...

Мана, умрнинг олтишинчи баҳори ҳам жива қилади. Баҳори? Нега кузи ёки киши эмас? Ҳа, баҳори! Босиб ўтилган йўл нақадар узун, ортада қолган йиллар нақадар сермеҳнат ва сермашаққат бўлмасин, озод жамиятда баркамол инсон етук ёшида кўтарилган чўққи — Бахт деб аталган юксакликдир. Бу улуг жамиятда ижод аҳли чинакам саодатли кишилардир.

Ўз халқинг, ўз давлатинг, ўз партиянг хизматидан буюкроқ, шарафлироқ бурч йўқдир.

Юртингини ҳар бир эшиги сенга очиқ, ҳар бир уй, оилада азия меҳмонсан, йўл юрсанг ҳар бир бекатда китобхоналаринг истиқболнингта пешвоз чиқадилар, мактаблар, ишчи клублари, дала шийпонларида адабиёт мухлислари сенга мунтазир, ижодинг мавзуи — ҳаёт қайнайди, замон ва замин, қаҳрамонлар ва уларнинг жасоратлари қаламингга муштоқ! — Ёзувчи учун бундан ҳам улканроқ иқбол бўлиши мумкинми!

Мен ижод бахтининг ёруғ юлдузи манглайида чақнаган совет ёзувчиларининг бириман. Мен шонли Коммунистик партиямиз аъзоси, совет адабиётимиз жангчиси бўлганим билан фахрланаман. Мен қаерда бўлмайин: жонажон Тошкентимдами ёки қадрдон Москвадами, Фарғона боғларидами ёки Индонезия оролларидами, Европа

шаҳарларидами ёки Африка мамлакатларидами,— ҳамма, ҳамма ерда тенгсиз бир ҳақиқатни — СССР граждани ва коммунист-ёзувчи эканимни бир лаҳза ҳам унутмайман, гурурим, сурурим шундандир.

Мен халқимга, партиямга, адабиётимга керакман — шу юксак туйғу кўксимни тоғдай кўтаради. Шу ишонч ва ифтихор туфайли илҳомим булоқдай қайнайди, қаламим равон юради.

Халққа, ҳаётга яқинлик, жамиятга, одамларга кераклик ёзувчи учун бахтдир.

Май, 1978, Тошкент.

ҲАМИД ҒУЛОМ

ШЕЪРЛАР

ОДАМ

Улкам севинчига пайванд этай
Юракнинг шеърини.
Оппоқ қорозимга севиб битай
Одамнинг меҳрини.

Севинч ижодкори асли одам,
Усиз шавқ не қилсин?
У билан ҳусн касб этган олам,
Буни билингиз, чин.

Узгартирган фалак кажрафторини
Мана шу инсондир.
Иқбол учун сарф этмак борини
Одам учун шондир.

Халқнинг бахти учун у берар
Жигар порасини.
Фидо айлар ҳатто кўзларининг
Оқу қорасини.

Шунинг учун инсон бизда азиз,
Унинг қўли гулдир.
У яшаркан, турмуш шундай лавиз,
Унинг йўли нурдир.

1937

БАҲОР

Руҳим қушдай енгил,
Кўнглим беҳад шод,
Баҳор кўчасида юраман.
Ишончларим комил,
Мудом, умрбод
Лола чеҳраларни кўраман.

Мен биламан,
Коммунизм — баҳор,
Элда баҳор — бахт намойиши.
Мен биламан:
Гуллаган диёр —
Одамларнинг умиди, иши.

Мен биламан,
Бизга қойил қолиб,
Осмон камон бўлиб эгилган.
Ўтмиш азоблари йўқолиб,
Фақат шодлик, шодлик севилаган.

Ёдимдадир қон тўкилган онлар,
Одам оловларда ёнгани.
О, қандай бахт!
Келиб давронлар,
Башар севинчларга қонгани!

Баҳор олам чиройга тўлар,
Равон келур сатрлар яна.
Қандай хушки,
Коммунизм — баҳор,
Одамзодга зафар, тантана...

1939

МЕН КЕТДИМ...

Остонада онам ёлғиз қолди,
Отам чиқди мен билан бирга,
Кўриб қолдим, унинг кўзларидан
Думалади томчилар ерга.

Мен кетдим, мен билан бирга
Ушаларнинг йўқолди тинчи.
Лекин йўқолмади умидлари,
Йўқолмади висол илмнжи.

Балки изларимни ахтарар онам
Боғимизда танҳо юрганда,
Кўз олдини қоплар бўй-бастим
Сарв огочини кўрганда.

Тонгда оғир сафарга чиқдим,
Тез қайтмасман азиз ўлкага...
Соч-соқоли оқарган отам
Кетмонимни олди елкага.

Мен кетардим, водийлар чанги
Ҳамон қора қошимда эди,
Халқнинг ғами, улуғ Ватаннинг
Андишаси бошимда эди!..

1941

ТУН ЛИРИКАСИ

Лампам ёнсин, ўчмай мангуга,
Парвоналар учсин қошимда.
Юрак тўлиб олов туйғуга,
Ширин ўйлар юрсин бошимда.

Шахло кўзли тун қанотини
Бу дам мовий фазога ёйди.
Йигитликнинг гул ҳаётини
Зулумотга у ўролмайди.

Юрагимда жанглар ҳавоси,
Зафарларнинг нафаси яшар,
Гумбурлайди тўплар садоси,
Зўр курашга боради башар.

Хазон бўлмас бўстон ва баҳор,
Мангу сўнмас севинч, иштиёқ,
Ҳаёт бўлмас дардли, дилозор,
Кўнгилларга ёқилар чироқ;

Иўлимизни ёритар шуъла,
Фашизмни кул қилади нур.
Тилларда шон-шараф, ашула,
Хазонларни гул қилади нур!

1941

ДОСТОНИМДА У

Ғалаба йўлида борамиз шодон,
Ленин — машғал, яшар шу жонимда у.
Йўлимни айлади мудом чароғон,
Сўнмовчи офтобдир бўстонимда у.

Давроннинг ўтибдир ўн тўққиз йили,
Ленинни қўмсайди башарнинг дили,
Ун тўққиз аср ҳам ўтади: эли —
Ленинни ёд этар. Виждонимда у.

Доҳийнинг жилдлари турар олдимда,
Ундаги ҳар мисра яшар ёдимда,
Ленинни куйлайман гул ижодимда,
Севиб-севиб битган достонимда у.

Давримни безади, айлаб чаманзор,
Элларга келтирди мангу навбаҳор,
Минг йиллар у билан қилай ифтихор,
Абадий тирикдир давронимда у.

Оғир жанг боради — мардлар майдонда,
Қасос оташлари ёнади қонда,
Ватан муҳаббати эзгудир жонда,
Яшайди шарафим ва шонимда у.

Зафарнинг карвони борар илгари,
Қароқчи босилар тўзон сингари,
Мағрур қадам ташлар ғалаба сари —
Кўп улуғ сарбондир карвонимда у.

Оқшомнинг чароғи, кечанинг тонги,
Порлоқ истиқболнинг янгроқ оҳанги,
Пролетар аҳлининг мияси, онги,
Ботмовчи қуёшдир осмонимда у.

1941

ҚҰЗИМ ҒАЗАБ БИЛАН ЁНАР

Қўзим ғазаб билан ёнар,
Боғимга кирди ғаним.
Аминманки, мозор бўлар
Йиртқишларга масканим.

Оромимни бузди ағёр,
Тинчимни олди маним.
Йиғлатай деб элни зор-зор,
Боғимга кирди ғаним.

Бўстон ишқи шундай азиз,
Жонлар фидодир унга.
Шу бўстонни ўрамоқчи
Қора офатлар тунга.

Қўзғолди эл, бўстонда гул,
Қишлоқ, овул қўзғолди.
Ватанини жондай билган
Барча кўнгил қўзғолди.

Узим жангга, кўз ёш қилмай,
Кузатқанман ёримни,
Зафар топсин, беражакман
Шу жонимни, боримни.

Аҳдим шуки, армуғондир
Унга ҳалол меҳнатим.
Фидо бўлсин унга қалбим,
Садоқатим, ҳимматим.

Тўқиганда қўлим толмас,
У ёдимда бор экан.

Кўзларимдан оқмас олмос,
Эл ёнимда бор экан.

Умидим шу — тўқиганим
Душманга кафан бўлсин.
Умидим шу — барча ғаним
Ер билан яксон бўлсин.

Батисларга ёзажакман
Мен шон сўзини атай,
Шуни ўқиб жангчи, ёвни —
Қақшатгуси пайдар-пай.

Шуни ўқиб ёвни қирсин
Майдонларда севганим.
Шуни ўқиб тумтарақай
Қочсин еримдан ғаним.

Умидим шу: матоларга
Тўккан кўзимнинг нури
Ботирларга шон келтирсин,
Бўлсин марднинг ғурури.

Кўзим ғазаб билан ёнар,
Боғимга кирди ғаним.
Ҳамиша кўнглинг тўқ бўлсин,
Мен сен билан, гулшаним!

1941

ЁВНИ УЉДИРСАНГ

Туман босган соҳиллар ёди
Ва қоп-қора кокиллар ёди,
Истагим шул: дилни тўлдирсанг;
Йигитликнинг шан хотироти
Ҳеч ўчмагай ёвни ўлдирсанг!

Кўз олдинда чаман бор, боғ бор
Ва лекин гул шоҳида зоғ бор,
Наҳот гулни бевақт сўлдирсанг?
Зоғни тугат — сенда яроғ бор,
Ғам тушмагай, ёвни ўлдирсанг!

Шердай олиш, арслондай жанг қил,
Фашистларни лол қил, гаранг қил.
Қандай яхши дўстни кулдирсанг,
Душманларинг ҳолини танг қил,
Эл хушлагай, ёвни ўлдирсанг!

1941

БУ — МЕНИНГ ВАТАНИМ

Туя карвонлари
    Вазмин,
        Салмоқдор
Қадам ташлаб ўтган
    Дашт — биёбонлар,
Осмони покиза
        Чаман бир диёр,
Бўстонлар
    Ям-яшил,
        Хуш хиёбонлар.
Умримда биринчи
    Дил севгисини
Ҳис этган ерларим —
    Жонон гулшанлар,
Кўнгилнинг салобат тўла ҳиссини
Тугёнга ташлаган
    Ширин суханлар —
Макони,
    Бу гулгун,
        Ҳур гулистонлар —
Менинг Ватанимдир
    Улуғвор, машҳур,
Менинг Ватанимки,
    Кўнгилга ғурур —
Ҳиссини тўлдирган
    Азиз бир маскан!
Бу ернинг ҳар тоши,
    Ҳар ҳовуч тупроқ,
Бу ерга зил чўккан
    Салмоқдор ҳар тоғ,
Бу ердан жой олган
    Ҳар одам,
    Ҳар эр,

Қуюқ ўрмонларда
    Ҳайқирувчи шер,
Бу ерда яшнаган
    Ҳар чаман,
    Ҳар боғ,
Дарёлар,
    Денгизлар,
Чашма ва ирмоқ,
Бу ерда гуллаган
    Ниҳолларки бор,
Ҳаммаси
    Мен учун
    Улуғ ифтихор!

Бу ерда
Беғубор,
    Тоза муҳаббат,
Буюк аҳтироснинг
    Ҳиссини туйдим.
Шеъримда куйланди
    Вафо,
    Садоқат,

Бу ерда
Шахло кўз
Ишқида куйдим.
Бу ерда
    Умримга
    Ҳаллар ёзилди,
Бу ерда
    Фарҳодлар
    Ва Мажнунларнинг,
Севги оҳангига
    Тўлиқ тунларнинг
Ширин хотираси
    Кўнглимда ёнди.
Тиниқ чашмаларга
    Тикилса кўзим,
Тоза севгиларни
    Куйладим ўзим,

Сўнгра,
    Боболарнинг
    Хотира-ёди,

Утмиш курашларнинг
    Шайх хотироти,
Рустам-достонларнинг
    Афсона жанги,
Машҳур полвонларнинг
    Мардона жанги,
Гўрўғлининг
    Улуғ курашларики,
Ҳаммаси
    Кўнгилда
    Бўлмасдан эски,
Ҳаммаси
    Янги бир достон мисоли
Менинг юрагимга
    Солиб оташлар,
Мени даъват этиб
    Шонли курашлар,
    Жанглар сари,
    Яшар
    Дилимда ҳали.

Тарихлар эртаги
    Жуда узундир,
Унда
    Улуғларнинг
    Еди яшайди,
Авазхонлар кезган
    Тоғлар қўйнида,
Евларки,
    Санқирди
    Дарбадар, дайди,
Ағёрлар
    Лахта қон
    Ютган замонлар,
Ғанимлар
    Тору-мор
    Этилган онлар,
Ут сочган аждарлар
    Маҳв бўлган дамлар,
Ҳаммаси,
    Ҳаммаси
    Ватан қўйнида

Бермишдир
Улуғвор,
Салмоқдор нидо.

Шундай,
Йиллар ёди
Учмайди асло,
Ҳар нарса,
Агар у
Шонлар келтирса,
Одамга
Бахтиёр онлар келтирса,
Кўнгилда
Мангуга
Қолар доимо.

Менинг Ватанимнинг
Бепоен кўкси
Боболар қонига
Бўялган аниқ,
Шу сабаб,
Тарихнинг кўзлари ёниқ,
Унда бор —
Наслимнинг салобат ҳисси.

Бугун
Маккор душман
Қилди тажовуз,
Оғзи қон бўрилар
Тиш гижирлатди,
Шунда
Боболарнинг
Зўр салобати
Шонли майдон томон
Мени қўзғотди.

Умримга ҳал битган
Азиз диёрим,
Мангуга севганим
Шахло кўз ёрим,
Белимга дармонлар
Бахш этган жойим,

Гулгун водийларим,
Уйноқи тойим,
Яшил чаманларим,
Гул бўстонларим,
Тинч ижод этганим
Шан дostonларим,
Сизнинг ҳаётингиз
Кулсин умрбод,
Шонли майдонларда
Жанг қилганим он,
Ёвларнинг ҳолини танг қилганим он,
Сизларни этаман
Ҳамишалик ёд.

Бу менинг Ватаним
Мағрур ва улуғ,
Бу менинг Ватаним
Шонларга тўлуғ,
Бу менинг Ватаним,
Букилмайди ҳеч,
Ёвни яксон этар
Ҳар эрта,
Ҳар кеч!

Мен сени куйлайман
Азизим,
Жоним,
Мен сени куйлайман
Эй онажоним,
Мен сени куйлайман.
Ва
Бахтинг учун
Букун кўрсатаман
Боболар кучин!

1941

МАРДОНА ЖАНГ

Сийна қалқон қаҳрамонлар, айлангиз мардона жанг,
Жумла оламга ёйилсин бу каби афсона жанг.

Хур шаҳарлар кетма-кет сафга тизилсин бу замон,
Шон-шарафлар келтирур, эй мардларим, алпона жанг.

Сиз адолат тифини ушлаб қўлингизга бу он,
Азбаройи қаҳрингиз бирлан қилинг аспона жанг.

Ёв қулоғи кар бўлиб қолсин, тили майдонда лол,
Ёр билан яксон қилур душманни рустамона жанг.

Хонумони парча-парча бўлгуси майдон аро,
Минг қирон келтургуси Гитлерга қаттолона жанг.

Паҳлавоним, ўртагил ёв қўксини, айла асир,
Ҳийлагардан битта ҳам қўймас бу зўр мардона жанг!

1941

ҲУЖУМ

Паҳлавонлар, тўда ҳайвон устига айланг ҳужум,
Ҳур Ватан деб, қора виждон устига айланг ҳужум.

Бўстон ишқи юракда, элга бўлсин жон фидо,
Қаҳрамонлар, тўда шайтон устига айланг ҳужум.

Орқага арслон каби тисланган эрдингиз авал,
Арслонлар, энди қоплон устига айланг ҳужум.

Душманингиз қузғуни осмонда пайдо бўлса гар
Қўшқанотлар, ўша осмон устига айланг ҳужум.

Жанг борур шону зафар деб мардлар майдонида,
Шонингиз бўлғуси дoston, устига айланг ҳужум.

Кўнглингиз пок, бўлмагайсиз бир умр ёвга асир,
Шер йигитлар, тўда ҳайвон устига айланг ҳужум.

1941

МУХАММАС

Гулшанимда хуш наволар бўлса бас,
Базмим ичра шод садолар бўлса бас.
Дўстларим ақли расолар бўлса бас,
Эл учун жоним фидолар бўлса бас,
Бахти-толе муддаолар бўлса бас.

Жўралар, гулёримиз этсин давом,
Ялламиз авжи билан бўлсин мудом,
Савтини айтган йигитларга салом,
Ҳаммангизга чин юракдан эҳтиром,
Жонимиз сизга фидолар бўлса бас.

Наргиси шаҳлога ялла айтаминиз,
Сарвга, раънога ялла айтаминиз.
Тоҳиру Зухрога ялла айтаминиз,
Ширину Лайлога ялла айтаминиз,
Яллага юрт ошнолар бўлса бас.

Йўқ этинг бўлса кўнгилнинг ҳасрати,
Завқ берур тоза чаманнинг санъати,
Маҳв этур ғурбатни шаҳноз қуввати,
Тез бўлиб дебочаларнинг суръати,
Янграса куй, шўх садолар бўлса бас.

Шўх ғазалларга тўлиқ девонингиз,
Унда бордин аҳдингиз, паймонингиз,
Мадҳ этилди жонингиз-жононингиз,
Барча ҳуррам дўсти-жонажонингиз,
Гул ғазалда дилраболар бўлса бас.

Шундайин куйлар эдик бўстон аро,
Тоза севги бор эди дoston аро,

Шод мурабба жой оларди жон аро,
Дер эдик: ёр қолмасин ҳижрон аро,
Куй учун шўхчан ҳижолар бўлса бас.

Энди ёв кирди чаманга ноғиҳон,
Яллаларга келди катта имтиҳон,
Жанг қилинг, ёв бағри бўлсин лахта қон,
Тинмасин савти садолар ҳеч замон,
Бизга илҳомбахш наволар бўлса бас!

1942

КАТЕРИНА

Катерина, сенинг кўзларингда
Днепрнинг акси бор эмиш.
Катерина, сенинг сўзларингда
Ошиқларнинг баҳси бор эмиш.
Катерина, сенинг лабларингда
Товланармиш ёқутнинг нури,
Катерина, талабларингда
Яшар эмиш ошиқ ғурури.

Сенга ошиқ бўлган паҳлавонлар
Ойга айтар эмиш арзини.
Сени жондан севган қаҳрамонлар
Жангда ўтар эмиш қарзини,
Сенинг номинг кўнгилларида ёд,
Сенинг номинг тилларида дoston.
Сендан сақлаганда хотирот
Диллар бўлар экан гулистон.

Севгисини изҳор айлаганлар
Кўз олдиндан тизилиб ўтар,
Сенга кўнгил торин бойлаганлар,
Сен агарда боқмасанг, нетар?
Истар эдинг: мардларнинг марди
Еринг бўлса мангу умрбод,
Ҳеч бўлмаса кўнглингнинг дарди
Ва гулшанлар сени қилса ёд.

Аmmo уруш бошланди ногоҳ,
Эшигингни қоқди бегона.
Жаллод сенга ташлади нигоҳ,
Йиғлаб қолди кулбада она.
Чакалакка судради сени,

Қонинг тўкиб, қийнади жаллод,
Қуюқ эди саҳар тумани.
Эшитилди мунгли-мунгли дод!..

Катерина мовий кўзларига
Мафтун бўлган ўғлонлар, келинг!
Катерина ширин сўзларига
Мафтун бўлган полвонлар, келинг!

У дод дейди, фарёд чекади,
Қонли ёши қасос сўрайди,
Кўзларини сизга тикади,
Севгингизга асос сўрайди!

1942

ҚУБУЗЧИ

Муҳтарам чол, қўбузни черткил,
Ҳикоянгни сен давом эткил.
Украина олтин кунлари,
Днепрнинг сўлим тунлари,
Олчазорлар соғинтирибди,
Хаёлингга элинг кирибди.

Сен куйласанг, жўш урар қалбим,
Кўз олдимни босади Алпим —
Тянь-Шаним мовий, сарбаланд
Ва хуш айём дилни айлар банд.
Соқоллари оппоқ эй азиз,
Нега хаёл сурасан ҳаргиз?

Мен биламан, тўкилган қонлар,
Юракларга тушган ҳижронлар,
Саҳроларда дарбадар она,
Тамом вайрон бўлган ҳар хона.
Оҳ чекувчи Днепр бу он
Юрагингга ташлар ҳаяжон.

Муҳтарам чол, қўбузни черткил,
Ҳикоянгни сен давом эткил.
Унда дегил: келур интиқом,
Келур яна лолагун айём,
Менинг мунгли қўбузим яна
Шодон бўлиб, айлар тантана.

1942

БЕЛОРУС ҰРМОНЛАРИ

Белорус ўрмонлари, сокин ўрмонлар,
Мен сизни соғинаман ҳар сабоҳ, ҳар кеч.
Меҳрибон қўйнингизда юрар бу онлар
Менинг партизан дўстим, қўлида қилич.
Белорус ўрмонлари, сокин ўрмонлар.

Тўй айёми сизларни зиёрат этдим,
Шиша осмонингизда юлдузлар чақнар.
Менга сиз бол тутдингиз, севиниб тотдим.
Хаёлимдан кетмайди у ширин чоғлар.
Тўй айёми сизларни зиёрат этдим.

Белорус ўрмонлари, бўласиз шодон,
Барглар чапак чалади, тўй бошланади.
Менга қучоқ очасиз, йўқолар ҳижрон,
Қўйнингизда ялла-ю куй бошланади.
Белорус ўрмонлари, бўласиз шодон!

1942

ПАРТИЗАНЛАР

Ўрмон сокин. Туман босган уни.
Тилсим каби лоқайд турар у.
Зимзиёдир унинг зил туни,
Гўё ҳорғин чолдай мудрар у...
Шундай тиг-тинч кўринади ўрмон,
Гўё одам уни унутган.
Лекин у бағрига беҳисоб, бесон
Сиру асрорларни беркитган.
Ундан бегоналар асло ўтолмас,
Золимларни қаҳрига тортар.
Душман учун унда ҳар нафас
Фалокатнинг даҳшати ортар.
Унда партизанлар яшайди бу он
Халқнинг қасосини олгали,
Украина учун, ногаҳон
Евга қарши жангга боргали.
Шу ўрмонда бордир инсонларнинг
Зўр кураши ва интиқоми.
Шу ўрмонда яшар полвонларнинг —
Қонли жангларининг давоми!

1942

ҚАЛЪА

Дўстим, ёдингдами, тун оғди аста,
Оппоқ нур ёғилди қирга бирпасда,
Зангори уфққа тикилиб кўзинг,
Нақлинг давомини сўзладинг ўзинг.
Ҳозир йўлчиларга ҳокимдир уйқу,
Ҳозир тинчиб қолган кундузги ғулу,
Паровоз пишқирав фақат... Сен эса
Азми-саёҳатни сўзладинг роса:
Дунёда энг гўзал чаманлар, боғлар,
Сарбаланд қоялар, шуъладор тоғлар,
Барча хиёбонлар тилга олинди,
Уша ҳикоянгни эслайман энди.
Петергоф ҳикоя этилган дамда,
Бир сайёҳ орзуси бор эди манда.
Нева этилганда менга рўбару,
Шеърый юрагимни кўзғотмишди у.
Сен сарҳад шаҳрини сўзлаганда жим,
Мен Болтиқ бўйида бир посбон эдим.
Сен мис чавандозни сўзлаганда боз,
Боболарни эслаб, бўлдим чавандоз.
Тарих жангларини эслатганинг он,
Менда туғиларди ғурур, ҳаяжон.
Ватаним зийнати, маданияти,
Шоирнинг юраги, ишқ ҳиссияти,
Ишчининг болғаси, деҳқон ўроғи,
Тарих китобининг энг зарвароғи —
Ҳаммаси шу ерда... Бироқ эрта-кеч
Шу ерни сўзламай ўтказилмас ҳеч!
Доҳийнинг номини этганимда ёд,
Қалбимда яшайди улўф хотирот,
Ленин бизга берган бахту саодат
Мени курашларга этади даъват.
Ленин шаҳри учун жанг қизиган он

Қоплондай бўламан, жуда беомон.
Остонанг ёвларга бўлмаса мазор,
Мен дашту чўлларда қолиб кетай зор.
Оғир кунларингга ярамасам мен,
Мени оқ қилгил сен, лаънатлагил сен.
Шоир, дилингдаги мурудинг надир,
Модомики букун шаҳрим қалъадир,
Кўзларим дўзахдир ғанимлар учун,
Қўлларим кўрсатар боболар кучин.
Кўкрагим агарда қалқон бўлмаса,
Уни чиритсин ғам, алам ва ғусса.
Сен йўлла, очилар баҳрим албатта,
Шаънингга доғ тушмас, шаҳрим албатта,
Фарзандлик бурчимни оқлайман, инон,
Йўлингга фидодир юрак, ёшлик, жон!

1942

СОҒИНАМАН

Мен кетарман кўп йироқ эллар томон,
Севгим, ёд айлагил сен ҳар замон,
Мен фидо айлай шу гул масканга жон,
Балки тоғу тош бўлар бир ошиён.

Сен билан юрган хиёбонлар қолур,
Йўл олис, дўсту қадрдонлар қолур,
Занжири зулфи паришонлар қолур,
Бу кураш ёшлик учун зўр имтиҳон.

Кўзларингдан оқмасин ёшинг, гулим,
Этмасин фарёд саҳарда булбулим.
Бўлмасин асло паришон сунбулим,
Сен ишон, қайтиб келурман соғ-омон.

Лаъли лабларда табассум ўйнасин;
Зулфи занжирики, ҳар зум ўйнасин,
Кўзларингга ғамза лозим, ўйнасин,
Шон билан қайтур курашдан қаҳрамон!

1942

СОЧИ

Жон элим, қаҳрингни бул он бир тўда ҳайвонга соч,
Жонимизга қасд қилган беомон қоплонга соч!

Нафратингдан ер билан яксон бўлиб кетсин ёвинг,
Сен қасос оташларингни ул қаро виждонга соч!

Кўзларингни йиғлатай деб келган эрди ҳийлагар,
Интиқом оташларин ул ҳийлагар шайтонга соч!

Мардларинг майдонда жавлон айлади мардонавор,
Сен ғазабни кўзи қон ёвлар тўла майдонга соч!

Порласин шамъи шабистон, бўлмагил зулматга ёр,
Шон-шарафлар нурини гуллар тўла бўстонга соч!

Меҳрибон дилларда ҳамдинг, нақли ёдинг ўчмагай,
Жон элим, қаҳрингни бул он бир тўда ҳайвонга соч!

1942

МАШҲУР БУЛДИЛАР

Қаҳрамонлар шон олиб, оламга машҳур бўлдилар,
Жон фидо айлаб Ватанга, элга манзур бўлдилар.

Бизни офатдай босиб келди ғанимлар тўдаси,
Мардларим бош эгмади, дунёда мағрур бўлдилар.

Гуссаю ғамларни янчиб элдаги гурзу билан,
Паҳлавонлар беомон жангларда масрур бўлдилар.

Ёнмасин мангу чароғи деб ҳужум қилганда ёв,
Порлади мангу чароғим, элларим ҳур бўлдилар.

Қаҳрамонлар шер мисоли ташланиб ёв устига,
Тобланиб оташда пўлот мисли ёвқур бўлдилар.

Нағмасозлар куйлади озод чаманлар шавқини,
Бўстониб боғлари тоза гуҳар, дур бўлдилар.

1942

СЕН КЕЛГАНДА...

Сен кетганда аёз қутириб,
Эсар эди изғирин еллар.
Кўз косасин ёшга тўлдириб,
Ғарбдан Шарққа келарди эллар.

Сен кетганда гуп-гуп ёғиб қор,
Кулфат босар эди дамодам,
Қолиб кетар эди чўлда зор
Фашист қувган ғуссали одам.

Сен келганда баҳор бўлади,
Тонг насими эсади майин.
Кўзга севинч ёши тўлади,
Бахт қўшиғи янграр тинмайин.

Сен келганда очилар гуллар,
Чаманларда бошланар байрам.
Ғалабадан қувнаб кўнгиллар,
Ҳамишалик этар тарки ғам.

Ҳар қадамнинг толе келтирар,
Йўлинг ойдин ва бошинг баланд.
Қаҳринг малъунларни ўлдирар,
Сен келасан ёруғ юз билан!..

1943

АРСЛОНИМ КЕЛДИ

Дўстлар, йўлларига чиқинг саф чекиб,
Шараф майдонидан арслоним келди.
Куйчилар, ошиқинг, қолманг кечикиб,
Боғимга энг азиз меҳмоним келди.

Куйлангиз қозонган улуғ шонини,
Куйлангиз зафарнинг дostonини,
Куйлангиз саломат, сиҳат жонини,
Ёвни қон қақшатиб, полвоним келди.

Мардимнинг шавкати эшитилганда,
Юрак мисралари жонланди манда,
Булбуллар куйларди уни чаманда,
Энди чаманимга ўғлоним келди.

Мадҳингни янгатгил, эл юрак, эй соз.
Оз бўлар кўрсатсанг ҳар қанча эъвоз,
Шеърим йўлларига бўлсин поёндоз,
Бўстонимга марди-майдоним келди.

1943

УКРАИНА ЕЛЛАРИ

•Украина еллари
Сарин еллар...•
(Уйғун)

Украина еллари,
сарин еллар,
Нега қаҳ-қаҳ уриб кулмайсиз,
Нега бетларимдан ўпиб кетмайсиз,
Нега сочларимни юлмайсиз?
Нега илгариги севинчингиз йўқ,
Нега тинган эрка аллангиз?
Нега булбулларнинг ялласига
Жўр бўлмайди сизнинг ялангиз?
Нега гоҳо дарёдай чайқалиб,
Гоҳо бироз тиниб турмайсиз;
Гоҳо олтин созингизни чалиб,
Боғдан боғга ўтиб юрмайсиз?
Гоҳо соҳил узра ёнбошлаб,
Сайратмайсиз кўнгил торини,
Гоҳо тонгги насим бўлиб бирпас
Олмайсиз дил ихтиёрини?
Айтинг, еллар, нега далаларни
Тўс-тўполон қилиб чопмайсиз,
Айтинг, еллар, нега томчиларни
Ҳазил қилиб, менга отмайсиз?
Не мусибат тушди бошингизга,
Украина еллари, айтинг?
Мен сўроқлаб келдим қошингизга,
Украина еллари, айтинг?
Қўлларимда қуролим бор, еллар,
Кимдан қасос олай, айтингиз!
Кўкка совурайин кимнинг кулини,
Кимга даҳшат солай, айтингиз!
Мен сўроқлаб келдим,
Айтинг еллар;
Нима боис кўз ёшингизга?
Мен сўроқлаб келдим,

Айтинг еллар,
Не ғам тушди ёш бошингизга?

Мен келганда, сизлар йўлларимга
Тўшагансиз турфа пояндоз,
Мен келганда, сизлар қўлларимга
Тутқизгансиз, еллар, олтин соз.
Мен келганда, чунон хандон уриб,
Қилгансиз минг ишва, минг хил ноз...
Мен келганда боғларингизда
Товланарди минг хил рангда ёз.
Мен келганда, мудом эшитардим
Саодатнинг шодон куйини.
Мен келганда йигитлар, қизлар
Ўтказарди базм-тўйини.
Нега энди олтин қадаҳларда
Май тутмайсиз меҳмонларга боз?
Нега турли-туман рақсингиз йўқ,
Нега энди шўхлигингиз оз?..

Шунда еллар тилга кирди бирдан,
Украина еллари шунда,
Менга деди блиндажга кириб,
Ой шам еган қоронғи тунда;
— Юрагимни тилдинг савол бериб,
Ҳасратимга йўқдир ниҳоя.
Ғамгин-ғамгин боқишимни сўрдинг,
Айтиб берай уч-тўрт ҳикоя!..

БИРИНЧИ ҲИКОЯ

Кампир уйда ёлғиз яшайди,
Чўкиб қолган ғам гирдобида.
Ҳижрон билан тўлган саҳифалар
Беҳисобдир дил китобида.
Уни ташлаб, барча ўғиллари
Кетиб қолган жанг майдонига.
Кўпдан бери хат ҳам келмайди
Муштоқ бўлган онажонига...
Девордаги рамлар ичидан
Ўғиллари қарайди унга.
Кечалари ухлаёлмас она,
Хаёллари чўлғонар тунга!

Минг хил ўйлар уни олиб қочар,
Суратларга тикилар кўзи.
Кўзларига ёш олиб шунда,
Сўзлаб кетар ўзига ўзи.
Ногоҳ биров урар дарбозани,
Суғурилар эшикнинг зулфи.
Ҳалқалари синиб кетади,
Бир томонга отилар қулфи.
Уйга босиб кирар бегона одам,
Ароқ ҳиди келар оғзидан.
— Уғилларинг қани, топ ҳозир!— деб,
Қаттиқ ушлар она бўғзидан.
У бир-икки силтайди кампирни,
Гурсиллатиб отади ерга.
Мастлигидан ўзи ҳам шунда
Йиқилади у билан бирга
Ва ўрнидан туриб, гандираклаб,
Тўппончани қўлига олар,
Беҳуш ётган она чаккасига
Бир-икки бор бехосдан солар.
— Сенинг ўғлинг коммунист, биламан,
Сенинг икки ўғлинг партизан.
Айтиб бергин,
Айтиб бермасанг,
Ҳолинг бўлар бундан ҳам ёмон!

Она жавоб бермас,
Жавоб беролмас,
Мангу юмган ёшли кўзини,
Немис эса ҳамон тепади,
Мастлигидан билмай ўзини.
Суратларга қараб ўқ узади,
Илон каби сочар заҳрини,
Бутун олам вайрон бўлса ҳам
Гўё босолмайди қаҳрини...

Шундай йиртқич,
Онани тепади,
Улик-тиригини сўрмайди.
Маст кўзлари,
Нурсиз кўзлари
Яқин интиқомни кўрмайди!..

ИККИНЧИ ҲИКОЯ

Турмушидан келин жуда хурсанд.
Жондан азиз билар ёрини.
Уз бахтини севганидан топган,
Унга берган ихтиёрини,
Бир кун келиб тўлғоқ азобини
Биринчи бор умрида туйди.
Шунда ёри жангга кетиб қолди,
Биринчи бор ҳижронда куйди.
Турмушидан келин жуда хурсанд.
Колхозида яшайди эркин.
Фақат... ёри энди узоқларда,
Соғинганда ёш тўқар секин...
Чақалоқни аллалайди тунлар,
Оппоқ боласини ўпади.
Унинг кўзларидан ёш отанинг
Мовий кўзларини топади.
Унинг юзларидан севганининг
Юзларини кўради, гўзал.
— Отасини кўрмаганим!..— дея
Армон қилиб юради. гўзал.
Бола ухлар беланчакда сокин,
Эшитилар пиш-пиш нафаси.
Юрагига ваҳим тушиб, лекин
Ухлаёлмас унинг онаси...
Эшитилар тўплар гумбурлаши,
Она чақалоққа тикилар.
Танклар гуруллайди; бизникилар
Жанглар билан шарққа чекинар.
Шунда бирдан эшик йиқилади,
Уч-тўрт немис киради ногоҳ.
Келинчакнинг лаъли лабларида
Қотиб қолар нола билан оҳ!..
— Қаймоқ топиб бергин!— дейди улар,—
Агар тополмасанг, ўласан!
Бизга тушмас гуноҳинг, ўзинг —
Улимингга сабаб бўласан!
Нойлождан, келин қўшниларга
Чиқиб кетар қаймоқ сўроқлаб.
Беланчакка қарар немислар:
Гўдак ётар пишилаб ухлаб...
— Рус кучуги!— деб сўкинар улар.

Бир келар унинг қошига.
Тўппончани олиб, ўқ узади
Чақалоқнинг оппоқ бошига.
Кўкрагига найза санчиб, сўнгра
Кўтаради шипгача баланд,
Қолганлари хахолошади,
Бу уларни қилади хурсанд.
Қора қонга бўялади бола,
Пишиллаши тинади мангу.
Балки жажжи кўзларини очиб,
Бу дунёни кўрмаганди у...
Она эса ўшандан бери
Ўрмонларда кезар дарбадар.
Олиб қочган эси ҳушини
Ёш бошига тушган ғам-кадар.
Кимки: «Болам!..» деган қичқириқни
Ўрмонларда эшитса ногоҳ,
Билсин: бу дод билан бу фарёд
Келин юрагидан чиққан оҳ!..

УЧИНЧИ ҲИКОЯ

Она излар ёлғиз қизини,
Ҳеч қаердан топмайди нишон.
У кексайган кунлари лоақал
Бирор марта кўрса соғ-омон,
Боши кўкка етгандай бўлар,
Таскин топар эди юраги.
Кўзларига бир марта кўринса
Севган қизи, умр тираги.
Фашист деган офат ёғилди-да,
Олиб кетди ёлғиз қизини,
Ун тўрт фриц отлиқ чанага
Солиб кетди ёлғиз қизини.
Қор гупуллаб ёғарди тишда,
Оч бўридай увиллар бўрон.
Шундан берли излар қизини у,
Ҳеч қаердан топмайди нишон.
Ун тўрт фриц олиб кирди тунда
Гўзал қизни қуюқ ўрмонга.
Ун тўрт фриц ёлғиз гўзални
Белаб кетди қоп-қора қонга...
Тунда йиғлаб қолди зулмат ўрмон.

У эшитди қизнинг зорини.
Ун тўрт фриц поймол қилиб кетди
Қизнинг номусини, орини.
Сўнгра кўкрагидан отиб кетди
Ун тўрт жаллод, беомон хунхор.
Қизнинг уятини бекитмоқ учун
Туни билан ёғиб, кўмди қор.

Она ҳамон излар ёлғизини,
Ҳеч қаердан топмайди нишон.
Она ҳасратини ифодалаб
Ташқарида йиғлайди бўрон...

Шоир, кўзларингга ёш олдинг,
Ҳикоямни тўхтатаман, бас.
Аmmo бу уч оғир манзара
Воқеанинг ҳаммаси эмас.
Фашист пайҳон қилди боғларимни,
У топтади номус-оримни.
Тортиб олди бисотимни менинг,
Тортиб олди менинг боримни.
Сен келганда тўшаган эдим
Оёғингга турфа пояндоз.
Сен келганда тутқазган эдим
Сенинг қўлларингга олтин соз.
Сен келганда эшитар эдинг
Саодатнинг хуррам куйини.
Сен келганда йигитлар, қизлар
Ўтказарди базм-тўйини.
Сен келганда тўс-тўполон қилиб,
Уйнаб юрар эдим сарфароз.
Сен келганда менинг боғларимда
Минг хил рангда товланарди ёз...
Энди мени кечир, шоирим,
Қасрларда сени кутмайман,
Олтин косаларда қўлларингга
Лола шаробларни тутмайман.
Энди блиндажда ўлтириб икков
Бу он қилдик ўтганларни ёд.
Яхши кунни агар қўмсанг,
Сен мен билан фашистларни от!
Ўқингни от, олиб бориб урай
Фашистларнинг пешонасига.

Уқингни от, олиб бориб урай
Золимларнинг кошонасига.
Уқингни от, малъун жаллодларга
Берма асло, шоирим, омон.
Уқингни от, фашист дегандан
Бу дунёда қолмасин нишон.
Уқингни от, олтин косаларда
Нўш этаман майимни десанг.
Уқингни от, тоза бўстонларда
Эркин чалай найимни десанг.
Украина елларини севсанг,
Сарин еллар юрсинлар, десанг.
Сарин еллар юриб,
Бетларимга
Шўхлик қилиб урсинлар, десанг,
Фашистни от,
Меҳмон бўлиб яна
Украинага келайин десанг.
Фашистни от,
Хурсанд бўлай десанг,
Фашистни от, кулайин десанг.
Меҳмон бўлиб келгил сўнгра бизга,
Сенга ёзай турфа пояндоз.
Тавзим қилиб тутқазай, шоирим,
Сенинг қўлларингга олтин соз!

Украина еллари,
Сарин еллар,
Яна қаҳ-қаҳ өтиб куласиз.
Меҳмон бўлиб келаман яна,
Яна мезбон бўлиб юрасиз!

1943

УЗОҚ ЭДИ...

Узоқ эди орамиз, ҳатто
Ойлар бўйи келмасди хатинг.
Кўзларимнинг олдидан аммо
Кетмас эди гулдай суратинг.

Узоқ эди орамиз, тунлар
Сочларингдай узун ва қора,
Билар эдим, ўтлар, тутунлар —
Юрагингни қилади пора.

Узоқ эди орамиз, ҳар дам
Йиллар каби туюлди вазмин.
Соғиниш — энг машаққатли гам,
Такрор эди тилимда исминг.

Узоқ эди орамиз, бироқ
Дилимизда ишқимиз оқин...
Бизни адо қилолмас фироқ,
Чунки, содиқ кўнглимиз яқин!

1944

СОҒИНСАМ

Минг кундан ҳам ортди ҳижронинг,
Еқут лаблар ёди ўртайти,
Юрагимда тоза бўстонинг
Иштиёқи асло сўнмайди.

Хаёлимни қоплар жамолинг,
Кўшиқларинг жаранглар гўё...
Истар эдим, дилбар, висолинг
Бир умрга бўлмаса рўё.

Бир кун келиб, ҳижрон оташи
Меҳру вафо наҳрида сўнса.
Кўнглимизнинг ором, яшнаши
Гулшанингга абадий қўнса.

Муҳаббатнинг чашмаси мангу
Шаффоф бўлса, тинмай урса жўш.
Бир лаҳзага ёр бўлган қайғу
Утиб кетса гўёки бир туш...

Майли, юрак ёниб соғинса,
Қалб сапчиса қушдай беқарор,
Ғолиб қайтган куни у роса
Ер бағрида бўлуր бахтиёр!

1944

ПУШКИН

1

Урта Осиёдан келиб мен букун
Мария юртини қилдим зиёрат.
Еруғ иқболини босиб қора тун,
Фашистлар этмишди зулм ва горат.

Ёдимни қолади шиддатли дoston,
Гаройнинг Польшага мудҳиш босқини;
Вайрона бўлмишди ўлка — гулистон,
Шунда изтиробда мен кўрдим сени.

Қаттиқ жанглар билан келганим кун
Мария кўзидан мангу тинди ёш.
Йўқолди гуссаси, қайғуси, тун.
Гўё чиққан эди ярқираб қуёш.

Ортиқ фарёдларни эшитмадим ман,
Чунки тугамишди ёвлар босқини.
Польша озод бўлди, севинчлар — фонтан,
Ором бағишлади боғлар салқини!..

2

Бахт-саодат йўлида роса
Тоғ ошайлик, сувлар кечайлик.
Жангчи дўстлар, тўлдининг коса,
Мери соғлиғига ичайлик!

Зафар қучган хуш айём учун,
Янги қўшиқ ва илҳом учун.
Хур Ватанда яхши ном учун,
Мери соғлиғига ичайлик!

Севишганлар доғда қолмасин,
Юраклардан завқ йўқолмасин,
Орамизда душман бўлмасин,
Мери соғлиғига ичайлик!

Лабларидан кетмасин кулки,
Боғларига кирмасин тулки.
Пушкин таъбирича, сўз шулки:
Мери соғлиғига ичайлик!

3

Қора денгиз салобатли, жим,
Гоҳо мавжлар ҳовлиқар, шошар.
У гўёки қадимий тилсим,
Эсдаликлар бағрида яшар.

Соҳил узра паришон Пушкин...
Россиянинг истиқболини,
Ватанининг эрк, иқболини
Куйлар экан, туйғулар жўшқин.

Байрон даҳосини ўйларкан,
Хаёлларга бўлмиш эди банд.
Илҳом қалби билан ўйнаркан,
Унинг руҳи эркин ва баланд.

Тиними йўқ раққоса сувда
Кўринади оқариб елкан.
Тик қояда турган оҳуда
Қандай ғусса, армон бор экан?

Очилади само оҳиста,
Чарақлайди ёруғ юлдузлар.
Дара узра, қоядан пастда
Қўшиқ айтар мазлума қизлар.

Оқ шуълалар нафис ўйнайди
Соҳилдаги шоир юзида,
Унинг кулфат тўла кўзида
Тўлин ойнинг акси порлайди.

Тугилади мисралар шунда,
Орзуларнинг куйлари сарбаст,
Илҳом дилни ўртаган тунда
Шоир эркин олади нафас.

Чунки унга бўлади аён
Келажаги — муқаддас толе,
Куй бўлади шунда бепоён —
Унинг порлоқ, улуғ хаёли!

1944

ЧИҚА ҚОЛГИЛ!...

Норин шовқин солар кечаси,
Кемачилар ухлайди бу он,
Эшитилар ёр ашуласи,
Мен келаман, кўзим нигорон.
Шаҳанд¹ тип-тинч. Қишлоқ оромда,
Мен келаман, сенга интизор.
Кўнглим тўлиб соғинган дамда,
Чиқа қолгил, севимли Нигор!

Кўкда ёлғиз кезар тўлин ой,
Қорамтил сув кияр зар либос.
Чор атрофда ажиб бир чирой,
Юрагимда қайноқ эҳтирос,
Ловулайди ишқинг дилимда,
Севинтиргил мени, эй баҳор,
Кўнглим тўлиб соғинган дамда,
Чиқа қолгил, севимли Нигор!

Утиб кетди у қора кунлар,
Улуғ жангда кўрсатдим сабот,
Қайтиб келдим, ўтлар, тутунлар —
Даҳшатлари сўнди, гул ҳаёт —
Қўшиқлари энди тилимда,
Янгратаман ҳар кеч, ҳар наҳор.
Кўнглим тўлиб соғинган дамда
Чиқа қолгил, севимли Нигор!

1945

---

¹ Шаҳанд — Тўрақўрғон қишлоғи.

АЙЕМ МУБОРАК

Қадрдон дўстларим, айём муборак!
Яна уйларимиз тўла ва гавжум.
Яна чеҳраларда ханда, табассум.
Севинчдан кечалар келмайди уйқим.
Қадрдон дўстларим, айём муборак!

Яна янграб қолди қўшиқлар, куйлар,
Ҳамма бахтиёрлик, севинчдан сўйлар,
Бошимизда яхши ниятлар, ўйлар,
Қутлуғ бўлсин энди байрамлар, тўйлар,
Қадрдон дўстларим, айём муборак!

Энди қайтиб келмас кулфат тунлари,
Даҳшатли урушнинг қора кунлари.
Боғларни янгратар шодлик уналари,
Эй қора кўзларим, айём муборак,
Қадрдон дўстларим, айём муборак!

Зулм калхатлари қанот қоқмайди,
Фашист уйимизни ортиқ ёқмайди,
Кўзингиздан қонли ёшлар оқмайди,
Кўзи юлдузларим, айём муборак,
Қадрдон дўстларим, айём муборак!

Оғир ғуссаларга ясалди якун,
Ҳаммамизга келди азиз, улуғ кун,
Ҳаётимиз нурли, уйимиз тўкин,
Қоши қундузларим, айём муборак,
Қадрдон дўстларим, айём муборак!

Кўролдим инсоннинг саодатини,
Эрклик давронини, бахт соатини,

Васл чоғи, кўришув шарофатини,
Бахтиёр ёшликнинг латофатини,
Қадрдон дўстларим, айём муборак!

Янграсин кўшиқлар, авжу тарона,
Соғиндим, тикилай мен ошиқона,
Шу икки мисра шеър бўлиб баҳона,
Дилимни ёзайин мен қона-қона,
Қадрдон дўстларим, айём муборак!

1945

УН ТУҚҚИЗ ЕШИНГ

(«Санобар» циклидан)

Қушлар ўқир эмиш боғингда гулёр,
Гуллар очилармиш куйга пайваста.
Унгингдан ўтармиш ўн тўққиз баҳор,
Эгнингда оқ кўйлак, қўлда гулдаста...

Гидамлар ёзилмиш шоҳ супа узра,
Дастурхон устида турфа таомлар.
Гул ранг шаробларга тўлибди роса
Жонон пиёлалар, кумуш ранг жомлар.

Дўстлар бир-бир босиб кирар чаманга,
Ун тўққиз ёшинга севиниб беҳад,
Энг яхши ниятлар тилайди сенга,
О, қалбдан истардим, мен йўллаган хат
Етиб борса шундай яхши соатда,
Сени топса ғамдан, аламдан йироқ,
Меҳнатинг сўнгида шан фароғатда,
Бенола, беситам, бедард, бефироқ.
Истардим: дўстларинг ўқиб билсалар,
Чамалаб кўрсалар муҳаббатимни.
Тиллардан тилларга дoston қилсалар
Оппоқ қоғоздаги тўрт йўл хатимни.

Бизнинг орамизда тоғлар ётади,
Далалар чўзилмиш уфққа томон.
У ерда кун чиқса, бунда ботади,
Тўплар садосига тўлади осмон.

Орамиз шу қадар узоқ бўлса ҳам,
Шаҳло кўзларингни кўраман аниқ.
Сенинг бошингдаги қип-қизил дурранг
Ва менинг юлдузим оламга таниқ.

Эртага ўн тўққиз ёшга тўласан,
Базмингга йиғилар қадрон дўстлар.
Шунда хаёлингга мени оласан,
Нозли ғамза билан ёнади кўзлар...

Хаёлларга ботма; ғамда ёнма сен,
Азизам, кўтаргил баланд бошингни.
Йироқдан, жангоҳдан мен ҳам қутлаймен
Уи тўққиз бахтиёр, гулгун ёшингни.

Қушлар ўқир эмиш боғингда гулёр,
Гуллар очилармиш куйга пайваста.
Уингдан ўтармиш ўн тўққиз баҳор,
Эгингда оқ куйлак, қўлда гулдаста!..

1945

ҲУКМ¹

Ер юзи одамзод туғилган уйдир,
Бу уйда иблисга бўлмагай ўрин.
Иблислар ўлсин, деб ҳукм чиқарди
Адолат судьяси кеча кечқурун.

Золимлар бўғзини пўлат кишандай,
Шунчалар беғуноҳ оққан қон тутди.
Инсонлик ҳуқуқи ваҳшат — зулматни
Ҳаёт курашида ниҳоят ютди.

Алвон байроғини кўтарди қасос,
Қуюнда тебранур мурдалар-мурдор;
Оҳу фиғонларнинг изсиз товшидан,
Зоянинг сочидан ўрилган бу дор.

Учини ололди зўрланган, ожиз,
Маъсум қурбонларнинг покиза руҳи.
Адолат сиртмоғин ҳукмига тушди
Малъунлар сардори, лаънат гуруҳи.

Етимлар ёшининг қонли тўфони
Малъун вужудларни охир фарқ этди.
Зулумот уфқида ўтли шамширдай
Саодат қуёшин тиғи ярқ этди.

Қасос ҳисси билан чанқоқ юраклар
Тарих жазосини дедилар дуруст.
Берлинни забт этган халқлар номидан
Ҳукмга қўл қўйди улуғ оға рус.

---

¹ Бу шеър устоз Гафур Гулом билан бирга ёзилган.

Бир қатор дор билан шарманда бўлди
Фашизм бешиги бўлган Нюрнберг.
Гитлернинг минбари, Геббельс масжиди,
Жаҳаннам қопқаси мангуликка берк!

Халқлар фашизмнинг зулмидан овоз,
Ҳалол меҳнатини қилиши мумкин.
Ерларга кўмилди оҳу фиғон, дод,
Геринг ҳалқумига боғланди тугун.

Тарихнинг ҳукми бу. Унутиб бўлмас,
Миллионлар қонидир ҳар қатра сиёҳ,
Жаҳонни қайтадан ташвишга солмоқ —
Кўйида юрганлар бўлсинлар огоҳ!

Ҳукм қатъий. Тарихнинг ҳукмига улуг —
Ердаги одамлар чекдилар имзо.
Малъун фашизмнинг қилмишларига
Бу бўлур аёвсиз ва қатъий жазо!

1946

СЕНИНГ МАҚТОВИНГ

Манзурага

Кўкимга ярқираб қуёш чиқади,
Бошимга меҳрибон бахт қуши қўнар.
Айрилиқ тоғини висол йиқади,
Кўнгил гулзорида чечаклар унар.

Чунки сен келасан қуёшдай қулиб,
Чунки сен келасан толе қушидай,
Чунки сен келасан чиройга тўлиб,
Шоирнинг тонг чоғи кўрган тушидай.

Узоқдан товшингни эшитганим он
Унутилар кўйингда чеккан қуфатим.
Дил қувнаб, мисралар келади равон,
Илҳомим бўлади азиз улфатим.

Сен билан ўтган кун мен учун даврон,
Қайнайди истаклар, яшнайди ўйим.
Мисралар қоғозга тизилар равон,
Сен билан ўтган кун — энг ширин тўйим.

Руҳимда уйғонар ҳаёт шовқини,
Васлингга тўяди интизор илҳом.
Умримнинг сен билан ўтган ҳар куни
Мен учун энг тотли, нашъали айём.

Шодликсан, севгисан, қўшиқсан, куйсан,
Вафосан, ҳаёсан, тоза ҳуснсан.
Ёшлиқсан, орзусан, маст қилган ўйсан,
Тонг чоғи безаган шеърим ўзингсан!..

1946

Сени кўрдим ғолиб, музаффар,
Шоду хуррам, саломат, бутун.
Ҳам ғолибу ва ҳам муътабар
Эллар меҳнат қилар сен учун.

Улар яна бахтли замонлар
Режасини чизади уйғоқ.
Миллион-миллион озод инсонлар
Москвага солади қулоқ!

1946

ҚИЗИЛ

Қизил эди гуллар субҳидам,
Қизил эди ҳар нарса бунда.
Қуёш чиқди, қизариб олам,
Келинчақдай яшнади нурда.

Анорзорга бордим тонг чоғи,
Уйғонарди қизғиш куртаклар.
Гўё боғнинг сўлим қучоғи
Сўзлар эди ажиб эртақлар...

Шафтолилар бу тонг тўкиб гул,
Пушти гилам ёзилди ерга.
Илҳом билан ўртанган булбул —
Қўшиқ айтди мен билан бирга.

Тиними йўқ дайди шаббода
Сийпаб кетди гуллар ғунчасин,
Қушлар парвоз қилиб ҳавода,
Чаманларга ёйди наъмасин.

Қизил эди букун коинот,
Хур ўлкамиз чексиз боғ эди.
Яшнар эди ажойиб ҳаёт,
Одамларнинг кўнгли чоғ эди!

1946

СЕНИНГ ТАСВИРИНГГА СУЗ ТОПОЛМАДИМ

Баҳор ўрмонида бошланган шовқин
Юрак қўшиғидан анча секинدير.
Илҳомим қирғоққа урилган сувдай
Тошқиндир, жўшқиндир, зўрдир, эркиндир.

Сенинг тасвирингга сўз тополмадим.
Жаҳон сўзхонаси, азизим Ватан,—
Сенга бўлган севги, вафо олдида
Хийли рангсиз экан, жуда кам экан.

Сенга тикилганда лолазорларни,
Сенга тикилганда тонгларни кўрдим.
Қуёш тигларидан қалам тарашлаб,
Ҳуснинг тасвирини қалбга кўчирдим.

1947.

ШЕЪР ЧАМАНИДА БЕШ ЮЗ ЙИЛ

Уқ ёрилди... Кекса Днепрга
Ғарқ ётилди унинг кемаси.
Улжасини елкалаб, соҳилга
Суза кетди Бойсун боласи.

Уни кутар эди дўстлари,
Бутун штаб, шонли армия,
Совет офицери, асир душманни
Ўз қисмига қилди ҳадия.

Ҳарбий бурчин бажарди, аммо
Вужудига оғриқ югурди.
У йиқилди... Лекин армия
Ёв устига ҳужумга юрди.

Кўзларини очди йигит тонгда,
Кўрди қуёш яшнаган пайтни.
Ҳамширадан китоб олди, кейин —
Ўқиб кетди шу ажиб байтни:

«Хуш дурур боғи коинот гули.
Барчадин яхшироқ ҳаёт гули!»

Шу сўзларни такрор этди йигит,
Сўнги йўқ куч сизди ўзида.
Ҳаёт умидининг шуъласи
Яшнаб кетди қора кўзида.
У кўзғолди, қўллар талпинди,
Кўзин юмди, узоқ қолди жим.
Аста деди: жоним ҳамшира,

У шоирга айтгил саломим!
Қиз жилмайди, яна ўқий кетди
Етти хазинанинг нақлини,
Сирли сўзлар, ажиб ботирлар
Ўғирлади йигит ақлини.
Ташқарида порлар эди қуёш,
Яшнар эди гулшанларда ёз.
Бойсунлик у ботир бошида
Шеър ўқир эди сарвиноз.
Денгиз долғалари, гулшанлар,
Инсоний ишқ, айрилиқ, висол —
Нақлларин куйлар экан, унинг
Топар эди илҳоми камол.
Суҳайл, Фарҳод, Баҳром, Шопур, Қайс,
Меҳр, Ширин, Лайли, Дилором...
Асли, улар дostonлар эмас,
Севги шаробига тўла жом!
Улар доҳий шоир ижод этган
Сўнмас чаман ва ҳаёт гули!
Улар — шўх соз, ажойиб тарона,
Навоийнинг оташин дили!
Чинор минг йил яшайди дейдилар,
Балки ундан зиёдроқ яшар.
Лекин, Алишернинг шеърӣй умри
Мингта чинор умридан ошар.
Мен соҳилда ўлтириб узоқ
Кузатганман денгиз мавжини.
Эслаганман ўшанда шоирнинг
Қалбидаги илҳом авжини.
Сиз ғазаллар, ажиб дostonлар
Чаманини қилинг тамоша.
Унинг чечаклари ҳамон янги, тоза,
Ҳамон ҳаёт, асрлар оша!
Чунки мангу инсон оламини
Янгратаркан у наво, у дил,
Янги қўшиқ каби жаранглар
Шеър чаманида беш юз йил.
Ҳар кўнгилда унинг номини,
Асл ижодини кўрамиз,
Навоийнинг хуш каломини
Дилларга жо қилиб юрамиз.
Нурли кўчаларга, театрларга,
Чаманларга номи берилган.

Китобларга, ўтли сатрларга
Юрак гавҳарлари терилган.
Навойнинг сўнмас севгисини
Ихлос билан жо қилиб дилга,
Жангдан голиб қайтган қаҳрамон
Пойтахт сари тушибди йўлга.

Бу тўй — инсон, вафо, садоқат,
Ижодкор халқ, қаҳрамон тўйи,
Шеър тўйи, ҳаёт тўйи бу тўй,
Ғазал тўйи, ғазалхон тўйи!

1948

ҲАЙКАЛ

(Сирожиддин Валиев)

Гулоб билан ювиб, безатай уни.
Мен шеърӣ ҳайкални тиклайин сенга.
Зулумот ёғганда гулгун Ватанга,
Мардона жанг қилдинг, билмай қўрқувни.

Сен мангу яшайсан — менинг рубобим
Тоабад куйлайди улуғ шонингни.
Авлод-авлодларга куйлар китобим
Элга фидо бўлган ўлмас жонингни.

Бепоен Ватанинг боғу бўстони
Янгроқ ҳавосида сени ёд этар,
Сенгадир шоирнинг ҳар бир достони,
Булбул навосида сени ёд этар.

Озод халқ ботирдан сақлар хотирот,
Сени деб чаманлар очилса — ҳақли!
Арзийди сени деб яшнаса ижод,
Сени деб айтилса бахшилар нақли!

Эй илҳом париси, келгил қошимга!
Ботирга тиклайлик ҳайкал абадий,
У жон фидо қилди тоғу тошимга,
Тоғдан баланд бўлсин унинг қомати!

1942—48

ЗАРАФШОН СУВЛАРИ

Қаерлардан бош олиб келур,
Қайга отар долғаларини,
Қаерларга у совға қилур
Тарам-тарам жилғаларини,

Нимадандир унинг қайнаши,
Тўлқинлари қаерга чопар?—
Буни билмоқ истаган киши
Билгувчилар нақлидан топар.

Менга фақат шу нарса аён:
У — ҳаётга мангу дармондир.
Далаларга, боғларга ҳар он
Унинг ҳар бир қатраси жондир.

Менга яна аёнки, уни
Совет халқи занжирбанд этган,
Шунинг учун унинг тўлқини
Бўстонларни баҳраманд этган.

Тонг чоғида шоирнинг қалби
Илҳом билан жўшгани каби,
Бу дарё ҳам шундай жўшади,
Қирғоғига сизмай тошади

Ва шу оташ тўла қалб кўркам —
Мисраларни қилгандек ижод,
Зарафшоннинг гавҳарлари ҳам
Водийларни қилади обод.

Зарафшоннинг сувларидандир
Чечакларнинг дабидаги нам,

Зарафшоннинг сувларидандир
Лолаларда кулган жило ҳам.

Унинг қатра-қатраси азиз,
Кўсакларга тўлган зар шундан,
Мамлакатга бизнинг совғамиз —
Карвон-карвон оқ гавҳар шундан!

Самарқанднинг шакар узумин
Тотиб кўрган инсон қалбига —
Орзу тўлар ва беихтиёр
У йўл олар дарё лабига.

Қирғоқларда қанча гулистон
Ильич нури билан кўркамдир.
Шу ер, шу боғ, шу дала, шу кон
Самарқандим, гўзал ўлкамдир.

1949

РОМАНС

Хаёлимда: Кўҳи Бадахшон,
Тоғ бағрининг гулгун чиройи:
Кўз олдимда бўлар намоён
Мовий кўки ва тўлини ойи.

Кўз олдимда жонланар ҳамон
Тик қоядан отилган сувлар,
Дараларда югуриб чаққон
Бир-бирини қувган охулар.

Уша ерда харсанг тошлардан
Ясалмишди концерт сахнаси.
Матчоҳдаги қувноқ ёшлардан
Созандаси ва хонандаси —

Бир саф бўлиб тизилди шунда.
Бахт куйини куйлади улар.
Уша кўркам чароғон тунда
Тоғ рақсини ўйнади улар.

Қарсак, табрик, қийқирик, шовқин
Чўққилардан берди акс садо,
Шу сахнада худди ўша тун
Қаршимизда сен бўлдинг пайдо.

Одамларни сеҳрлаб қўйдинг,
Нафис эди куйинг шунчалар!
Хаёлимда худди чақмоқдай
Очиларди ажиб гунчалар.

Сен куйлардинг. Туяқушлардай
Оқ булутлар кўкда сузарди.
Янграр эди рубоб, ғижжак, най,
Қалбим чексиз шодлик сезарди.

Мафтун қилди ўша тонг куйи,
Ишқ қўшиғи, баҳор қўшиғи,
Шундан бери мен умр бўйи
Куй ошиғи, санъат ошиғи!

1950

И Ш О Н ! ..

Ишонма, деб қўшиқ айтдинг, гўзал қиз,
«Ундай деса, бундай деса, ишонма,
Шахло кўзинг нурдай деса, ишонма,
Ойдай юзинг гулдай деса, ишонма,
Бу дунёдан ўтсанг ҳам майли ёлғиз,
Ишонма!..»

Ишонма, деб қуйлама, соҳиб жамол,
Ишонч билан инсонлар умри кўркам,
Ишонч билан севги, дўстлик мустаҳкам,
Ишонганлар билан яшнар бу олам,
Ишонч билан бўлади ҳар бир ниҳол
Баркамол!

Агар ёринг: муҳаббатим, орзумни —
Кўнглингга сол, деса, солгил, ишонгил,
Енимда қол, деса, қолгил, ишонгил,
Жонимни ол, деса, олгил, ишонгил,
Қадрлагил ҳар фаслни, ҳар зумни,
Ишонгил!

1953

БАЙРАМ КЕЧИДА

Ҳар ким ҳар хил сезади ўзин,
Байрам кечи шундай ажиб пайт...
Сен-чи?

Менга тикилиб кўзинг,
Аста дединг: бирор нима айт!

Нима деяй?

Дил шодлигини
Тил сўз билан айта оларми?
Оиламиз ободлигини
Ифодалаш учун сўз борми?

Бахтим чексиз,

орзум ҳам талай,
Айтиш қийин фақат сўз билан.
Кел, яхшиси, термула қолай,
Юрагимни очиб кўз билан!
Кел яхшиси,

қўш ўрим, узун —
Сочларингни силаб қўяйин,
Кел яхшиси,

жонгинам,

шу тун

Жамолингга яна тўяйин.

Ёнимизда қизлар, ўғиллар,

Қўшиқ айтсин,

яйрасин,

кулсин.

Қалбдан тилак тилайлик,

улар

Худди биздек, бахтиёр бўлсин!

Худди биздек,
                                соч оқарса ҳам,
Кўнгиллари доим ёш бўлсин.
Ўзаро дўст,
                                иттифоқ,
                                ҳамдам,
Оилага биздек, бош бўлсин!
Машаққатни енгиб биз каби,
Катта йўлдан борсинлар дадил!
Яна нима деяйин?
                                Қалбим —
Қаршисида жуда ожиз тил...

Бахтим чексиз,
                                орзум ҳам талай,
Айтиш қийин фақат сўз билан,
Кел, яхшиси, термула қолай,
Юрагимни очиб кўз билан!

1954

ҚИРҒИЗ ҚАРДОШИМГА

Харитага қара, қардошим, дўстим,
Аста ташла жануб томон кўзингни,
Мен шу ерда сен-ла ёнма-ён ўсдим,
Сен дўст дединг,
мен дўст дедим ўзингни.

Сирдарёмиз бошланади тоғингдан,
Улагансан даламизга далангни,
Ўз боғимдан узган каби,

боғингдан —

Узиб ейман шафтолингни, олмангни.

Иссиқкўлга борсам — ўтовим кўркам,
Дам оламан, меҳмон бўлиб яйловга.
Ўтағаси Аали — ирчи оғам
Мени тоққа бошлар — қирғовул овга.

Андижон-чи! Ушнинг нақ ёнбошида.
Бизга бундан кўринади хирмонинг.
Бизнинг карвон қаторида, қошида
Пойтахтга йўл олади карвонинг.

Сўзлай берсам, тугамайди бу дoston,
Бу ҳикоя умрдан буюкракдир.
Озод нафас олган сийнанг

Тиён-шон —

Тоғидан ҳам, ҳеч шубҳасиз, юксакдир.

Мен, шоиринг Муса¹ билан шу кунлар
Москвада шеър айтишиб юрибман.
Радиодан келар олис тўлқинлар,
Овозингни доим тинглаб турибман.

1954

¹ Қирғиз шоири Муса Жонғозиев.

БЕРЕЗИНА ҚИРҒОҒИДА...

Березина қирғоғида, ўрмонда хата.
Жам бўлишдик. Дўстлар менга қадаҳ бердилар
Ва муҳаббат кўзи билан боқиб, дедилар:
— Қардош йигит, бизга бир сўз айтгил, албатта.

Нима деяй? Юрагимда ҳисларим тошиб,
Шодлигимдан сўзломасдан, боқмоқдаман лол.
Қанча-қанча дарёлардан ўтиб, тоғ ошиб,
Кун тигидай олисларга чўзилар хаёл.

Эслаб кетдим, Большевода, қарағайзорда
Пахтамизнинг аҳволини сўраган чолни.
Эслаб кетдим, Марғилондан шу йил баҳорда
Уқиш учун Москвага келган аёлни.

Бобрўйский ўрмонида жажжи Людмила
Ўзбекистон қизларига салом топширди.
Исфарада Мицкевичдан ўқиб Жамила,
Шеър баҳсида шоирдан ҳам ўтиб, шоширди.

Минскда, Огнецвет уйида кеча
Марҳум Йўлдош отамизни таъриф этдилар,
Белоруслар борганида, то тонг отгунча
Сийлаб меҳмон қилганини сўзлаб кетдилар.

Переяслав қишлоғида уйдан хат олдим,
Бирор мактаб адресини сўрабди ўғлим;
Алишерни бебош дердим, ҳали ёш дердим,
Дўстин йўқлаш орзусидан қувонди кўнглим.

Полесье колхозида собиқ партизан!
— Бизнинг ошна Мамадали омонми?— деди
Ва сўзлади ўрмондаги оғир жанглардан;
Унинг нақли катта дўстлик китоби эди.

Шу ҳаётини қардошликни ҳамиша куйлар
Якуб Колас қалбидаги оташин илҳом.
Даврангизда хаёлимга келди шу ўйлар,
Азиз дўстлар, шулар учун кўтарайлик жом!

1954

БОЛТИҚ БУЙЛАРИДА

Мен соҳилда тураман.

Қарағайзордан
Дўмбира дўпири янградн бирдан.
Сигнал чинқириги оламини тутди;
Пионер отряди саф чекиб ўтди.

Сукут чўкди —

Лагерь чўмди уйқуга.
Қирғоқларни оқшом қоплади бутун.
Милт-милт нурлар қўнди қорамтир сувга,
Бошланди Балтика фазосида тун.

Мовий кўкда ёнган саноқсиз юлдуз —
Олтин ҳарфлардир, кенг денгиз,— қоғоз;
Шоир, кечалари мисоли кундуз,
Денгиз ҳаётининг мақтовини ёз!

Инсондай қудратли, ёшлик каби шўх
Тўлқинлари худди тонгдек ярқироқ.
Эркин, равонликда солдатча қўшиқ,
Бешик-бешик мавжи кумуш қадар оқ.

Балтика пишқириб ётади...

Гоҳо
Ҳилпираб оқ шоҳи дуррадек гўё
Елкан оқаради уфқ тагида,
Гоҳо мотор гурлар сув этагида.

Пўртана қалқәди.

Олида, тунда
Кема чироқлари ёруғ ёнади.
Соҳилда ҳисобсиз чироқлар шунда
Сеҳрлаб қўйгудек жилоланади...

Пристань. Қадимий қалин ўрмонзор,
Оқбадан қайинлар худди тик девор.
Россия қалбидай тиниқ, сокин, кенг
Фазода «Чкалов» теплоходининг
Бонги акс-садо бериб янграйди.

Неванинг гранит қирғоқларидан
Шу ерга йўл олган баҳодир кема
Репино ўрмони қучоқларидан
Азамат дубларни устма-уст ортиб,
Занжир билан боғлаб, судраб, тортиб
Волга бўйидаги зўр иншоотга
Етказиб беради жадал, ҳадемай!..

Ҳусн қўшилади яна ҳаётга
Ва Куйбишев ГЭСда ёқилган чироқ
Узоқ шимолга ҳам сочади шуъла.
Буюк мамлакатда яқиндир йироқ,
Инсонлар дилида бир хил мақсаду
Бир хил севинч, бир хил интилиш, туйғу,
Келажак ҳақида гўзал ашула!..

Бирдан гармошканинг ёқимли саси
Тўлқинлар куйига қўшилади-да,
Денгизчи йигитлар, қизлар тўдаси
Қийқириб тўхтайди ўрмон олдида.

Ана, ўйин-кулги...

Чироқлар сонсиз...

Василий Тёркиндай қувноқ ўғлонлар.
Қалбида муҳаббат ёнган жононлар
Бахтини куйлайди.

Мамнун, армонсиз!..

1954

ВАФО

Вальсга тушдик.

Ипак қўлларинг
Аста сийпар эди елкални.
Ёшликда биз кезган қўлларнинг
Дурранг худди кема елкани...

Кўзларингда у қўллар акси
Кўзгудаги каби кўринди
Ва қўш ўрим сочларинг иси
Маст қилишга роса уринди;

Лекин улар толим ва толим
Товланганда шуълада ҳар он,
Учар эди менинг хаёлим
Йироқдаги севгилим томон.

Паркет узра шамолдек елдик,
Чир айландик Шопен куйига,
Биласанми, нималар келди
Шу лаҳзада менинг ўйимга?

Кўз олдимда жонланди Салор,
Ўрик гуллаб ётган қирғоқлар:
Рафиқамнинг ёшлиги. Баҳор...
Ой нурида ёнган япроқлар...

Шипдаги бу чироқлар эмас,
Чайқаларди юлдузлар сувда.
Биз иккимиз ҳамдил, ҳамнафас
Узоқ кезиб юридик осуда.

Ёдимдадир биринчи ўғил,—
Қувончларга тўлган чоғимиз,

Шундан кейин очаберди гул
Оиламиз — сахий боғимиз.

Бизлар ўтган масофа олис,
Худди вафо йўлидай узун.
Иккимизда у қолдирди из,
Муҳр босди ҳар фасл, ҳар кун.

Фарзандларга ўтибди буткул
Қалб шўхлиги, лаблар лоласи.
Бошимизда қолибди нуқул
Сочимизнинг оппоқ толаси.

Хаёлимда шу кеч, шу нафас
Уни кўрдим. Уни эсладим.
Сенинг занжир сочингни эмас,
Унинг сочларини силадим.

Гарчанд сенинг ипак қўлларинг,
Аста сийпар эди елкамни
Ва лекин биз кезган кўлларнинг
Дурранг фақат кема елкани...

1955

«ХУМОРА, ХУМОРА...»

(Ҳинд куйчисига)

На Раджистон, на Трипора,
На Деҳлини кўрганман, бироқ
Сен куйлаган чоғда «Хумора»...
Менга яқин бўлади йироқ,
Боғларимга худди фаввора
Тошиб кирар радио-тўлқин,
Ашулангни севиб тобора,
Эшитаман ҳар оқшом, ҳар тун.
Сен «Хумора, хумора...» дейсан,
Демак, қалбинг дўстларга хумор,
Демак, бизни яхши танийсан,
Демак, элинг бизга интизор.
Бизнинг халқ ҳам сени англайди,
Сенга муштоқ унинг ҳам кўзи.
Овозингда, яна янграйди
Биз тушунган «муҳаббат» сўзи!
Сенинг куйинг худди бир ниҳол,
Дилимизга пайванд этилди,
Шу яқинлик — биз учун иқбол —
Дарахтидек ўсиб етилди.
Шу яқинлик саодатини
Мадҳ этади қўшиқ ва дoston,
Унда Совет мамлакатини
Оғам дейди улуғ Ҳиндистон.
На Химачал, на Ҳайдаробод,
На Мадрасни кўрганман, бироқ,
Сен куйласанг бахтиёр, озод,
Менга яқин бўлади йироқ,
Сен куйласанг, кўнглим тобора
Соғинади сенинг юртингни,
Менга айтгил, гўзал Хумора,
Шундай содиқ мухлис кўрдингми!

1955

ЖУРА ПОЛВОН

Дастурхонда бир сават узум,
Гўзалликда худди гулдаста,
Ҳар бир бошни кўрсатиб аста,
Мезбон давом этдирар сўзин:
— Бу даройи, буниси чарос,
Бу, «Шаҳрисабз қораси» — шакар...
Бу — шивилғон...

Бир-биридан соз
Узумларни бизга кўрсатар,
Жилва қилиб кулки лабида,
У сўзида этади давом:
— Бу ҳусайни,

мускат,

«Победа»,

Аммо бунга қўймаганмиз ном...
Демакки, бу — унинг ижоди,
Янгича нав!..

Тотиб кўрамиз.

Билмак учун мезбон ҳаётин,
Луқма — савол отиб кўрамиз:
— Ўттизинчи йил эди...

кейин?

— Уша йили биз колхоз туздик.
Унинг чорак асрлик тўйин
Шу йил ёзда,

ука,

ўтказдик.

Полвон эллик ёшларга кирган,
Қотма, абжир, сўзамол, чаққон,
Аммо унинг кўрган, кечирган
Умр йўли — катта бир дoston!
Шу шийпондан ям-яшил денгиз —
Узумзорлар мавжига боқар

Ва хаёли қиёссиз, тенгсиз
Қурилишлар томонга оқар.
Эл полвони — ишда мардона,
Сочи меҳнат билан оқарган.
У, чунончи, Катта Фарғона —
Каналини қуришга борган.
Шундан кейин Фарҳод ГЭС...
Уруш.

Мардлар жангда.

Қилсангиз қиёс:
Сирдарёнинг бўйидаги иш
Катта жангга тенг бўлгани рост.
Мен ўшанда таниб олганман
Ургутлик шу камтар кишини
Ва минг марта қойил қолганман,
Кўрганимда қилган ишини.
Ҳозир эса, шу Жўра полвон
Элда оддий соҳибкор боғбон,
Кўнгил тўла завқи авжида,
У сўзида этади давом:
— Бу — ҳусайни,
мускат,
«Победа»,
Аmmo бунга қўймаганмиз ном...

1955

БУЛОҚ

Тиниқликда — мусаффо кўзгу,
Ширинликда бамисоли лаб,
Тоғ бағрида тошлар оралаб
Қайнаб ётар бир тегирмон сув...

Шу булоқдан чанқоғим қонди,
Олис боқдим ярқирашига,
Қулоқ солдим шарқирашига,
Дилда шундай ҳавас уйғонди:

Менинг шеърим булоғидан ҳам
Одамларнинг чанқоғи қонсин,
Дилларида ҳавас уйғонсин
Шу манбадек туганмас, кўркам!

1955

ДУСТАЛИК ГУЛЛАРИ

(Ҳинд қизидан ўзбек қизига хат)

Дўстим, Ганг қирғоғидан
Йўллаган саломим ол,
Ҳиндистон гулбоғидан
Тилайман бахту иқбол!

Ҳамон ёдимда баҳор,
Сени кўрган онларим,
Самарқандли дўсту ёр.
Қардош — қадрдонларим.

Ҳамон-ҳамон ёдимда
Асил гуллари, Гулгун.
Мен уларни олдим-да,
Келтирдим халқим учун.

Унга: ўзбек қизининг
Совғаси, деб тутқаздим,
Гулларинг илдизини
Тупроғимга ўтқаздим.

Уларни сийлаб ҳар тонг,
Нур сочиб турди офтоб,
Суви билан улуғ Ганг
Оқшомлар қилди сероб.

Билсанг, боғбонлар ҳар кун
Кўз нурини тўкарди...
Хуллас, гуллари, Гулгун,
Куртак ёзиб кўкарди.

Ниҳолларинг қўшалоқ
Нафис куртаклар очди,
Қизил, кўк, новвот ранг, оқ
Ғунчалари нур сочди.

Камалак каби яшнаб,
Қийғос очилди улар,
Бир-бирига ёнбошлаб,
Чамандай бўлди гуллар!

Улар ғунча очганда,
Дилларни чароғ этди
Ва атрини сочганда
Димоғларни чоғ этди.

Улардан мен меҳмонга
Берсам гулдаста қилиб,
Кетарди шу бўстонга
Кўнгил пайваста қилиб.

Гулларингнинг достони
Тилларга тушиб кетди,
Ҳар бир чаман боғбони
Уларни ҳавас этди.

Юртимнинг ҳар ёғидан
Аввал булбуллар келди,
Кейин, ҳамма боғидан
Ошиқ кўнгиллар келди.

Улар шод кўзи билан
Гулларингни кўрарди
Ва ширин сўзи билан
Навда-ниҳол сўрарди.

Минг-минглаб эркак-аёл
Гулингдан навда олди,
Сен менга берган ниҳол
Бутун элга экилди.

Гулларингни боғбонлар:
— Дўстлик гуллари,— деди,
Уларни қадрдонлар
Шундай севиб атади.

Элда гул бўлиб дoston,
Катта тўй тусин олди,
Сенга айтсам, Ҳиндистон
Ошиғинг бўлиб қолди.

1955

ДАЛАГА ЧИҶАМИЗ...

Тун ёришди, уланиб тонгга.
Далага чиқамиз.

Қаранг-а:

Юлдузлар сўнмоқда оҳиста.
Менингча, шу олов парчалар
Танимизга нур бўлиб сингиб,
Ловуллайди юракда, ҳисда.
Теракларнинг шохини эгиб,
Ел гурлайди.

Кўм-кўк майсалар

Эслатади дарё мавжини.

Далага чиқамиз,

Қанча-қанчалар

Янгратади ялла авжини.

Кенг карталар,

янги қишлоқлар

Кўклам либосини кийдилар.
Бу водийни, азиз ўртоқлар,
Марказий Фарғона дейдилар.
Қўшиқларда эл куйлар эди
Дарвозаси саҳронинг — Бўз деб.
Қулоқ солинг ялага энди,
Ешлар куйлар: бўстони соз, деб!
Шу қўшиқни тинглаб,

Эргашиб —

Бизнинг изимиздан борсангиз,
Ажаб эмас,

манзиллар ошиб,

Шу чаманга келиб қолсангиз!
Каромат қилмайман олдиндан,
Мақтанмайман қуруқ сўз билан,
Ишонасиз ўзингиз чиндан
Ҳаммасини кўриб кўз билан.

Ботирали ота сиз билан
Қишлоқдан қишлоққа ўтади,
Ун беш йил муқаддам уч ўртоқ
Езёвонга дастлаб келган чоқ
Кўрганини баён этади:
Куз тонгида тушган қировдай
Шўр чойшабин ёзиб ётарди,
Шу далани омонсиз ёвдай
Янтоқзорлар босиб ётарди.
Чўл устига,

шон-шарафимиз —

Комсомоллар борди хужумга.
Чайкинага ўхшарди ҳар қиз,
Ҳар бир йигит голиб лочинга.
Бўзда шундай бошланди ҳаёт,
Шундай давом этди муттасил.
Йилдан-йилга ер бўлди обод,
Ошиб борди йилдан-йил ҳосил.
Қалбаларни ёвдан қутқариб,
Бирин-кетин олгандай қўшин,
Сахро бўйлаб қўриқ кўтариб,
Халқ бажарди давлатнинг ишин.
Яна баҳор келди.

Бонг билан,

Каттакон куч,

чуқур онг билан

Далага чиқамиз тонг билан,
Юлдузлар сўнмоқда оҳиста...
Менингча, шу олов парчалар
Танимизга нур бўлиб сингиб,
Ловуллайди юракда, ҳисда...
Куйлаймиз.

Сиз тинглаб,

эргашиб —

Бизнинг изимиздан борсангиз,
Ажаб эмас,

манзиллар ошиб.

Шу чаманга келиб қолсангиз!

1955

МИРЗО УЛУҒГА

Балоғат тўйингга айтибсан,
Улуғ,
Раҳмат.
Устозларинг, дўстларинг —
келдик.

Кўнглимиз самимий севинчга
тўлуғ,
Мана, қадаҳларни қўлларга олдик.

Ажойиб илмингни айтишди
менга,
Ватанинг олдингга қўйипти
талаб:
Совға қилармишсан, Улуғим, унга —
Олам қувватини бир ерга тўплаб.

Соғ бўл,
ҳукмингга ол атомлар кучин,
Ниятинг ҳаминша сенга ёр бўлсин!
Зулматлар йўқолсин,
одамзод учун
Илминг саодатли навбаҳор бўлсин!

1955

МИРЗАЧУЛГА КЕЛ

Авлодим, зурёдим, юрагим кўри,
Сени чақираман муқаддас ишга.
Девордай турганда табиат зўри
Уни мардлик билан мангу енгилга.

Ватаннинг умиди сендан, асрдош,
Юлдуздай чақнабсан, ойдай тўлибсан.
Кексанинг ишини кўлга олар ёш,
Бахтлисан, элингга керак бўлибсан.

Сендадир даврнинг ишонч мурвати,
Хайрли, зафарли ишларга бура!
Озодлик ҳурмати, шодлик ҳурмати
Сенга эргашади заҳматкаш курра.

Сен содиқ аскарсан, чўл — жанг майдони,
Собит тур жанговар, аҳил қисмингда.
Эй, сен, омонликнинг ботир посбони,
Ҳаёт гуркирайди қутлуғ измингда.

Қирғоғига сиғмас қайнаган қалбдай
Сирдарё — муҳаббат, иқбол дарёси.
Унинг водийсида навқирон аллдай
Ҳужумга киради меҳнат дунёси.

Сени чақираман, баркамол насл,
Дарёмиз сингари — тўлиб оқишга.
Сазовор бўласан мудом, муттасил
Шу азиз заминда севги, олқишга.

Сенинг оталаринг қадимий чўлга
Мирзагулистон деб қўйди янги ном.

Сен ҳам мардона туш шу буюк йўлга
Уларнинг ишини эттиргил давом.

Берлинга жанг билан етиш эҳ аттанг,
Насиб бўлмади, деб асло ўксинма.
Меҳнат жабҳасида бу қиёссиз жанг
Шараф нишонини тақар кўксингга.

Чўлга кел,

бу шамол нафасдай тансиқ,
Бу қуёш — ҳаётнинг олов чашмаси.
Кўзларинг нуридан гул олар озиқ,
Меҳрингдан қонади ниҳол ташнаси.

Гавҳарни осмондан қидириш — сароб.
Гавҳарлар конидир шу она замин.
Авлодим, ҳаққим бор: қиламан хитоб,
Истиқболимизни айлагил таъмин.

Сени чақираман,

Мирзачўлга кел,

Қадрли авлодим, қурбонинг бўлай.

Сен ҳам мени чақир:

«Бобо, гулга кел!»

Келай, боғларингда меҳмонинг бўлай!

1956

БАХТ

Шеър ўқидим. Тинглади қишлоқ.
Кўзинг чақнаб, сен ҳам тингладинг.
Юрагингни англадим шу чоқ,
Юрагимни сен ҳам англадинг.

Дилдаги ишқ, дилдаги вафо
Куйланди-ю
        аммо аслида
Мавжуд эди бир жаҳон маъно
Шу учрашув, дўстлар васлида.

Мен келтирган шеърий гулдаста
Оддий туҳфа эмасди, синглим.
Мисраларга бўлди пайваста
Мардлингни куйлаган кўнглим.

Мен шу оқшом, шу нурли залда
Дўстлигимиз торини чалдим,
Элинг учун бу кеч, амалда,
Бахши фарзанд бўлдим-да, қолдим.

Сен: — Ёз! — дединг.
        Мана, тонг отди.
Қорли тоққа нигоҳ ташлайман.
Далаларинг ҳавас уйғотди,
Сени ўйлаб, шеър бошлайман.

Бундан буён тинмайди илҳом,
Тинмагани, жўшгани яхши!
Шеърим мангу этади давом,
Мен юртингга вафоли бахши!

Қандай яхши, шоир ўғлоннинг
Халқ қалбидан ўрин олгани,
Қандай яхши, ҳур гулистоннинг
Шод куйчиси бўлиб қолгани!

Бахт нима? — деб сўрарди дўстлар.
Юрт севгиси бахтдир! —

шу жавоб.

Мен ўқийман, чақнайди кўзлар,
Гўё қалбда ёнади офтоб!..

1958

ДИЙДОРЛАШУВ

Бир эмас, ўн эмас, юз эмас, минглаб —
Минг-минглаб одамлар турибмиз қатор.
Ҳар ўн беш минутда Курантни тинглаб,
Доҳий дийдорига ҳар он интизор.

Лиқ тўлди майдон ҳам, парк-хиёбон ҳам —
Икки дарбозанинг оралиқ жойи.
Беш лаълдай беш юлдуз порлайди кўркам —
Кремль кўкининг сокин чиройи.
Минора найзаси узра ол байроқ.
Уни Ленин ўзи тиккандан буён
Олам назарида абадий маёқ,
Ҳилпираб туради одил ва равон.
Тишдор деворларда азму салобат,
Ям-яшил арчалар соқчилардай тик.
Қадамлар гурсиллар — келар уч солдат,
Посбонлар алмашар ҳушёру тетик.
Навбат аста силжир.

Ҳеч ким шошилмас.

Нигоҳлар михланар Мангу оловга.
Гўёки ўртанган кўкракдан нафас —
Қонталаш ўрлайди мовий аланга.
На гурунг,

на бир сўз...

Ҳамма сукутда.
Шуъла кўчган каби кўзларга, ажаб.
Ахир, ёнмаганми инсонлар ўтда!
Пўлатдан йўғрилган экан қалб, асаб.
Фидойи бермаган оила борми!
Ким татиб кўрмаган окоп намини!
Йўқдан йўндирдик-ку жон тикиб борни,
Кошки шаҳидларнинг топсам номини!—

Номаълум солдатлар!

Номаълум солдатлар!..

Менинг ҳам жигарим — укам бор эди,
Қора қош, сербардош.

Узун соатлар

Китоби устида бахтиёр эди.

Кейин уруш бўлди.

Кул ранг шинелда

Муштипар онасин сўнгги бор қучди.

Қора денгиздан ҳам нари бир элда

Сўнгги бор тўп отиб, ўзи ҳам учди...

Номаълум солдатлар!

Номаълум солдатлар!..

Қабрингиз зиёрат қилади жаҳон.

Сиз жон бермасангиз ўша соатлар,

Ер кулга айланиб, тугарди замон.

Сиз жон бермасангиз, жами одамзод

Абадий қоларди кулфат, азада.

Уч солдат, уч йигит, қомати шамшод

Гурс-гурс қадам ташлар, замин ларзада.

Қоровул алмашган эзгу лаҳзада

Дилларни ёритар умид, ҳаяжон:

Униси эмасми, қаттол марзада

Ёвни пулемётдан қийратган ўғлон?

Анави эмасми менинг жигарим,

Ёки, ёнимдаги чолнинг фарзанди?..

Ботир ўлмайди-ку!

Илиди бағрим,

Бу дам навбат яна аста жилганди.

Яқинлашиб қолдик.

Улуғ Мақбара

Қалблардан қуйилган қутлуғ ёдгордай,

Содиқ юраклардан унда бир зарра,

Менинг ҳам жонимдан бир парча бордай.

Шундай ғурур билан кириб бораман,

Кўзга айланади бутун вужудим.

Сени деб, жангларда бўлиб беомон,

Юртим ёвларига олов очувдим!

Сени деб, чўлларда, гулхан тафтида

Чарчашни билмасдан канал қазганман.

Сени деб, Ильичим, халқим забтидан

Саҳролар чекинган, яшнаган чаман.

Қани ҳаёт бўлсанг! Ўзбекистонни
Бир бор бориб кўрсанг,
қувонсанг чексиз!

Қани бир бор кўрсанг янги замонни,
Замонки, сен билан туғилган эгиз!

Шуларни ўйлайман.

Бирдан кўзимга

Майин нур ичида кўринади у,—
Енида тўхтаймак фақат бир зумга,
Бир зумга бўламан унга рўбарў.
Шу бир зум умрдай узун, сермазмун.
Бир зум дийдорлашув ҳаёт каби чўнг,
Ленин жилмайгандай туюлди мамнун,
Мамнун хайрлашдим.

Шу бир зумдан сўнг —

Дунёга янгидан туғилган каби
Қуёшли майдонга чиқдим.

Чиндан ҳам

Уни бир кўрганнинг ўсади қалби,
Кўзига янгича кўриниб олам.
Янгича кўринар бутун коинот,
Энди осонроқдир доволар ошув!
Янги орзуларга боғлайди қанот
Эзгу дийдорлашув,
эзгу дийдорлашув!..

1960

ТЕРМА

Қулоқ солинг, ёронлар, қўлга олдик созимиз,
Кўп ўрнида кўрингиз санъатдаги озимиз.
Кўнглимизнинг завқини завқингизга улаймиз,
Тўйингиз, бахтингизга хизматда овозимиз.

Аввало, тўй эгаси — отахонга ассалом,
Унинг суюк бекаси — онахонга ассалом,
Гуллари, чироқлари юртига зиё сочган
Тўйхонага — шу қутлуғ хонадонга ассалом!

Куйимиз, таронамиз сизга мулозим экан,
Биримиз бастакору биримиз нозим экан,
Ғазалхонлар кечирсин кемтик жойи бор бўлса,
Навбатда — келин-куёв мақтовни лозим экан.

Санъаткор шарафидир рост сўзни айтмак ҳалол,
Келинимиз замона Ширини — соҳибжамол,
Назокату ҳуснида ягона десак арзир,
Идроку ақлда ҳам Ширин каби баркамол.

Куёв бола савлатда Навойнинг ёшлиги,
Боя таъриф этди-ку салобатли бошлиги,
Шундоққина кўриниб турибди чехрасидан
Олимларга муносиб одоби, бардошлиги!

Қулоқ солинг, ёронлар, қўлга олдик созимиз,
Кўп ўрнида кўрингиз санъатдаги озимиз.
Кўнглимизнинг завқини завқингизга улаймиз.
Тўйингиз, бахтингизга хизматда овозимиз.

1960

САЛОМ, ОЗАРБАЙЖОН ГЎЗАЛИ!

Мен кечиб поёнсиз қум сукутидан
Ва ошиб Хазарнинг оқ булутидан,
Сенга шуъла сочиб бағрим ўтидан,
Келдим Ўзбекистон — пахта юртидан,
Олгил, узатилди дўстингнинг али,
Салом, Озарбайжон гўзали!

Денгиз тўлқинидан кучлироқ тўлқин
Юрагимда қалқди сени кўрган кун,
Кўзларинг сеҳрли, боқишинг гулгун,
Ўзбеклар элидан тухфам сен учун:
Қўшигим жаранги, сўзим асали,
Салом, Озарбайжон гўзали!

Икки ишқ — икки юрт чироғи бўлсин,
Дўстликнинг яшнаган гулбоғи бўлсин,
Орзумиз — орзулар порлоғи бўлсин,
Ҳуснига яраша салмоғи бўлсин,
Бўлсин шарофатли, кўркам, мазали,
Салом, Озарбайжон гўзали!

Яшил мачталаринг мени чақирар,
Соҳилда биз кезган чаман барқ урар,
Антиқа товланиб гуллар ярқирар,
Кўнгилда қардошлик куйи айқирар,
Бу — баҳор, бу — байрам, бу висол гали,
Салом, Озарбайжон гўзали!

Ҳаёт чечаклари очилмиш бирам,
Бу меҳнат яратган чин боғи эрам,
Вафо булбулига сен ҳам қил карам,
Отинг атамадим, рашкдан кўрқарам,
Севмакдан кўрқмирам, севги азали,
Салом, Озарбайжон гўзали!

1960

ХУШ ҚОЛ

Эртаклардан минг бор гўзал бир диёр кўрдим,
Бу диёрни дўстларига интизор кўрдим,
Ҳар одимда чаман кўрдим, долазор кўрдим,
Бахт яратган инсонларни бахтиёр кўрдим,
Озарбайжон,

Утли Хазар қучоғи улуғ,
Озарбайжон, саодатли, қуёшга тўлуғ!

Нефть дошлари қаҳрамонлик макони экан,
Сумгайитинг— коммунизм бўстони экан,
Мингачавр— Самад Вурғун достони экан,
Бу ўлкада ҳаёт шонли,

ҳаёт каттакон,
Озарбайжон,
муҳаббатлар ўлкаси, жоним,
Ўзбекистон каби азиз Озарбайжоним!

Кўришмаклик лаззатига нима етади!..
Кунлар ўтди...

Қардошларинг энди кетади..
Боки! Боки!
Оқшомларинг ким унутади!
Дўстлар ишқинг кўз устида азиз тутуди!
Озарбайжон!

Сўнмагандек денгизда маяк,
Севгинг билан ёниб турар қадрдон юрак!

Тушларимга киражакдир сокин Кўк кўлинг,
Кировобод мугомлари,

қуйчи булбулинг,
Бағрим сенинг бағрингдадир,
қўлимда қўлинг,

Келажакка интиларкан,
  йўлимдир йўлинг,
Озарбайжон,
  мафтунингман,
  севгим азали,
Озарбайжон,
  гўзалликда
  шоир ғазали!

Бир онанинг икки ўгли каби дўстлашдик,
Адабиёт восита бўлди,
  тўйиб сўзлашдик,
Мақсадимиз ягонадир,
  бирга кўзлашдик,
Мана энди,
  соат етди,
  хайр-хўшлашдик:
Озарбайжон,
  жонажонлар диёри,
  хуш қол!
Озарбайжон— коммунизм баҳори,
  хуш қол!

1960

АРМАНИ ДҮСТИМ

Гарегин Севунца

Менинг бир армани дўстим бор,
Қошлари қоп-қора, кўзлари чўғдай;
Севгани— оқ тоғлар, ям-яшил баҳор;
Овози мулойим, худди қўшиқдай.

Иши кўп бўлса ҳам вақт топиб,
Гоҳ-гоҳ Еревандан келиб туради.
Қишлоқларимизга тўймасдан боқиб,
Висолга ошиққан ёрдай юради.
Тўйларда қадаҳлар айтади, гўё
Эл уни шу ишга сайлаб қўйгандай.
Бахтни ҳамма билан бирга туйгандай,
Шундай муҳаббатли, шундай маҳлиё!
У келган кунларда кўп сийлашади
Бир-бир чақиришиб бор дўстлар мани;
Соз янграташади, куй куйлашади,
Қувнаб жўр бўлади азиз армани!
Кейин далаларга чиқади... Боғлар
Уни маст қилади нашъаси билан.
Уни маст қилади олмос чироқлар...
Ўтли илҳомининг ташнаси билан—
Образ туғилади юракда, онгда.
Бизга узоқлардан Севан соҳили
Меҳмонга юборган қалам соҳиби
Янги асарини ёзади тонгда.

Шундай бир армани дўстим бор,
Қошлари қоп-қора, кўзлари чўғдай;
Қардошлар ишқига ҳамиша хумор,
Кўнглида севгиси худди қўшиқдай!

1961

СУЮНЧИ

Раис бобо, ташлангиз назар,
Мана, ўша биз кутган гавҳар,
Кўз нуридай майин, жилвагар—
Чаноқ тўла оқ олтин, кўринг,
Раис бобо, суюнчи беринг!

* * *

Муддатидан ўн беш кун аввал
Очилди бу чаноқ мукамал,
Энди— бутун пахтазорга гал.
Бригадамиз кутади,
  эринг!
Раис бобо, суюнчи беринг!

* * *

Хабар топсин бундан юртимиз,
Ўз сўзимиз, сўзда турдимиз,
Бу— ардоқли «Тошкент»
  сортимиз,
Чақиринг хоҳ мажлис, хоҳ гурунг!
Раис бобо, суюнчи беринг!

* * *

Сўрамаймиз от билан туя,
Асли, шунга арзийдику-я!
Битта «Волга» бўлса кифоя,
Еки шунча нақд муллажиринг,
Раис бобо, суюнчи беринг!

Халқ ичида бу таомилдир,
Уз ишига деҳқон комилдир,
Шу биринчи чаноқ омилдир,
Сиз ҳам энди ваъдада туринг,
Раис бобо, суюнчи беринг!

* * *

Ахир кўзгу шу битта чаноқ.
У далада ёқилган чароқ;
Завқинг тошар уни кўрибоқ,
Қоматингни тиклар гуруринг;
Раис бобо, суюнчи беринг!

* * *

Бу чаноқда зўр ҳикмат бордир,
У теримга даъват, широдир,
Бутун ўлка шайдир, тайёрдир,
Қандай яхши, ёр бўлса элинг!
Раис бобо, суюнчи беринг!

* * *

Суюнчининг маъноси чуқур,
У аслида элчидир учқур,
Одамларга шодлик етказур,
Шу сабаб, бош қашламанг,
Раис бобо, суюнчи беринг!^{келинг,}

* * *

Бу чаноқнинг оти баракат,
У бошлайди улуғ ҳаракат,
Сафарбардир энди мамлакат,
Белни боғланг, олдинда юринг!
Раис бобо, суюнчи беринг!

1962

ЕР, КЕЛ

(Ботир Зокиров қўшиғи)

Боғимга ноз ила, ёр, кел,
Қувноқ овоз ила, ёр, кел,
Сеники бу чаман, бу гуллар,
Сеники куйлаган булбуллар.
Куйлаб, шўх соз ила, ёр, кел.

Дилимда ғазалим, сен ёз,
Мен айтай, гўзалим, сен ёз.
Ишқимиз яшасин қуёшдай,
Сўзимиз порласин оташдай.
Сеники бу чаман, бу гуллар
Сеники куйлаган булбуллар,
Куйлаб, соз ила, ёр, кел!

1962

ОНАМГА УХШАЙДИ...

Вир оқшом Ойбекнинг уйида бўлганимизда
Файз Аҳмад Файз менинг рафиқам Мансура
унинг ўз онасига жуда-жуда ўхшаб кетишини
айтди.

Ўзбекнинг қизисан ва лекин Файзнинг
Онасига ўхшар юзларинг сенинг.
Шоир туққан аёл шаҳло кўзининг
Нурини эслатар кўзларинг сенинг.

Илиқлиги билан юракка яқин,
Соддалиги худди гавҳардай ёрқин,
Йўқотиб икки дил ва тилнинг фарқин,
Сеҳрлаб қўяди сўзларинг сенинг.

Кўнглим азизаси, жононасисан,
Шерюрак фарзандлар парвонасисан,
Меҳмоннавозликда Шарқ онасисан,
Бизни жам этади тузларинг сенинг.

Қуёш ўт-меҳрига тўлиқдир олам,
Аммо бу ҳарорат сеникидан кам,
Қаерда бўлмайин, соғинчинг ҳамдам,
Кўзимга кўринар изларинг сенинг.

1963

ОҲ, СЕНИНГ ЁШЛИГИНГ МЕНДА БЎЛСАЙДИ...

Кўнгила ёшлигини ҳар дам қўмсайди.
Оҳ, сенинг ёшлигинг менда бўлсайди!
Такрор этмас эдим бағри тошлигинг,
Оҳ, менда бўлсайди сенинг ёшлигинг!

Намунча енгилсан, намунча дайди!
Оҳ сенинг ёшлигинг менда бўлсайди,
Бўлмасди беғамлик, бебардошлигинг,
Оҳ, менда бўлсайди сенинг ёшлигинг!

Тонг юлдузи каби бир он қулсайди,
Оҳ, сенинг ёшлигинг менда бўлсайди,
Утда ёндираддим кўнгила ғашлигинг,
Оҳ, менда бўлсайди сенинг ёшлигинг!

Юрак илк севгига яна тўлсайди,
Оҳ, сенинг ёшлигинг менда бўлсайди,
Шодлик, кўкламлигинг, серқуёшлигинг
Жаҳон ёритарди худди ёшлигинг!

1963

ОЙ КАБИ...

Эшикдан ой каби кирасан аста,
Бу уйнинг шу лаҳза чекинар қиши...
Қўлингда ўзингдай гўзал гулдаста,
Юлдуз туркумидай жим товланиши...

Гунчалар... ҳар бири ёқут лабингдай,
Соғинган бўсани кутгандай— яшнар.
Гунчалар... Севгига тўлган қалбингдай,
Вафо қаршисида очила бошлар.

Гунчалар... Ҳар бири худди орзудай,
Ҳали ечилмаган сеҳрли тугун.
Эшикдан кирасан худди оҳудай,
Янги бир фазилат касб этиб бугун.

Эшикдан ой каби кирасан аста,
Бу уйнинг шу лаҳза чекинар қиши...
Қўлингда ўзингдай гўзал гулдаста,
Юлдуз туркумидай жим товланиши.

1963

СОЛДАТ ХАТИ

У тезучар ракета эмас,
У— солдатнинг соғинган қалби,
Кўкракдаги қайноқ бир нафас,
Нафас каби бир текис зарби.

Эрта баҳор гулдирагидай
Бир лаҳзалик ваҳима эмас,
Паровознинг гилдирагидай
Ўтхонадан олади нафас.

Солдат хати,
  солдатлар хати,
Уни чанқоқ кўзлар ёзади.
Қараш каби—
  солдатлар хати
Сокин-сокин йўллар босади.

Унинг йўли вазмин қўшиқдай
Жуда узун,
  бу сизга аён,
Аён, аммо телба ошиқдай
Югурасиз почталар томон.

У келмайди,
  у ҳали йўлда,
Қўнадиган бекатлари бор.

Қанча олов ёнмасин дилда,
Унга қанча бўлманг интизор.
У шошмайди,
  у— солдат хати,
У— солдатнинг буюк тоқати,
Унинг сизга пок муҳаббати,

Ватанига чин садоқати:
Хуллас калом,
Солдатнинг хати,
Унинг ажиб кутиш санъати.

Хат келади,
Ҳа, хат келажак.

Бу имтиҳон.
Бу энг катта дарс.

Лекин солдат хати бир чечак—
Умри каби бесабр эмас.

Солдат хати меҳнат сўнгида
Онлада бахтдай, қувончдай.

Солдат хати ҳаёт тонгида
Дилга кирган мангу ишончдай.

Уни чақноқ кўзлар ёзади—
Солдат хати,
солдатлар хати.

1963

БИР ОНДАН КЕЙИН...

Толдим ёлғиз.

Бир ондан кейин
Трубкада шамол гувлайди.
Нотаниш қиз
бир ондан кейин,
Жоним, мени сенга улайди.

Лекин менга шу биргина он
Умр каби туюлар узун.
Мен билан тун— юлдузли осмон
Трубкада кутади сўзинг.

Овозингни кутаман танҳо,
Гўё муштоқ дил тўлқинлари,
Гўё тошқин уйғотган дарё,
Қулоғимда йўл шовқинлари...

Шулар тиниб,
бир ондан кейин
Товушингни тинглайман майин.
Лекин у он келиши қийин,
У қийнайди мени атайин.

Сенга айтсам,
шу биргина он,
Сендан ҳам бешбаттар беомон!

Ўзинг каби у сергина он
Чўзилади жоним қастида,
Лабинг каби, тутади пинҳон—
Жилвасини бўёқ остида;
Кулгу тўла кўзларини ҳам

Яширади киприклар билан,
Йўқотади изларини ҳам
Ёмғир ёққан кўприклар билан...

Умид фақат телефонисткадан—
Шу нотаниш меҳрибон қиздан
Ва бир ондан...

Бир ондан кейин
У қиз мени сенга улайди.
Ҳаяжондан
бир ондан кейин
Қалбим жаҳон каби гувлайди...

1964

ДЕНГИЗ

Истар эдим:

инсоннинг қалби

Денгиз бўлса,

бўлса чўнг уммон.

Улуғ бўлса шу денгиз каби,

Унга сизга кинот, осмон.

Шу денгиздай,

Она ерни дил

Эркаланиб қучса ҳар лаҳза.

Ҳар тонг Кунни машъалдай дадил

Ўз бағрида порлатиб ёқса.

Тунлар эса, келин пошша— Ой

Ва юлдузлар сийна қўйсалар;

Севгувчилар учун бу чирой

Висол берса, улар тўйсалар.

Қирғоқларни бутун одамзод

Чаман этиб, яйраб чўмилса.

Шодликдан у ҳамиша обод

Ва ҳамиша нурга кўмилса.

Бепоендир меҳригиёси,

У роҳатдир, шавқдир, сафодир.

Шифобахшдир унинг зиёси,

У ҳаётбахш заррин ҳаводир.

Шу денгиздай бўлсин юрак ҳам,

Саховатда жаҳонда тенгсиз;

Баҳра олсин жумлайи олам,

Қалбга десин:— Офарин, денгиз!

Меҳнатдадир денгиз доимо.

Гувиллайди домнадай тун-кун,

Гўё, бир он тўхтаса, дунё—

Ҳаракатдан қолгандай бутун:

Инсонларнинг қалби ҳам менга

Ўтли домна каби туюлар,

Ловиллаши ўхшар мартенга,
Унда ҳам соф пўлат қуюлар:
Бу— яхшилик пўлати, ундан
Зулмга қарши тиф тоблаш керак.
Шу ҳақ ишда

кичик учқундан
Алангага айланар юрак!
Ана денгиз,

ана чўнг уммон...
Соҳилларни қучиб ётибди,
Чексиз кўм-кўк алангасимон
Нур қўйнида жўшиб ётибди;
Қулоч отар уфққа қадар,
Куйлар куйлар

ҳаёт мадҳида.
Савлат тўкиб оппоқ кемалар
Сузиб борар унинг сатҳида.
Айт, жигарим,

сенинг қалбинг ҳам
Уфқларни қамрай оларми?!
Худди шу кенг денгиздай кўркем
Қулочларми чексиз оламини?!
Оқ кемалар, уларда минг-минг
Пассажирлар,

ошиқ-маъшуқлар
Қучоғингга сиғарми сенинг?
Улар айтган янгроқ қўшиқлар,
Ҳар бирининг тақдири, ўйи,
Можароси, ҳижрони, тўйи,
Қувончлари, ҳаяжонлари,
Ташвишлари, тўполонлари,
Шовқинлари, бақиринлари,
Гоҳ мунг,

гоҳи ҳайқиринлари,
Яъни, дунё деган бу зил юк
Ортилгудай бўлса кемангга,
Топиларми сенда куч етук,
Оласанми шуни зиммангга?!
Бунинг учун зарурдир, жигар,
Секинг ҳам чўнг денгиз бўлишинг.
Шундай денгиз бўлолсанг агар,
Оқланади мағрур юришинг!

1964

ТУРДИХОН

Бу қишлоқнинг номи гулшандир,
Тошлоқ чўлда битган янги боғ,
Бир оила, бир тану жондир
Йигирма беш навқирон ўртоқ.

Тўрт йилдирки, улар тинмайди,
Ер ҳайдайди, экади чигит.
Даласидан тун-кун жилмайди,
Йигирма беш олов қиз, йигит.

Сардори ҳам уларнинг тенгсиз,
Шу атрофда чиндан тенгсиз қиз.
Пахтазори поёнсиз денгиз,
Ҳиммати ҳам шундай поёнсиз.

Турдихон деб атарлар уни,
Бир кўрсам деб орзу қиларлар.
Юлдузлар тарк этиб уйқуни,
Турдихонга маст тикиларлар.

Унга қуёш тўрт йилки, шайдо,
Даласига аямайди нур.
Ой кечалар бўлиб маҳлиё,
Кўрганидан жилмаяр масрур.

Орзу қилиб оталар: «Қизим
Турдихондай бўлсин», дейдилар.
«Қошки шундай ёнса юлдузим!»
Дея қанча мардлар куйдилар.

Тушида ҳам кўрмаган эди
Онажони ўз қаётида,
Қизи жавлон уради энди
«Ўзбекистон» номли отида.

Ана шийпон...
Нақ йўл бўйида
Сув сепилган оромгоҳ гулзор,
Худди бахтли ёшлар тўйида
Ясатилган каби интизор.

Тўйхонамас,
бу оддий бўстон,
Ҳар кунгидай сокин, саришта.
Йигирма беш қиз билан ўғлон
Ҳов... нариги картада ишда.

Меҳмонларни кўрди чоғи қиз,
Кемасини тўхтатди аста.
Оромгоҳга етиб келди тез,
Суҳбат қизиб кетди бирпасда.

Савол-жавоб...
Мен эса зимдан
Кузатаман бригадир қизни.
Асло қилмай фарқ ўз қизимдан
Сипо, серзавқ, сертадбир қизни.

Аmmo бунда меҳнат буютган
Ўзига хос камолни кўрдим.
Мард йигитлар орзиқиб кутган
Матонатни, жамолни кўрдим.

У боққанда кўзлар ер чизар,
У кулганда яшнайти олам.
Ўзини энг бахтиёр сезар
Турдихоннинг меҳридан одам.

Шундай қиз бор Пахтаободда,
Қорасувнинг сулув қундузи.
На виқорли, на фавқулодда
Ўз элининг ардоқли қизи.

Ўзи содда, лекин меҳнати—
Пахтасининг додруғи улкан.
Ватанида унинг шуҳрати
Худди ёруғ юлдуздай кулган.

1965

ҚУЛЛАРИНГ

Баҳор бўлди,
                        оқ, пушти
Очилибди гулларинг.
Менинг ёдимга тушди
Ишда пишган қўлларинг.

Авлодим,
                        нурли, равон
Ҳаётингда йўлларинг.
Утади улуғ қарвон,
Уни бошлар қўлларинг.

Сайёраларга етди
Ракета — дулдулларинг.
Уларни барпо этди
Маҳоратли қўлларинг.

Одамзодни, замондош,
Курашларда қўлладинг.
Озодлик номли қуёш
Ижод этди қўлларинг.

Йўқликка қочди зоғлар,
Сайради булбулларинг.
Яратди янги боғлар
Ва чаманлар қўлларинг.

Мақсадинг эзгу, нурли,
Қон-қардошдир элларинг.
Яратади сурурли
Келажакни қўлларинг.

Ижодинг: улкан ГЭСлар,
Иморатлар, кўлларинг.
Давр суръатин тезлар
Ўасоратли кўлларинг.

Ёмонликни, говларни
Супураб довулларинг.
Илҳомбахш оловларни
Порлатади кўлларинг.

Бахтлисан,
Ватан обод,
Чароғондир йўлларинг.
Ҳамиша этсин ижод
Яхшиликни кўлларинг!

1965

БЕҲИ ГУЛЛАДИ

Тонгда боққа атир уфуриб,
Пастаккина беҳи гуллади.

Бирдан гангиб қолдим, чамамда
Беҳи эмас очилган,
атири!

Унинг бўйи бутун чаманда
Қушларни маст қилишга татир.
Уни писанд қилмасди буткул
Бошқа гуллар, бошқа ниҳоллар.
Унга соя ташларди нуқул
Бақатерак ва қари толлар.
Мен буларни қирқиб ташладим,
Айтинг: не бахт мевасиз оғоч?
Беҳижонни парваришладим —
Мана энди гуллади қийғоч.
Новдаларнинг уч-учларида
Порлаб энди саноқсиз оқ шам —
Сўлим баҳор оқ кечларида
Чироқ ёқмай олса бўлуи дам.
Уни писанд қилмаган гуллар
Хавас билан қараб қўяди.
Шу беҳининг, эрка булбуллар
Қулоғига қўшиқ қуяди.

Беҳи бирдан кўринди қолди,
Шу кунгача номсиз шоирдай.
Буни кўриб қовоғин солди
Сафсар — ҳасад қилган шогирддай.
Беҳижонга тинмай парвона
Хатто асаларилар энди.
«Атир танҳо» деган афсона

Эсдан чиқиб, шовқини тинди...
Хатто ариқ бўйида сафсар,
Тушдан кейин қолди шалпайиб.
Беҳи эса, тобора яшнар,
Боғ саҳнига кенг қулоч ёйиб.
Гулларини тўкишга қодир,
На ёмғиру ва на елвизак.
Офатларга чидашда нодир,
Илдизлари чайир қирмизак.
Қуёш эмиб камтарин беҳи,
Аста-секин ҳосилга кирар.
Ушанда ҳам муаттар ҳиди
Димоғни маст қилиб гуркирар.
«Беҳи гули — ёз гули» деган,
Ақидани эсладим дарров.
Кўз олдимда жонланди лаган,
Соғинтирган беҳилик палов...

Тонгда боққа атир уфуриб,
Пастаккина беҳи гуллади.

1965

САНЪАТКОР

Яна висол.

Яна юракдан
Қайнаб чиқар янги қўшиқлар.
Яна довон,
Яна юксакдан
Кўринади нури уфқлар.

Ана, арча.

У Россиянинг
Ўрмонидан келган гўзалдай,
Товланиши —
Сариосиёнинг
Бахшилари айтган ғазалдай.

Қандилларнинг шуъласида жим
Кутмакдамиз эзгу фурсатни.
Сенинг кўзинг,
менинг ҳам кўзим
Кузатади битта соатни.

Дақиқалар силжиган сайин
Яқинлашиб Янги йилмиз,
Вазминлиги катта йилдайин
Орзуларга тўлар дилмиз.

Ҳа, керакмас бизга енгил бахт,
Оғир бўлсин, лекин соз бўлсин.
Худди ойлик маош каби нақд,
Умидларга у асос бўлсин.

Бахт — ижоднинг қийноқларию
Меҳнатларнинг якуни бўлсин,

Ҳамма унинг чироқларию
Боғларининг мафтуни бўлсин.

Қиш кечаси қирда оловдай
Бахт, иситсин инсон танини.
Чимилдиққа муштоқ куёвдай
Кутмакдамиз соат зангини.

Шу азиз занг,

шу тиниқ жаранг
Бор жаҳонни куттирар бу он.
Қадаҳларда ловиллайди ранг,
Улғаяди бир ёшга замон.

Бир ёш!—

Гарчанд тарих, асрлар
Қаршисида заррача кичик.
Лекин шу он —
буюк қасрлар
Йўлидаги қудратли кечик.

Йил, Қорбобо қўлидан ушлаб,
Хушнуд кириб келар Ватанга;
Диди баланд рассомга ўхшар,
Санъаткорни эслатар менга;
Саръян каби,

Урол сингари
Мўйқаламни тортади эркин.
Ҳаёт меҳри,
санъат сирлари
Мўъжизалар яратса мумкин.

Машаққатли бўлсин бу ижод,
Аммо кўркам ва мангу бўлсин,
Ҳар чамани қуёшдан обод,
Ҳар қатраси бир инжу бўлсин.

Янги йилда яратмоқ лозим
Такрорланмас улуғ янгини!
Қандилларнинг шуъласида жим
Кутмакдамиз курант зангини.

ҚУЕШ ИУЛИ

Маънос бир чол эдим,
қадди дол эдим,
Серташвиш, серзаҳмат, сермалол эдим,
Тарих саволига чала лол эдим,
Занжирбанд, дардманд қул, беиқбол эдим,
Зулматда нурга зор бир хаёл эдим...

* * *

Бир замон оқ кийиб,
хурофотга зид,
Ениб, исёнларга боғладим умид,
Қалбимни титратди на дор, на таҳдид,
Асрлар зулмкор, бир-бири тахлид,
Аввал шоҳ алдади, кейин хон, жадид,
Улар назарида қорамол эдим...
Йўқ!
Мен инсон эдим,
нав-ниҳол эдим.

* * *

Гаҳ Муқанна бўлдим,
гаҳи Торобий,
Сино, Улуғбек — мен,
Турдий, Форобий,
Ақл, камолотим — шулар китоби;
Аммо уммон эди дил изтироби,
Жаҳонни титратишга қодир хитоби!
Одамзод кўзида ажиб ҳол эдим,
Утли курашларга баркамол эдим.

* * *

Гарчанд оёқяланг ва гарчанд юпун;
Бағрим сахий, улуғ, ҳамиша бутун,
Кулбам доим очиқ ёронлар учун,
Орзумни сўзласам, чатнардн учқун,
Шеърн соз завқидан чеҳрам лолагун,
Ғазал тўқиганда сўзи бол эдим,
Қўшиқ тинглаганда бир ҳилол эдим...

* * *

Беҳол ишлар эдим ўзга марзани,
Октябрь оламга солган ларзани
Англадим ва ўша эзгу лаҳзани
Қутлаган чоғимда кўрсангиз мани,
Халқимни, оғамни — шоир Ҳамзани!
Байроқлар нурида ўтли, ол эдим,
Қўлга қурол олдим,
безавол эдим!

* * *

Инсон чинордан ҳам чайир, мустаҳкам,
Бу ер менга азиз,
бу дарё малҳам.
Эрдан гул унади,
севгидан кўклам,
Ўз меҳнат меваси тансиғу кўркам,
Мунча чиройлисан,
Эй озод олам!
Сенсиз ожиз эдим, бемажол эдим,
Тупроққа кўмилган бир жамол эдим...

* * *

Ярим аср кечди серфайз йўлимдан,
Андоза олади эллар элимдан,
Миллионлар дилига пайванд дилимдан —
Дейман: — бу сўнмас нур —
қуёш Лениндан!
Асло чекинмайман шу манзилимдан,
Онтим авлодларга бир мақол бўлсин,
Ленин йўли ҳаёт, истиқбол бўлсин!

1967

МАНГУЛИК

Ватан урушида ҳалок бўлган оққўрғонлик
3500 жангчига Оққўрғон тепасида 1967 йил 31
октябрда очилган муаззам ёдгорлик муносаба-
ти билан ёзилган ва митингда ўқиб берилган
шеър.

Бу ҳайкал —
                                инсонга,
Абадий ғолиб,
Ҳаёт ижодкори —
                                улуғ инсонга!
Бу ҳайкал —
                                замонга,
Совет даврони —
Олам ифтихори —
                                қутлуғ замонга!
Бу ҳайкал —
                                бардошли
Қалби қуёшли,
Яралиш тимсоли —
                                онажонларга!
Улар майдонларга кузатган,
                                лекин
Юртига қайтмаган
                                жонажонларга!
Зулматни енгганлар,
                                сизга бу ҳайкал,
Оққўрғон тепаси,
                                чўнг зиёратгоҳ.
Қуёшга чулғаниб
                                улуғвор,
                                гўзал.
Бу ҳайкал
                                башарни
                                этади огоҳ.
Огоҳ бўл, куррамиз!
                                Мамай-қўрғоннинг

Иниси
Озод Шарқ узра
тутиб қад,
Уч миллиард
жафокаш
эзгу инсоннинг
Кўзида яшайди
абадул-абад!

Оққўрғон ҳайкали —
авлод-авлодга
Даврнинг даъвати,
ўтли хитоби,
Уруш даҳшатини
бор коинотга
Сўзлайди
тошларда
рўйхат-китоби.

Мангулик —
жонлардан мужассам зафар.
Мангулик —
тинимсиз
меҳнат,
кураш, жанг.

Замондош,
Шу ердан ўтсанг ҳар саҳар
Улуғ
Мангуликни
яққол кўрасан.

1967

ШУ ЭЗГУ ДАҚИҚА...

Эзгу дақиқада қўлингдаги май
Шу онда узилган мисли тоза гул.
Соат жаранглайди!

Бизни куттирмай,
Тезроқ тута қолгил, азиз косагул!

Гарчи оддий шароб,
лекин жилваси
Бу лаҳза ўзгача — сирли, сеҳрли.
Аслида, май эмас — севги жилғаси,
Унинг оловидан кўзлар меҳрли.

Аслида, лабларга теккан ширин нам
Кўнгил ардоқлаган орзу гулидир,
Томчиси — умидлар тонгидан шабнам.
Косагул!

Қадахни чаққонроқ тўлдир!

Ун иккинчи зангда қалқади жаҳон,
Оёққа туради бутун одамзод.
Истиқбол альамон, дўстлик альамон,
Ҳаёт муборақбод, бахт
муборақбод!

Муқаддас дақиқа, эзгу дақиқа!
Сени кутмаган йўқ, соғинмаган йўқ.
Сен ҳаёт сингари мангу ҳақиқат.
Ҳақиқатга эса, сиғинмаган йўқ.
Шу эзгу аснода, эзгу тилаклар
Эркин қушлар каби қоқади қанот,
Ногоҳ жуфтлашади қўллар,
билаклар,

Ногоҳ туташади бутун кoinнот.
Сабабки, орзуга чегара йўқдир,
Сабабки, онамиз аслида битта,
Инсон биттагина нон билан тўқдир,
Ҳамма ҳам исниса мумкин бир ўтда.
Инсон шарофати эрки, бахтидан,
Яна — қардошликни туйганидандир,
Эртанги кунининг тугал нақдидан —
Келажакка умид қўйганидандир!

Ягона оила ҳиссидан улуғ,
Ҳур Ватан фахридан қўкрагимиз тоғ,
Ҳар битта хонадон меҳнатдан сулув.
Ижод чечагидир ҳар битта чирог —
Ва ўт...

Прометей бўлиб Ватанга
Ўзбеклар танитди голиб наслини:
Москва, Уралда тиниқ аланга
Тун-кун мадҳ этади обод Газлини.

Янги йил кечаси — нузли довонда
Галдаги парвозлар кўринур аён,
Йўллар, ҳавозалар уфқи томонда
Орзулар амалда гўзал намоён.

Иш кўп,

иш кўп,

иш кўп...

шулар ҳақида

Ўйлаб оладиган дамдир ушбу дам.
Бир нафас тўхтаб тур, эзгу дақиқа,
Изингдан бошланур янги йил,
қўклам.

Йилимиз, аввало, омонлик бўлсин,
Битсин зўравонлик, касофат,
хуруж.

Кулдаги энг сўнгги чўғ каби
сўнсин

Вьетнам тупроғида даҳшатли уруш.
Йилимиз тарихнинг шоҳ китобига
Олтин боб бўлишга мутлақ ярайди,

Тонг билан ярқ этган илк
офтобига
Инсоният умид билан қарайди.
Янграгил, биз кутган ўн иккинчи занг —
Кремль соатининг таниш садоси,
Шу бонг билан кирар руҳимга
башанг
Яшил арчаларнинг хушбўй
ҳавоси.

Шу эзгу дақиқа —
дарёдир шодлик.
Юрт чаман,
сержилва чеҳралар чаман.
Янги йил, янги бахт, яна
ободлик —
Энг олий ниятлар учун ичаман.

1967

СЕН КЕТДИНГУ...

Ҳеч қанча замон ўтмадию мен зор соғиндим,
Сенсиз юрагим парчаланиб абгор соғиндим.

Ёнимда севиб билмас эдим севги ғанимат,
Кундуз эзилиб, тунлари бедор соғиндим.

Шаҳримда кезиб ахтараман босган изингни,
Ишқингда куйиб ҳар лаҳзада минг бор соғиндим.

Ой тутилиб, гўёки жаҳон менга қоронғи,
Сен кетдингу бўлди уйим тор, соғиндим.

Шубҳа нима, рашк нимадир — ўйламаганман,
Кўнглимда илон ўрмалади, ёр, соғиндим.

Тезроқ кела қол, биргина ой йилларга баробар,
Ҳамхона бўлиб қолди фақат озор, соғиндим.

Бир йил чекиниб, янгиси бошланди, азизам,
Айниқса шу тун бўлди зулмкор, соғиндим.

На майда маза, на кўринар арча жамоли,
Такрор ўкиниб, бир сени такрор соғиндим.

Ҳижронзадалиқ жонимни эзиб ташлади, ҳайҳот,
Ҳеч қанча замон ўтмадию мен зор соғиндим.

1968

ЭСТОНИЯ ИЛҲОМЛАРИ ЕШАРИБ ҚОЛСАМ...

Кўриндию Вильянди
Кўз ўйнади, дил ёнди.
Пиёлада кўк чойдай,
Кўк туман ичра ойдаи
Кўл порлади ногаҳон.
Қарағайзор тўрт томон —
Тепалар ўта яшил,
Туркман гиламдай асил...
Илонизи зинадан
Бир-бир босиб чиқайлик.
Яна боғ, яна гулшан,
Бир-биридан чиройлик.
Аммо юрак ҳарсиллар...
Эҳ, ёшлик, қаёқдасан?
Балки, сиз, олис йиллар,
Кўлдаги қайиқдасиз?
Балки, анави ўғлон
Кечаги ёшлигимдир?
Унга термулган жонон
Ўз қалам қошлигимдир?
Балки, севганига у
Сўзлар менинг тилимдан?
Яширмайман — бир орзу
Ўтди шу дам дилимдан.
Шу орзудан, дўстларим,
Сизларни қилай огоҳ:
Нурга тўлиб кўзларим,
Ёшариб қолсам ногоҳ.
Тим қора порлаб сочим,
Тикланса бўйи бастим,
Кучга тўлса қулочим.
Бошқа ерга бормасдим,
Бошқа жой танламасдим,

Вильяндига келардим,
Тикланса бўйи бастим,
Тўлқинларда елардим.
«Трепимяги» — тепа йўл —
«Тоғ зиналари» демак.
Бунда гул мўл, соя мўл,
Гоҳ ёмғир, гоҳ гулдурак,
Гоҳ чақин, гоҳ камалак,
Гоҳ қуёш порлар, шунда
Етти нурда капалак
Майин сузади кунда.
Бу — Вильянди.

Дил ёнди,
Сени кўриб, Вильянди.
Ҳа, ёшарсам ногаҳон,
Шу чаман бўлиб макон,
Мовий кўл этагида,
Қарағайлар тагида
Ёрим билан кезардим,
Севгидан урардим лоф,
Ўзимни олижаноб
Арастудай сезардим.

Эҳ, Вильянди, Вильянди,
Сени кўрдим, дил ёнди.

СААРЕМАДА СЕВГИ

Йигит термулади.

Қиз термулади.

Йигит жилмаяди.

Қиз сал кулади.

Йигит ўз тилида нелардир дейди,

Қиз ҳам ўз тилида нелардир дейди.

Йигит термулади яна тилсиз, лол.

Қиз ҳам термулади — кўзида савол.

Кингисеп шаҳрида салқин хиёбон.

Олмаҳонлар ўйнар эман шоҳида.

Сержант формасида роз турар ўғлон

Қадрдон оролнинг сокин боғида.

Хизматни ўтади.

Уч кундан кейин

У қайтиши мумкин она юртига,

Лекин бу осонмас.

Бу жуда қийин:

Бардош беролмайди ҳижрон ўтига.

Қиз ҳам чин маъшуқа.

Мана,

уч йилки,

Соядай юради йигит изидан,

Нималардир дейди.

У қандай тилки,

Маъно англаб бўлмас айтган сўзидан.

У фақат кўзидан —

балиқчи қизнинг

Сокин кўзларидан англади фақат

Улуғ маъносини нотаниш сўзнинг:

Муҳаббат,

муҳаббат,

эзгу муҳаббат!

Буларни кўрганлар,
билмай,
чиппа-чин

Икковини соқов дейиши мумкин.
Тилдан бошқа нима
эхтирос кучин
Ифода этишга қодирдир эркин?

Имо-ишорани ишга солди:
«Юр,
Сени Фарғонага олиб кетаман».
Аста бош чайқади қизи тушмагур,
Бу сўнгги умид ҳам ўчди батамом.

Йигит термулади.
Қиз термулади.

Йигит жилмаяди.
Қиз сал кулади.

У ҳам имо билан дейди:
«Бунда қол».

Йигит қоғоз олиб чизади дарҳол:
Тоғ. Водий. Тераклар. Ишкомлар. Шийпон.
Қиз ҳам шу қоғозга чизади дарҳол:
Орол. Денгиз. Қайиқ. Юлдузли осмон...

Йигит жилмаяди.
Қиз сал кулади.

Сержант яна қўлга қалам олади.
Тоққа денгиз улаб, қайиқ чизади,
Қармоққа илинган балиқ чизади.
Буни кўрган қиз ҳам қалам олади,
Оролга ишком ва ариқ чизади.

Йигит термулади.
Қиз термулади.

Йигит жилмаяди.
Қиз сал кулади...

САЛЬМЕ

Сааремада қизиқ дарё бор,
Уни Сальме дейдилар.
Бироқ
Бўлгани-чун Сальме беқарор,
«Беқарор» деб атайди қишлоқ.

Бунга сабаб шуки, у дарё
Йигитига сўз бериб, кейин
Ўз сўзидан қайтган бевафо
Феъли каби эмиш бетайин.
Еки, дўстлар бўлади,

аввал,
Дўстлигидан чўпчак айтади,
Мушкул тушди дегунча, дарҳол
Қасамидан кечиб кетади.
Сальме шундай.

Тошқин кўкламда
Бир томонга оқиб туради,
Кузак бўрон қутурган дамда
Оқимини ортга буради.
Сааремада ота ўғлига
Ўгит айтса дейди доимо:
— Ухшамагил Сальме йўлига,
Сальме каби бўлма бевафо!
Сальме — орол эли юзида
Истеҳзодай, аламдай чизиқ.
Бир сабоқ бор унинг изида,
Чиндан ҳам бу дарё кўп қизиқ...

ТУРКМАН РАҚСИ

Эҳ, «Баҳор» қизлари,
«Баҳор» қизлари!
Қуёш рангларидай гулгун рақслари!

Биз Эстонияда,
Биз — Узбекистон.
Аммо бу рақсларда жамдир бор жаҳон.
Айниқса, битта рақс.
Ҳа, «Туркман рақси».

Орзулар китоби,
умидлар акси.
Кўзлар муштоқона,
чеҳралар лола,
Ҳар бир қиз қўлида битта пиёла.

Аста кузатаман Виллемни:
Эстон —
У рақсдан тинглайди ажиб бир дoston.
Пиёла...
Нимадир ундаги шароб?
Ишқми?
Саодатми?
Е, алам,
азоб?

Айрилиқ дардидай аччиқми у май?
Нега ичадилар қизлар индамай,
Нега кўзларида ҳасрат шуъласи?
Шунда йигитларнинг шўх ашуласи
Ногоҳ бағишлайди қувонч...
Ҳа, аён:
Чавандозлар елиб келар бу томон,
Туркман тулпорлари тасира-тусур,

Қизларнинг кўзида порлайди гурур,
Энди висол яқин!

Дўстим Виллем шод.
Мен ҳам севинаман санъатдан мамнун,
Дилни ҳаяжонга солгани учун.

Эҳ, «Баҳор» қизлари,
«Баҳор» қизлари,
Қуёш рангларидай гулгун рақслари!

«ТАРТУ ВАЛЬСИ»

«Эман» ресторани.

Дўстлар жам.

Оркестр чалади «Тарту вальси»ни.
Кайфимиз жойида май ичмасак ҳам.
Даврада ўйнадик ёшлик рақсини.
Бу оқшом ҳамдамим шоира Велли,
Декада баҳона, суҳбатимиз шўх.
Билакда сезилмас ингичка бели,
Икки қора кўзи — икки сўнмас чўғ.
— Сиз худди Лидия Койдула,—
дейман,

Чиройли бошини чайқайди.

Аён,

Демоқчи:

— Мен унга ҳеч арзимаيمان,
Мен бир томчи бўлсам,
Койдула — уммон.

Эътирозим кучли:

ахир, офтоб

Денгизу томчига бир хил сингади.
— Сатр — фақат сатр.

Китоб — бу, китоб!

Велли мени енгади.

«Тарту вальси» эса,

долғалар каби

Тубсиз хаёлларга ўрайди.

Нозик жилмаяди шоира лаби:

— Англадим,— дейди.

Нимани англади сеҳргар жувон?

Кўнглимда етилган шеър сириними?

Сўрашга ботина олмайман.

Шу он

У аста тортади ўз асирини,
Гуруннга келамиз — дўстлар ёнига,
Бунда Койдуладан суҳбат кетади.
Улар билмайдилар,

шеър бўстонида
Велли, Койдуладай гуллар экади,
Мен бунга аминман.

«Гарту вальси»нинг
Сеҳрида англадим Велли дилини,
Вақт келиб,

шеърят алангасининг
Нурига чулғайди азиз элини!

БИЗ, ҚАДИМ КАПИТАНЛАРНИНГ ИЗДОШЛАРИ

Бу — қадимий почта.

Денгиз одати.

Шишага жойланди қардошлар хати,

Биз оғзини ёпиб, ёғладик пухта.

Яқинда на қирғоқ,

на бирор бухта.

Тўлқинлар бағрида сузиб борамиз,

Тўлқинлар бағрида қолди номамиз.

Ўзбеклар, эстонлар —

ўн чоғли қардош

Танҳо шишамизга боқамиз ювош.

У гоҳ қалқиб чиқиб, гоҳ йўқолади.

Биламиз,

кимлардир уни олади —

Авлоддан авлодга азиз даракдай,

Шишага жойланган муштоқ юракдай...

Ўн имзо ўн дoston бўлиб кўринар,

Бу сирни очишга роса уринар!

Бироқ бунда сир йўқ.

Ўн ўзбек, эстон

«Каливипоег»ча ёзмадик дoston.

Фақат икки сўзни қайд этдик холос:

«Дўстлигимиз мангу!»—

Бу ҳақиқат, рост!

Гарчи фақат ўн кун бирга розлашдик,

Аmmo ўн асрга — мангу дўстлашдик.

Кейин шу қардошлик тимсоли этиб,

Шишага хат солдик юракдан битиб.

Қадим капитанлар расмини тутиб,

Шижани тўлқинлар бағрига отиб,

Денгиз одатини чиндан қўлладик,
Авлод-авлодларга салом йўлладик.

Сиз, эй истиқболнинг капитанлари,
Янги асрларнинг қиз, ўғлонлари,
Биз — боболарингиз сўзини тингланг,
Ҳаёт мазмунини чуқурроқ англанг.
Утиб кета берар умри гузарон,
Фақат дўстлик билан нуридир жаҳон!

1968

ЧИРОҚ

Ҳамид Олимжонга

Чироқни бир киши ёқади.
Бироқ
Минг дилга нур сочади чироқ.
Шеър ҳам худди шундай.
Шеър ҳам
Бир юракнинг ўтли садоси.
Худди чироқ каби у кўркам,
Чироқ каби сахий зиёси.
Ёки, дарахт, мевали дарахт,
Бир кишининг қўли экади;
Ҳосилига эса, ҳамма вақт
Бутун элнинг оғзи тегади.
Шеър ҳам шундай,
ширин шарбатдай
Чеҳраларни гулгун қилади;
Аччиқлиги эса, лаънатдай
Ёв бағрини кукун қилади.
Шеър — фарзанддир,
шоир — отахон
Уни узган камар-пуштидан.
Шеърхонанинг севимли ўғлон
Остонасин олтин гиштидан
Ҳатлайди-ю... Улуғ Ватанга
Фарзанд бўлиб қолади энди.
Шеър аскардай кирмишдир жангга,
Шеър душманни аскардай енгди.
Аскар — шоир қилди жон фидо.
Бахтимизга, ижоди қолди.
Камарбаста бўлиб доимо
Узидай мард авлоди қолди
Ва бу ҳайкал
Ундан бир мактуб
Ва бир шеърдай янграб туради:
«Деразамнинг олдида бир туп

Урик оппоқ бўлиб гуллади...»

У боқади далага, тоққа,
Узи яёв кезган диёрга.
У ўхшайди мангу чироққа
Ва яшнаган мангу баҳорга.

Чироқни бир киши ёқади,
Бироқ
Минг дилга нур сочади чироқ...

1968

МАҚСАД

Бугун қўшним — Комсомол ота
Тўй қилади тўқсон ёшини,
Қуёш энди уйғонган пайтда
Тарқатади юртга ошини.

Бундай номни йигитлар берган
Комсомолдай навқирон чолга.
Кураги ҳеч тегмаган ерга,
Олдирмаган, доимо олган.

Тўқсон ёш... Бу, айтишга осон.
Тўқсон баҳор, тўқсон қаттиқ қиш.
У қўлига ушламас асо.
Зотан, оғзи тўла ўзга тиш...

Уч инқилоб иштирокчиси,
Уқу тигдан тан илма-тешик.
Энди юртнинг боғбон-токчиси
Субҳидамда очади эшик.

Боғи шинам. Ариқ бўйида
Гуркирайди райҳон, ялпизлар.
Тўқсон ёшли ота тўйида
Хизматдадир хушхон ҳофизлар.

Маҳалла жам. Баланд шийпонда
Улфатлари даврасида чол
Сертабассум. Аҳён-аҳёнда
Эриб кетиб қичқирар: «Камол!»

Кўнглим ёнар, уни Навоий
«Кўргали...»си буткул ўртаган,
Ғазал шундай бўлса киройи!

ЕЛҒОНДАН ҚОЧ!

Ҳаммасига чида. Майли, ноз,
Майли, фироқ куйдирсин. Чида.
Аччиқ сўзлар этади парвоз
Ёр лабидан ғазаб авжида.

Куйма, дўстим.

Балки, бир игво
Сабаб бўлиб, чўзилур араз.
Балки, сабаб бўлиб бир ғараз,
У ўринсиз қилади даъво.

Тиниқ кўкка чиққандай булут,
Гоҳо кулфат солади соя.
Булут кетиб, ғам бўлиб унут,
Чекилади бунга ниҳоя.

Иғволар ҳам чиқади пучга,
Ҳақиқатнинг қудрати зўрдир.
Телба ёринг келади ҳушга,
Сен кўнглингни умидга тўлдир.

Кўкламда ҳам бўлади-ку дўл,
Лекин унинг умри бир ондир.
Сен ҳаётда ёрқин қуёш бўл,
Ёмонликни шафқатсиз ёндир,

Айрилиққа чидамоқ лозим,
Висол дами келиши аён.
Чертмоқ мушкул юракнинг созин,
Ахир, у — дил,
ёниб турган жон.

Унда меҳр алангасида
Бемеҳрлик тутуни ҳам бор.

Гоҳо шу дуд кўланкасида
Кўринмасдан қолар азиз ёр.
Сен бунга ҳам чида.

Ҳеч қачон

Ғолиб келган эмас ўтга дуд.
Дуд йўқолган,

олов чароғон —

Ена берган — буни ёдда тут.
Бахтинг учун кураш, ёқалаш.
Рақибларга алданма асло.
Агар ёринг қилса ёвқараш.
Бу кекнинг ҳам умри — бир асно.
Садоқатинг қила бер исбот,
Ишона бер ёринг сўзига.
Ишқ йигитга эмасдир иснод,
Жонингни бер босган изига.
Ким нуқсонсиз?

Унинг ҳам бир кун

Расо бўлиб қолади ақли.

Ишонч безар ҳаётнинг кўркин,

Ишонч қилар одамни ҳақли.

Ҳаммасига чидагил, аммо

Бир нарсага бўлгил эҳтиёт.

Шу бир нарса — энг зўр муаммо,

Уни ечиб беролмас ҳаёт.

Шу бир нарса заҳарли қуртдай

Қуритади умид боғини

Ва минг қават мудҳиш булутдай

Қулатади ишонч тоғини.

Шу бир нарса қаддинг ҳам қилиб

Ёғдиради бошга балони,

Бу — ёрингнинг ҳиссиз тикилиб

Орсизларча айтган ёлғони.

Ҳар нарсага чидамоқ мумкин,

Ҳар нарсага топилар илож.

Ҳар нарсага чидагил,

лекин

Бир ёмондан,

бир ёлғондан қоч!

ДАНКО

Оппоқ қоғоз — кураш майдони,
Ўткир қалам — жангда учқур от,
Эзгу снѐҳ — ботирлар қони,
Шу ўй билан бошланди ижод.

У на сайѐҳ эди, на дарвеш,
Россияни кезганда яѐв,
Юпунларга, гадоларга хеш,
Боѐнларга, золимларга ѐв.

Урмонлардан ўтганда, қушлар
Ноласидан кўнгли беҳузур.
Аммо юртда исѐнкор ишлар
Ўйғотарди онгида ғурур.

Тубанликни, аламни кўрди,
Ўз бошидан кечди минг савдо.
Мудҳиш нотенг оламни кўрди,
Қанча чигил, қанча муаммо.

Ўша зулмат қаъридан адиб
Бўрон қуши бўлиб ҳайқирди,
Россияга наъра таратиб,
Истиқболга, эрка чақирди.

Ўша зулмат қўйнида Данко
Юрагини машъалдай тутди.
Аммо Горький эмасди танҳо,
Курашчилар сафига ўтди.

Кимки севса қуѐшни, нонни,
Ардоқласа улуғ элини,

У севади азиз инсонни —
Владимир Ильич Ленинни.

Қуйилгандай дарё денгизга,
Горький меҳри Ленин меҳрига —
Қуйилди-ю оқди бир изга,
Сеҳр қўшиб ижод сеҳрига.

Мен «Она»ни қирқ йил ўқидим,
Яна қирқ йил ўқиш орзумдир.
Инқилобий мардликни ўқдим,
Энди уни ёзиш қарзимдир.

Горький раис бўлган съездда
Қатнашмаган бўлсам ҳам, бироқ
Садо бериб турибди ҳисда
У ўша он чалган қўнғироқ.

Горький — аччиқ ҳақиқат демак,
Инқилобнинг олови, нури.
Токи тепиб тураркан юрак,
Байроғимдир унинг ғурури.

Горький сўзи, Горький виждони
Бўлиб қолди мангу эътиқод,
Оппоқ қоғоз — кураш майдони,
Ўткир қалам — жангда учқур от.

1968

Дунёда не қилсин андуҳлар, ғамлар!
Барининг ўринини завқ, шодлик олди.

Ишон, қадрдоним, рақснинг тили бор,
Ё иқрор этади, ё этиб инкор
Бармоқлар, билаклар, қўллар сўзлайди,
Елкалар, оёқлар, беллар сўзлайди.

Рақсни ғазалга ҳам ўхшатиш мумкин
Вазни, қофияси, ташбиҳи билан.
Рақс ҳатто дostonдай мукамал, тўкин
Нақли, ҳикояси, тасвири билан.

Раққоса аслида Шаҳризодадир,
Санъати умрга умр қўшади.
Боқиши энг ўткир ширин бодадир.
Кайфинг ошадию қонинг жўшади.

Телба бўл қолишинг ҳеч гапмас!

Бирдан

Қўлларинг қовушиб олқиш-чапакка,
Интилиб учмоқчи бўласан ердан
Раққоса кўрсатган сирли фалакка.

У эса, фусункор илҳоми билан
Ҳамон ёндиради дилни беомон.
Фақат талпинасан,

қа, талпинасан,

Кафтингда тургандай қалбингдаги жон.

Бу лаззат олдида қадаҳдаги май
Қудуқ сувидан ҳам бемаза экан.
Яна нималарга буни ўхшатай?
Санъат тоза гулу, май— чағир тикан.

Алқисса, рақс давом этади, олам
Санъат кўзгусида гўзал кўриниб.
Сарвинозим эркин парвоз этган дам,
Қадаҳ чил-чил синсин тошга урилиб.

Кўнгиллар синмасин!

Кўнгиллар ўссин!

Адоват, жаҳолат, ўлимга маҳкум.

Биллур қандилларнинг эмиб ёғдусин,

Санъат ҳаётимиз этсин тараннум.

Имо қияпти гўзал...

Кел, ўртоқ,

Қўлни қўлга бериб рақсга тушайлик.

Меҳмон остонада. Этмайлик мушток,

Катта қулоч очиб қучайлик!

1968

ТУЛАНГА

Чўлнинг қоқ белида ўбдон қизиган
Бу суҳбат аслида, мавзу ўланга.
Бошқа қаҳрамоннинг бориб изидан,
Ногоҳ учраб қолсак борми, Тўланга.

Худди акасидай, яъни Мамажон —
Дадажонов каби бу ҳам чавандоз,
«Ўзбекистон» номли тулпорда ўғлон
Оппоқ тўлқинларда этарди парвоз.

Йўқ, бу ер денгизмас, пахта уммони,
Қуёш жазавада, йўқдир кўланка,
Ёндираман дейди бутун дунёни...
Шу ерда дуч келдик ўша Тўланга.

Зийрак йигит экан, пайқади чоғи,
Аста секинлашди кема юриши.
Тушди. Сезилмасди асти чарчоғи,
Ўзига ярашиғ кулиб туриши.

«Ҳорма — бор бўл!»дан сўнг одат бўйича
Тўланга ёғилди ҳисобсиз савол.
Чўлга қачон келган?

Унинг ўйича
Теримнинг бориши қандай?
Сўзамол —
Одам ҳам шошиши мумкин,
Тўланга

Эриш туюлмади сўзимиз асло.
Юзида йўқ эди зарра кўланка,
Кўзида бор эди сержилва маъно.
Мақсад аниқ бўлса,
иш бўлса пухта,

Тўландаги каби бўлса прода,
Қайнаб тошар экан чўлда ҳам пахта,
Доғда қолмас экан одам дунёда.

Қанча одам керак бўларди, Тўлан,
Сен терган пахтани бир йўл теришга?

— Беш юз қўл...

— Тўланвой, сўзла мақсаддан?

— Етказиб берса бас совхоз тележка!

— Кеманг шайми, Тўлан,
ёки гоҳида

Тўхтаб қоладими?

— Акам синаган!

Агар савол берган юрса шоҳида,
Баргида юраркан бизнинг Тўлаган!

— Ҳов, анов, қиз бола... оти нимаёйди?

— Кичкина Турсуной!

— Ҳа-ҳа! Дуруст-а?

Тўлаган нягини аста силайди:

— Ун етти ёшида бенуқсон уста!

— Яъни?—

Илмоқ ташлаб кўрдик Тўланга.

— Чинакам чавандоз кичик Турсуной!

Чиндан ҳам гўзал қиз, худди аланга;

Қиличдай сувори,

тагида— бўз той.

Алишер Навоий бўлсалар ҳаёт,
Балки, беш дostonни қилиб олтига,
Кўрсатиб қанақа бўлишин ижод,
Шараф топардилар замон олдида.

Гвардиячилар ҳужумга ўтди,
Созингни созлагил, шоир, ўланга.
Мардларнинг доврўғи оламни тутди,
Югур, ажаб эмас етсанг Тўланга!

1969.

ЛОЛАГА

Лолага! Лолага!
Кўшиқ, кулгидан
Еру кўк ларзада.
Автобус тиқин,
Утдик кўдна чинор — таниш белгидан,
Демак, мўлжал олган қиримиз яқин.

Яна бир довондан ошамиз, кейин,
Тепанинг ул ёғи — қадрдон дала.
Саррин шаббодада тебраниб секин
Кўзга очилади бир дунё лола.

Лолага! Лолага!
Кўшиқ, хандадан
Вақтнинг елтишини билмай қоламиз.
Нечун ололмайман кўзимни сендан,
Тиқин автобусда кулиб турган қиз?

Ҳа, мен йигит, сен қиз!
Уринсиз афсус!
Ахир, ўттиз йилки лола терамиз,
Ешимизни қўшса роппа-роса юз...
Умр шундай экан,
учар, бетамиз!

Биз эса,
ҳар кўклам лола терамиз.
Ана, шудринг босган қип-қизил гилам.
Ана ўтов.
Ана сулув бекамиз,
Ёнида бир боғча болалари ҳам.

Тиқин автобусдан отилиб қирга,
Лолазорга кириб кетдик иккимиз.
Қўл — қўлда,
кўз — кўзда.

Ҳамон адирда
Жаранглаб гуриллар қувноқ кулгимиз.

Севги қаримайди,
худди лоладай,
Севги қаримайди,
токи иккимиз
Шодмиз лолазорда эрка боладай,
Нур эмиб,
мешлардан симириб қимиз.

Лолани кўзингга сурасан ўйчан
Ва менга боқасан,
саволинг аниқ,
Улимим эмасми —
васлингга тўйсам?!
Тўймайман,
севаман,
севаман ёниб!

Сўзсиз жавобимни англайсан.
аста
Юзинг ёришади,
кўзинг ёнади.
Ҳар ерда —
ўнгу сўл,
баланду пастда
Лолалар денгизи оловланади.
Лола нури сенга ўтади.
Осмон —

Қир билан туташиб
кўчар кўзингга,
Мангу муҳаббатга келтириб имон,
Ҳайратда боқаман лола юзингга...

1969

КЕЛСАНГИЗ...

Интизорингиз тўйиб кўрмоқ бўларди, келсангиз,
Кўнглимиз ҳам юксаларди — тоғ бўларди, келсангиз.

Ховлимизга файз кириб, ороланиб ҳар бир ниҳол,
Шу кўримсиз парча ер гулбоғ бўларди, келсангиз.

Чехралар гул-гул ёниб, созу наволар тўлганиб,
Баҳру диллар қулф урарди — чоғ бўларди, келсангиз.

Уйма-уй меҳмон бўлардингиз — эдим меҳмоннавоз,
Лоф эмасдир бу сўзим, шундоғ бўларди, келсангиз.

Дилбарим, шундоғ бўларди, соғиниб бу икки кўз —
Сизни кўрса иккита ирмоқ бўларди, келсангиз.

Тонг шамоли мисли ҳар он сизга ором бахш этиб,
Куйларим ҳам то саҳар уйғоқ бўларди, келсангиз.

1970

ГУЗАЛИМ

Жонланур ҳуснинг кўзимда лаҳза-лаҳза, гўзалим,
На бўлур кирсанг уйимга аста-аста, гўзалим.

Мунча ҳам шўх кўзларинг шаҳло, юзинг раъно экан,
Лабларингдан торда ҳайрон писта-писта, гўзалим.

Келмасанг, муштоқ дилимни лолага этгил қиёс,
Қил-қизил қонга бўялгай лахта-лахта, гўзалим.

Ҳеч қачон бундай хаёллар қилмаган эрди забун,
Энди тахланди гумонлар даста-даста, гўзалим.

Ёндирурсан, ёндирурсан, ёндирурсан, бу юрак
Сен ёқиб кетган оловдан лахча-лахча, гўзалим.

Сен у ёнда, мен бу ёнда изтиробда юрсагу,
Яхшими, санчса рақиблар найза-найза, гўзалим.

Тома-тома кўл бўлур, деб айтмаганлар бесабаб,
Тўпланар гам-гуссалар ҳам пайса-пайса, гўзалим.

Ёзди пояндоз — ғазаллар интизор кутган Ҳамид,
Жонланур ҳуснинг кўзимда лаҳза-лаҳза, гўзалим...

1970

Иссиқ ҳам қирқларни чамалаб қолди,
 Ва лекин, бу ҳали саратон олди,
 Энди тўрлай бошлар кўкча, босволди,
 Осмонда тик қуёш созини чалди,
 Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
 Куррада ям-яшил пояндозимиз.

Гўзалар шоналаб, гулга кирган чоғ,
 Шоқларга тизилиб ёнгандай чироқ,
 Буғдойга ҳам тушди қирларда ўроқ,
 Офтоб жамолидан олам ярқироқ,
 Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
 Қут сатри ёзилган кўк қоғозимиз.

Соҳибкорга аён ишкомлар арзи,
 Боғларда авжида маҳорат дарси,
 «Қизил кесак» тупроқ — ҳосил асоси.
 Ранг олар чиллаки, пишар чароси,
 Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
 Биз унинг умрбод ишқибозимиз.

Яйловлар уфққа қадар чўзилар,
 Гарчча мой, ипак жун қўйлар, қўзилар,
 Чўпон юрагида тошар орзулар,
 Ут сероб — маррадан сўзсиз ўзилар.
 Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
 Кўлларда учишар ўрдак, ғозимиз.

Қай бир мўъжизани таъриф этайин,
 Чорвадан пиллага энди ўтайин,
 Иш қайноқ, барг сероб, қурт бўлиқ, майин,
 Момиқ олтинларни мен ҳам терайин.

Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
Кўп бўлиб унади тиккан озимиз.

Сабзи, картошкани ковлаймиз илдам,
Қат-қат яшил тўнда интизор карам,
Нархни туширайлик бозорларда ҳам,
Фаровонлик билан бу ҳаёт кўркам,
Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
Тўкин бўлаверса — ундан розимиз.

Ўрикзор, олмазор — адирга сиғмас,
Мева тера берсак ҳеч ерга сиғмас,
Ҳеч бир омбор, ҳеч бир қасрга сиғмас,
Шарбат-шаробимиз тасвирга сиғмас,
Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
Фаҳру бойлигимиз, имтиёзимиз.

Тонгни тунга улаб ишлаш фасли бу,
Техника тиғини пешлаш фасли бу,
Вақтнинг этагидан ушлаш фасли бу,
Зафар билан дилни хушлаш фасли бу,
Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
Табнатга берган кўрк, пардозимиз.

Шийпонда тунамоқ бебаҳо ҳузур,
Қимиз тополмасак, меҳмонжон, узур,
Бедана шўрвани тотинг баҳузур,
Сайлга чиққанлар қовун ҳам узур,
Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
Хиргойи қиламиз, чертиб созимиз.

Ёз келди, далага юринг, ёронлар,
Меҳнат нашъасини суринг, ёронлар,
Гўзаллик бу бўлур — кўринг, ёронлар,
Дўстлар билан хурсанд гурунг, ёронлар,
Бу бизнинг ёзимиз, бизнинг ёзимиз,
Даврага чақирган шод овозимиз!

1970

УЙЛАР УНЛИКЛАР

* * *

Мана, яна янги йил кирди,
Сен улгайдинг яна бир ёшга.
Қалбинг анча ҳислар кечирди,
Лекин бўлиб қолмадинг бошқа.
Ҳамон ўша турмушинг, нақлинг;
Ҳамон ўша одамсан, аммо
Парвозларда чиниқди ақлинг.
Шу сабабдан қанча муаммо
Ҳал этилди, топди якунин;
Ҳа, инсонга камолот — қонун.

* * *

Интизорлик...

Биров ёрига,
Бошқа биров дўстига муштоқ.
Бизлар эса, қишнинг қорига,
Ҳа, табиий қорга ўша чоқ
Муштоқ эдик.

Арчалар кўркам,
Дастурхонлар тузатилганди,
Эски йилнинг сўнгги куни ҳам
Иززат билан кузатилганди.
Дил астойдил бўлса интизор
Етиб келар экан ҳатто қор!..

* * *

Йўқ, гўзалим, фикринг тўғримас,
Мумкин эмас ишқсиз яшамоқ.
Ҳаёт борми беҳис, бенафас?!
Йўл ёрирми бенур, бечироқ?!
Агар менга берсалар савол:

Юрмоқдасан нечун зўр бўлиб?
Жавобим шу: ишқ менга мажол,
Йиқиламан усиз кўр бўлиб.
Ишқим борки, ҳурматим бордир,
Ишқдан кейин... қулфатим бордир.

* * *

Қиш...
Дунёни босган оппоқ қор.
Томларда-чи,
Ғиштин мўрилар.
Сен кезасан йўлда интизор,
Шунда
Ёлғиз шарпа кўринар.
Югурасан.
Йўқ, бошқа экан.
Деразалар ёрқин.
Оқ тутун —
Тик мўридан худди оқ елкан
Кўтарилиб силкинар бутун.
Уй. Оила. Учоқ. Бари бут.
Ҳей, оғайни,
Ўтмишни унут!

* * *

Салом, дўстим, шоббозлик овчи,
Оқча кўлда ишлар бажоми?
Балиқ борми?
Пўлат қармоқ-чи?
Қайиқчи чол бардамми, соғми?
Шағалоқлар босгандир роса
Тизилишиб, сувга тўш бериб.
Улар кўнар худди раққоса
Диркиллаган сийнасин кериб.
Мазза-мазза сенга, шоббозлик,
Шоббозлик, бу асли, шоввозлик!..

* * *

Янги йилдан мўъжиза кутма,
Лайлатулқадр афсона фақат...

Ҳақиқатни бир он унутма:
Саодатнинг онаси — меҳнат!
Худди чайир тўнка ёргандай
Изларини топиб болта ур,
Фовга қарчи дадил боргандай,
Кўкрагининг қалқон қилиб юр.
Агар турмуш — эртақ деб билсанг,
Қай эртақда бахт бордир бежанг?

* * *

Тоққа борган эдик. Овчилик...
Чиқиб қолдик тўйнинг устидан.
Беунашув ва бесовчилик
Тўй бўлибди.

Ота дастидан,
Ишққа зомин ота дастидан
Қиз дод солиб тоққа қочибди.
Юз ўгириб ўша дўстидан,
Бошқа ота эшик очибди,
Тўйхона деб!..

Келин-куёв шод,
Бутун қишлоқ янграрди обод.

* * *

Бу эшикка кирмайди одам,
Тавқи лаънат осилган унга.
Нур қўйнида яшнайдди олам,
У буркалиб ётади тунга.
Бу эшикнинг,

бу хонадоннинг
Иқболини бир махлуқ кўмган,
Касри уриб ўша ҳайвоннинг,
Бир оила чароғи сўнган.
Яккамохов

зим-зиё тунда
Хотин урган тентирар бунда...

* * *

Зарданг худди сувда юпқа ях,
Чўп ҳам унга келади малол,
Қўзғолондан ларзадаги тахт

Худди шундай топади завол.
Худди қалқиб турган тарози
Палласидай зарданг ҳам енгил.
Нурда учган пар қадар нозик
Сийнангдаги тамано кўнгил.
Зарданг умри фақат бир зумдир,
Унга даво шўх табассумдир.

* * *

Кимки сени танҳо, ягона,
Дурдона, деб мақтаса, билки,
Бу ҳақиқат эмас, афсона,
Бу жиддий гап эмас, бу — кулки.
Инсон десин, меҳнаткаш десин,
Яхши десин, меҳрибон десин.
Узоқ кетсанг, «кўнглим гаш» десин,
Яқин келсанг, жонажон десин;
Деса «офтоб», ё, «моҳи тобон»,
Билиб қўйги: бу сўзи ёлғон!

* * *

Иккимиз иноқ бўлсак,
Бутун олам иноқдай.
Иккимиз қувноқ бўлсак,
Ҳамма одам қувноқдай.
Жанжаллашсак иккимиз,
Дунёмиз — жанжалхона;
Шундай оғир юкимиз —
Кўтаролмас замона.—
Қувноқ бўлсак иккимиз,
Малол келмас юкимиз.

* * *

Ҳой бола,
инсонликни
инсондан ўрган,
Айниқса,
кексалардан,—
улар кўп кўрган.
Одам боласи бўлиб,
ҳайвон қилиғин қилма,

Кўзларинг — одам кўзи,
йиртқич каби тикилма.
Ичмаганда инсофлик,
ичганда ноинсофлик —
Дунёда энг ёвузлик,
энг нодонлик, қаллоблик.
Ҳавойи ғурур билан
дилни оғритма.
Еш қалбингни чиритиб
бевақт қаритма!
Камтарлик — кўркамлиқдир,
сен буни фазилат бил,
Ешлик — бир кўкламлиқдир,
сен уни ғанимат бил!

* * *

Хазинамни йўқотсам агар,
Азоб чекмай, беғам, бекадар
Яшар эдим.
Боғим мабодо,
Қуриб қолса, янги боғ учун
Фарёд чекмай, сарфлардим кучим.
Минг хил кулфат, синов дунёда
Дуч келади,
барига бирдай
Бардош бермоқ мумкиндир шердай.
Лекин ёринг кетса олиб бош,
Бу аламга чидамас бардош!..

* * *

Кўришайлик, десам
сен ҳар гал
Ортга суриб, галга соласан.
Қуёш дердим сени мукамал,
Бир жиҳатдан лекин... қорасан
Янги йил ҳам кирди, етар, бас,
Синаш бўлса синадинг — етар!
Чўчимагил, оқшом шарт эмас,
Кўришайлик, майли, тонготар!

Биласанми, жонгинам, қайда?
Метромиз бошланган жойда!

* * *

Қиш...

Ченалар учиб юрибди
Сув сатҳини қоплаган музда.
Ҳатто, симоб қотиб турибди:
Нолдан пастки рақам — ўттизда.
Чин қаҳратон.

Аммо, дунёнинг
Юрагида олов ёнади.
Муз қоплаган ўша дарёнинг
Тубида сув тўлқинланади.
Табиатнинг қонуни қайсар:
Ҳатто, тошда чечаклар ўсар!

1970

Кўзга кўз тушган чоғда аҳд келади,
 Дилнинг дилга ишончи нақд келади;
 Қачонки, муҳаббатга ишонч пайванд,
 Икки ёшни куттирган бахт келади.

Шаҳримиз обод шаҳар, кўчаси кўп,
 Тўй қизиган чароғон кечаси кўп,
 Гулдасталар кўзларни қамаштирар,
 Қаранг-а, гулларида гунчаси кўп.

Машиналар бир текис қимирлайди,
 Келин-куёв ёнма-ён шивирлайди,
 Жўралар, дугоналар буни кўриб,
 Ҳавасдан жонгинаси жимирлайди.

Келинимиз шифокор — қўли енгил,
 Куёвимиз оловкор — йўли енгил,
 Икковининг мақсади — элга хизмат,
 Бир маромда тепади дили енгил!

Тўйхонамиз кўринди нурда кулиб,
 Кутиб олар мезбонлар саф-саф бўлиб,
 Ота-она кўзида севинч ёши,
 Келинини кутади бағри тўлиб.

Иззат-ҳурмат саломдан бошланади,
 Ширин-шакар каломдан бошланади.
 Пояндозни каттароқ ёзаверинг,
 Бахтиёрлар қадами ташланади.

Тўй бўлса шундай бўлса, яхши бўлса,
 Саодатли умрнинг нақши бўлса,

Хизматга тайёр турса йигит, қизлар,
Соз чалса, шоир бўлса, бахши бўлса?

Келин билан куёвни тўрга олинг,
Дугоналар, жўралар, гапга солинг,
Юлдуз каби чақнаган кўзлар шахло,
Мунча ширин сўзларинг — тилда болинг!

Мўйсафидлар ҳурматда савлат билан,
Гурунглашар чой ичиб новвот билан,
Бир-бирини қутлайди чолу кампир,
Уғил-қизнинг тўйидай давлат билан.

Ҳой, нотиклар, қадаҳни айтинг қисқа,
Кўп сўздан, чаққан яхши хандон писта.
Хоразмдан созчилар келган экан,
Териб ташлар термани даста-даста.

Янги тўй, янги авлод базми бўлсин,
Сўзимиз завқли юрак назми бўлсин,
Рақсимиз, майли, бўлсин «Анжан полька»,
Майлига, «Катта ўйин», «Лазги» бўлсин!

Бухоронинг олови тўйга ўтин,
Ачитмайди кўзларни аччиқ тутун,
Гул атрига тўлибди тўйхонамиз,
Термилишар қиз-йигит бағри бутун.

Тўйдагилар ҳаммаси ошиқ сизга,
Катта буви сочади сочиқ сизга,
Чимилдиқнинг тонгини шод кутасиз,
Давру даврон эшиги очиқ сизга.

Шаҳримизда уланган уй-уйларга,
Базмимизда уланган куй-куйларга,
Севги, вафо мадҳини баланд айтинг,
Ҳижрон битсин, улансин тўй-тўйларга!

1970

ҲАҚИҚАТ

Еш дўстим,
шу кунни эслаб қол,
они,
Лаҳзаси, нафаси, дақиқасини,—
Буткул янгиланган кўҳна дунёни,
Лениннинг музаффар ҳақиқатини.

Сен узоқ яшайсан,
жуда кўп авлод
Буқунлар нақлини сендан сўрайди.
Мазлум дунёда ҳам
ўзгариб ҳаёт,
Озодлик енгади,
қуллик нурайди.

Сафарлар бўлади —
юлдузлар аро
Ўзга сайёралар сўрайди сендан
Қачон иқболини топганин дунё.
Сўзлаб бер,
азизим,
Улуғ Лениндан.

Шунинг-чун эслаб қол
Етмишинчи йил
Апрель кунларини,
гулгун баҳорни.
Оламдан сўзлаган чоғда
бир шингил,
Куйлашни унутма
Она диёрни!
Тошкентни таърифла,
халқинг Ленинга

ОТА УҒЛИ

Жондан азиз фарзандим,
Отангни доим ёд эт,
Умрингни, жигарбандим,
Вафо билан обод эт.

Инқилоб офтобининг,
Биласан, нури мангу.
«Аврора» хитобининг
Акс-садоси сен-ку!

Сен оталар издоши,
Яъни, содиқ аскарсан,
Матросовнинг сафдоши,
Қадрда баробарсан.

Генерал Раҳимовнинг
Уғлонисан, солдатим!
Юртнинг Корчагинга тенг
Посбонисан, селдатим!

Чапаевнинг кўзига
Ухшаб кетади кўзинг,
Покришкин юлдузига
Ухшар ёниқ юлдузинг.

Сен бор — тинчлик барқарор,
Оналар оромдадир.
Эллар омон, бахтиёр,
Иш, ижод давомдадир.

Ракеталар ёнида
Доим сергак турасан.

Ватанинг осмонида
Гардни ҳам зуд кўрасан.

Жанговар кемаларнинг
Капитани фарзандим.
Севиб улғайган элнинг
Жону тани фарзандим.

Ҳар бири Гагариндай
Парвози баланд мардлар.
Сиз Фарҳодсиз,
Шириндай
Қизлар кўнгли банд, мардлар.

Қаерда бўлсангиз ҳам,
Меҳрингиз дилимизда,
Такрор бўлади ҳар дам
Номингиз тилимизда.

Жондан азиз фарзандим,
Отангни доим ёд эт,
Умрингни, жигарбандим,
Вафо билан обод эт!

1970

САМАРҚАНДИМ

Қуёшни кутаман хиёбонингда,
Шарқ уфқи ним пушти. Осмон ложувард.
Бир висол илинжи ҳар бир онингда,
Тонг — илҳом бўсага мойил авжи пайт.

Анов оқ тераклар, кўҳна чинорлар
Миллиард чақиримдан келган нур билан
Заркокил боғлаган келиндай порлар
Жудоликни енгган бир ғурур билан.

Мудроқ

ҳурков қушдай учиб кетади
Шаҳарнинг сурма ранг киприкларидан.
Дастлабки «Волга»лар елиб ўтади
Уйғоқ анҳорларнинг кўприкларидан.

Мангу сеҳри билан минораларнинг
Сирли бўёқлари ярқ этиб бирдан,
Ҳар бири — мунажжим:

сайёраларни
Забт этмоқ бўлгандай интилар Ердан.

Бу — оний бир туйғу,

Балки, ҳақиқат.
Ахир, инсон ақли билмас худуд, чек.
Ахир, чекинди-ку бидъат, тариқат
Юлдузлар санагач Мирзо Улуғбек!

Қуёш

Мирзомизнинг қонли бошидай:
— Йўқ, мен ўлмаганман! — дея кўринди.
Унинг ўй чимирган туташ қошидай
Чинорлар шохини, шоир, кўр энди!

Табиат шуълага, шовқинга тўлиб,
Лаҳза-лаҳза сайин қайнаб тошади.
Қара: хиёбондан ўтади елиб —
Хаёлий бир гўзал, қайга шошади?

Ахир, у ўн олти ёшида, ҳали
Бизда Бибихоним бўлмасдан аввал
Гулдор жилд кўтариб юрган маҳали
Шу қиз эмасмиди машриқий гўзал!

Ҳар бири бир олам бунда одамлар,
Гарчанд оддий ишчи, талаба, уста.
Бекорга босилмас залвор қадамлар,
Бир маъно — ҳар бир иш ва
  ҳар бир сўзда.

ЎзДунинг электр қўнғироқлари
Ҳушёр торттиради биз чолларни ҳам:
Изсиз кетмадимми ёшлик чоғлари!
Ахир, бир замон-ку ҳар лаҳза, ҳар дам!

Ҳаёт узун йўлдир. Унда, одатда,
Оташинг қолади мисқол-бамисқол.
Ҳар онинг кечмаса жангда, меҳнатда
Бу йўлга кирмаёқ четдан ўтақол!

Жоним, Самарқандим, хиёбонингда
Тонгни кутарканман,
  қувончим чексиз.
Тарихнинг ҳар фасли,
  ҳар бир онингда
Ўтмишдошларимдан кўрдим ёрқин из.

Улуғ Шарқимизда санъат, шеъримиз
Нурали кошонасин кенг эшигисан.
Наво соз айлаган Алишеримиз
Ақл парвозининг сен бешигисан.

Излар...

Хиёбонда мен кўрган излар,
(Кечиринг, Самарқанд йигит, қизлари)
На фақат ошиқлар қолдирган излар,
Бу — алломаларнинг юрак излари!

Булар — Айний изи,
Хамза излари.
Ҳожи Абдулазиз ота излари,
Ҳа, нохун чертилган лаҳза излари
Ва Ғафур Ғуломнинг катта излари!

Мендан сўрасангиз, ўша изларга
Изларим тутшиб, ғурурим беҳад.
Улар таърифнингда айтган сўзларга
Кошки қўша олсам бир сўз, Самарқанд!

Сен тонгда ардоқлаб тутган кўк чою
Тандирдан узатган нони пўлотинг —
Ҳаққини узоқлик — муқаддас орзу,
Сенга сайқал берар авлод-авлодинг!

Йўқ, топа олмадим сен каби макон
Жаҳонгашта бўлиб, кезиб дунёни.
Қайнар —
        юрагимга яқин хиёбон,
Унда — навқиронлик чексиз уммони...

1970

ҲАМИША БИРГА

Агар менга берсалар савол:
Ўзбек киму, тожик ким?— дебон,
Мендан жавоб олулар дарҳол:
Бир онадан эгиз қўш ўғлон.

Биз ҳаттоки сўрамаймиз ҳам:
Қайси бири ёшда улуғ, деб.
Иккови ҳам баркамол, кўркам,
Онасини билар қутлуғ деб.

Онаси ким?— берсалар савол,
Жавобини этаман таъмин:
Онамиз — бу, энг соҳибжамол,
Энг муқаддас муборақ замин.

Уйимиз ҳам ёнма-ён: бир тоғ —
Икки ёни — қишлоқларимиз.
Бу қирғоқда — ўзбек, у қирғоқ —
Тожик эккан гулбоғларимиз.

Канални ҳам бирга қазганмиз,
ГЭСларни ҳам қурганмиз бирга.
Бирга ниҳол, гул ўтқазганмиз
Туташ адир ва туташ ерга.

Кунларимиз оқ тонглари ҳам
Бир уфқдан бирга отади.
Куйларимиз оҳанглари ҳам
Бир маромда дил яйратади.

Шеъримизнинг вазни ҳам бир хил:
Кўҳна аруз, навқирон бармоқ.

Раққосалар опаю сингил,
Созандалар бир уруғ-аймоқ.

Хов... анов қиз мунча ҳам сулув!
Юзи лола, кўзлар қуралай:
Тожикларга келин экан у —
Ўзбек қизи, билдим сўрамай.

Бизлар шундай қуда-қудағай,
Чатишгандир азиз жонимиз.
Шу икки халқ бирга ўтағай
Ўз бурчини, бирдир шонимиз.

Бекободга Нов туташгандай,
Е Деновга Душанба, Варзоб,
Меҳримизнинг пок оташидай
Нур сочади ягона офтоб.

Касбимиз бир: пахтакор элмиз,
Ватан бизга шуни ишонган,
Улуғ ишда ҳамкор, ҳамдилмиз,
Орзумиз ҳам бирга ушалган.

«Оқ олтин»нинг юксак тоғида
Ғалабамиз байроғи порлар.
Шу тантана, зафар чоғида
Яна янги зафарга чорлар.

Юксакликдан, истиқболни ҳам
Вахш нуридай равшан кўраман.
Биз ҳаммамиз ҳамкору ҳамдам,
Собит сафда мен ҳам юраман.

Памирдай тик юксала берар
Хирмонимиз, шуҳратимиз ҳам.
Мангу яшар, яшнар, гуркирар
Партиямиз, давлатимиз ҳам!

1970

ҚОЗОҚ ШЕЪРИ

Абдулла Тожибоева

Олти қатор шеърнинг номи — мусаддас,
Дўстга ёздим, дўстлик эзгу, муқаддас.
Дўстлик ҳаво, сувдай, дўстлик — нур, нафас.
Одамлар бор, дўстликни этар ҳавас,
Аммо, ўзи дўст бўлмагач, етолмас.
Дўстлик — ҳаёт, кураш, мактаб, катта дарс!

Аср бошида сен билан биз йўқ эдик,
Чўнг тарихни китоблардан ўқидик,
Тополмадик кўрк халқимиз кўркидек,
Биз шу кўркни шарафлаб шеър тўқидик;
Мана қирқ йил илҳом — гулранг мусаллас —
Кайфи ижод тонгларида тарқамас.

Ёдимдадир ҳамон бир доно сўзи:
«Адабиёт — асли тарихнинг ўзи!»
Ҳа, шоирнинг кўзи — халқининг кўзи;
Халқнинг бахти — шоирнинг бахт юдузи!
Эл ишқисиз ижод бўлурди қафас.
Балли, санъат заминдан айру эмас!

Шоир юрса — халқи билан юради,
Халқ не кўрса, у ҳам шуни кўради,
Оғир кунда кўкрак тутиб туради,
Яхши кунда яйрайди, ҳайқиради!
Сен халқингнинг шоирисан, дўстим, бас,
Халқ қайраган қалам асло хит бўлмас!

Қозоқ шеъри тўлиб оққан дарёдир!
Тўкин боғдир, кенг дастурхон саҳродир,
Сермазмундир, ранг-барангдир, зебодир,
Инқилобдан порлоқ янги дунёдир,

Даврон билан улғаяди, тўхтамас,
Замонамиз кўламига келар бас!

Қозоқ шеъри шундай парвоз этади,
Ўз ерига жуда ўхшаб кетади:
Кун чиқишдан кун ботишга етади,
Олис-яқин юракларни чертади,
Осмон каби, унга уфқ чегарамас,
Уммон каби тўлқинланар, тугамас!

Кучга тўлган ўлан кўкламда сойдаи,
Кўкчатовда бўлиқ яйловда тойдай,
Ярқираши биз тамға қўйган ойдай,
Тўйимлиги қирда хушбўй буғдойдай!
Яна нега ўхшатсам?.. Ҳа, хонатлас!
Яхши шеър хонатласдан қолишмас!

Қозоқ десам, Мухторни тушунаман,
Собитнинг китобларин тушираман,
Қаламимни сенда ҳам пишираман,
Не учун энди сендан яшираман:
Ахир, қайси дўст дўстидан ўрганмас!
Бундай бахтни ҳали дунё кўрганмас!

Гап бор: қозоқ алласига ухлармиш —
Ўзбек бола кўриб ширин-ширин туш.
Бизни яқин қилган тарих ва турмуш,
Қардошликнинг завқини қардош сурмиш!
Буюк, озод оиламиз муқаддас! —
Шу сўз билан яқунланди мусаддас.

1970

ЭРКАКЛАРГА МАСЛАХАТ

Аввало унутманг: букун байрамдир,
Шунга мос созлансин кайфиятингиз.
Фасл ҳам ажойиб: эрта кўкламдир,
Тонгданоқ билинсин ҳамиятингиз.

Совға-саломингиз, яъни кечаёқ
Олиб келганингиз буюмлар бари:
Майли, атру упу, майли, ўйинчоқ,
Майли, навбахорнинг тансиқ гуллари;

Майли, гулдор дурра,

майли, оқ рўмол,

Майли, Марғилондан бир жўра атлас;
Булар эътибордан кичик бир тимсол.
Ахир, инсон бахти буюмда эмас!

Яхши бўлар эди, севимли хотин
Тонгда танлай туриб уйда кийимни,
Кўриб қолса эрнинг совға соатин,
Ёки ўзи орзу қилган буюмни!

Эркаклар! Совғага қўшимча сўздир.
Ахир, сўз ғалтагин ютиб олгансиз.
Ёр гулдир, қуёшдир, ёруғ юлдуздир,
Мақтов билан асир этиб олгансиз.

Энди ҳам эслангиз ўша санъатни:
Булбул эдингиз-ку ишқ баҳорида!
Умрбод тарк этманг ўша одатни,
Сайранг ёр байрамин хуш наҳорида!

Ахир биргаликда кечди қўш ҳаёт,
Огоҳ бўлдингизлар қўш дил сиридан.
Неча фарзанд бўлди сизларга қанот,
Парвозда юксакроқ бири биридан.

Ундан ўзингизни баланд кўрмангиз,
Қанча кунингизга яради хоним!
Агар у бўлмаса, машаққат — денгиз —
Ютарди,
дердингиз, ошна: «Вой жоним!»

Эркаклар бўлади: турмушга лоқайд,
Синолда сиркаси сув кўтармайди,
Кўчага қочишга у пойлайди пайт,
Шунинг-чун иқболи ҳеч кўкармайди.

Галстук қуроғу кўйлак оҳорлик,
Нуқул чойхонабазм, улфат, гап-гаштак...
Оила — аввало, дўстлик, ҳамкорлик!—
Сизга эслатамиз биз чалиб ҳуштак!

Эркаклар! Обрўга ёпишиб олинг!
Ахир, уни тўкиш жуда ҳам осон.
Инсонлик номига сиз содиқ қолинг!—
Меҳру оқибатдан бошланар инсон.

Таралла-бедоддан эл ўта безор,
Минг лаънат ароқнинг шум падарига.
Букун нурли байрам. Қирлар лозазор!
Бадбин маишатдан қочинг нарига!

Оилани бошланг лола сайрига;
Хоҳланг, Турбот томон,
хоҳланг, Чимёнга,
Албатта, қарайсиз хоним майлига,
Бу сиздан мукофот шу қадрдонга.

Аммо бир илтимос: байрам ҳурмати,
Сайр бўлсин беминнат ва беможаро.
Бу дунё қадимдир, нелар кўрмади,
Энди мамнун бўлсин сиздан бу дунё.

Демак, унутмайсиз: букун байрамдир,
Шунга мос созлансин кайфиятингиз.
Фасл ҳам ажойиб: эрта кўкламдир,
Тонгданоқ билинсин ҳамиятингиз.

1970

ОНАЛАРНИНГ ОЛТИН ТУЙИГА

Онажон!

Шу завқли байрам асноси
Сизга бир орзумни қилайки баён,
У, мафтун қалбимнинг бўлсин садоси,
Самимий меҳримни ётолсин аён.

Кўзим қамашади сизга қарасам,
Ана ҳусн, латофат, гўзаллик, жамол.
Шу онда тайёрман ичишга қасам,
Онажон, ўзингиз мукаммал камол.

Фазлингиз таърифи дафтарга сизмас,
Севги ҳам, вафо ҳам, ижод ҳам фазл.
Сиз ҳаёт кўркини нафас-банафас
Мардона яратган, буютган насл.

Онажон!

Илҳом-сиз қўшиғимизга,
Ҳаёт, газал сиздан олади кучин.
Ўғиллар бердингиз қўшинимизга,
Қизлар узатдингиз оналик учун.

Онажон!

Мунча ҳам сулуvsиз, шансиs,
Зеҳнингиз башарни қўяр ўйлатиб.

Онажон!

Юлдуз-сиз, нур-сиз, гулшан-сиз,
Яна юз йил яшанг кўзни ўйнатиб.
Биргина орзум бор.

Шу қадрли зум,
Мунажжимлар каби қилиб каромат,
Айтай, азизларим,

биргина орзум:
Олтин тўйингизни кўриш саломат.

Олтин тўй, бу — ярим асрлик турмуш,
Ешликда танлаган ёрингиз билан
Эллик йил интилиш, севиш, термулиш
Тонгдай пок иффату орингиз билан.

Олтин тўй, бу — эллик баҳорни кўриш,
Эллик қиш қаҳри-ю, эллик ёз сеҳри,
Эллик йил ҳар оқшом йўлга кўз тутиш,
Дилга олов ёқиб содиқ ёр меҳри.

Эллик йил — олис йўл, унинг чангидан
Кузнинг қировидай сочингиз кумуш.
Фикр, ўй, эътиқод, виждон жангидан,
Аслида, иборат экан бу турмуш.

Эллик йил сўнгида бирга етасиз
Олтин тўй аталган нузли бекатга.
Оила тўрида уни кутасиз,
Фахру гурур бўлиб юрт, мамлакатга.

Мен ҳам, шоирингиз, қаерда бўлмай:
Ердами, Ойдаи, Марсдами — ул кун
Етиб келажакман тўйга кеч қолмай,
Сизни чин кўнгилдан қутламоқ учун.

1971

АБАЙ

Шу қутлуғ тўй куни
мажлис тўридан
Мамнун тикилади нуроний
бобой,
Уртанган, интилган юрак
қўридан
Шеърият қасрини ёритган Абай.

Поёнсиз далада, бийдай
саҳрода
Қамчи босганида зулм беомон,
Эрк, адолат бўлсин дея дунёда
Шоир қўшиғини янгради равон.

Улуғ Россияга боғланди кўнгил,
Рус оға меҳрини куйлади
жўшқин.
Унинг овозидан билиб олди эл
Шеър оламида борлигин
Пушкин.

Агар қозоқ юрти бўлса бир
осмон,
Абай шу осмоннинг порлаган
ойи.

Қалбимизга яқин у шеър,
у дoston,
Яқин бўлганидай бизга Навоий,
Шоир васияти ҳамон жаранглар:
— Уруғлар, бирлашинг! Эллар,
жам бўлинг!
Қозоғим, қизиган чоғларда
жанглар

Шуни такрорлади кекса
Жамбулинг.
Шуни такрорлади Собит оға
ҳам
Ғафур Ғулом билан бошлаб
«Айтишув».
Дўстлик, қардошликда
мамлакат кўркем,
Биз ҳам такрор айтсак,—
айни пайти шу.

Қозоқ билан ўзбек қадимдан
бирга,
Эгиз, оға-ини, қуда-қудағай.
Бирга тўй қилади букун ҳам
шеърга,
Шеър — дўстлик куйчиси,
бурчин ўтағай.

Яхши сўз, яхши куй,
яхши шеър борми,—
Демак, юраклар ҳам доим
ҳамнафас.
Сен дўмбира чертсанг, мен ҳам
дугорни —
Чертаман,
зарбимиз икки хил эмас.

Бу дўстлик — Ватанга қудрат
ва шараф,
Бу дўстлик — ҳаётга мазмун
ва чирой.
Бу дўстлик бор экан,
Сен ҳам гуркираб
Абадий яшайсан, мавлоно Абай!

1971

ҚАЛБЛАР ТУТАШ

Инсон учун аламу бахтсизлик, кулфатларнинг
Энг ёмони қайсидир?— берилса шундай савол,
— Ёлғизликдир!— дер эдим.

Балолар, офатларнинг
Энг ёмони — ёлғизлик.
Ёлғиз инсон бемажол.

Ер юзида дўстини, ёрини топа олмай
Тентираган одамлар кўз олдимдан ўтади.
Эслангиз,

кечагина,
бошқа иложи қолмай,
Бенгалия юртида миллион қалблар тутади.

Қабилами, халқми ё, бир кишими,— фарқсиздир,—
Агар у якка қолса аждаҳога дуч келар.
Якка тош ҳатто метин бўлса ҳам яроқсиздир,
Тошни тошга урганда олов келар, куч келар.

Якка қафтда мадор йўқ,
чапак ҳам икки қўлдан,
Саҳро ирмоққа тўймас,
дарёю уммон керак.

Ҳар қанча эзгу орзу ўтганда ҳам юракдан,
Парвозига албатта, керак яна бир юрак.

Ёлғизлик аламини минг йиллар тортган элнинг
Бир синчков фарзандиман томир-томирин уққан.
Қўшиғини куйлайман халқлар бирлашган йилнинг,
Миннатдор тикиламан мен ўша чўнг уфққа.

Уша алвон уфқдан кўтарилар бир сиймо:
Она Волга фарзанди, рус даҳоси, аллома.

ЮЛДУЗЛИ ҚАҲРАМОНЛАР

Кўнгил кўнгилга муштоқ,
Бирликдадир саодат.
Бахтимиз бўлди порлоқ
Дўстликда, жонажонлар.
Элларда кўрк, латофат,
Дилларда ишқ, назокат,
Доим бўлинг саломат,
Юлдузли қаҳрамонлар!

* * *

Тоғларда кон очибсиз,
Чўллар бўлибди гулшан.
Қирларга дон сочибсиз,
Боғлар чиройи кулган.
Гагарин ҳар бирингиз,
Ут кўзли қаҳрамонлар.
Ораста қизларингиз,
Ой юзли қаҳрамонлар.

* * *

Сиз пахтакор диёрсиз,
Дунёга донг таратган.
Меҳнатда бахтиёрсиз,
Янги жаҳон яратган.
Элларда кўрк, латофат,
Дилларда ишқ, назокат,
Доим бўлинг саломат,
Юлдузли қаҳрамонлар!

1971

ТОШКЕНТ ҚУШИҒИ

Бир томони — Қурама,
Бир томони кенг дала,
Анҳорлари бурама,
гоҳ тинч,
гоҳ шўх шалола,
Қадим шаҳар,
ёш шаҳар,
Гарчанд номи тош шаҳар,
Евларга қаҳри метин,
дўстларига ипакдай,
Гупиллаб турар бетин
меҳр тўла юракдай!

* * *

Тошкентимнинг қўшиғи —
олис карвон йўлидай,
Маъшуқага ошиғи
очган содиқ кўнглидай;
Мулла Тўйчи ҳофизнинг
сеҳргар куйидай соз,
Ғафур Ғулом шеъридан
янграган мағрур овоз;
Минг йиллар достони-ю,
янги озод тарона;
Тошкентимиз нақ кўзгу,
кўринади замона!

* * *

Опера майдонида
нақшин пўлат чаноқдан,

Кумуш сув тўфонида
                    порлаган минг чироқдан
Кўз олдимда рўй-рост
                    юксалар баҳор юртим,
Ота-бобо касбига
                    содиқ пахтакор юртим.
Айниқса шу шошқин куз —
                    ганимат долзарб чоғда
Бир қўлимиз ғўзада,
                    бир қўлимиз дастгоҳда.

* * *

Тошкентнинг қўшиғини
                    меҳнат қўшиғи денглар,
Бекорчи, бетайинга
                    бу даргоҳда ўрин йўқ.
Тошкентнинг юрагини
                    бутун коинот тинглар,
Коинот англар бу дил —
                    муттасил
                    танти, улур!
Қуёшнинг шуъласидан
                    порлаган ой мисоли,
Тошкентнинг
                    Москвадан
                    чароғондир жамоли.

* * *

Тошкентнинг қўшиғини
                    тонг-саҳарда эшитинг,
Майдонлар, йўллар тўла
                    гурс-гурс қадамлар зарби,
Заводлар, комбинатлар
                    очганида эшигин,
Домнадай
                    минг даража
                    қайнайди инсон қалби;
Пўлат булоқдай биқ-биқ
                    қайнаган чоғда кўринг,
Чўнг меҳнатга ярашиқ
                    Мўъжизакор бу гурунг.

* * *

Тошкентнинг таърифини
қилмоқ бўлсангиз агар,
Кейинги тарихини
варақланг!

Бусиз шаҳар —
Камолини кўрмайсиз.
Зилзила...

Ҳа, ўша он!
Бировлар деди: Эссиз...
Суратдай қотди ҳайрон...

Аммо халқ —
уруш, ҳижрон,
Минг бир бало, минг тўфон
Суягини қотирган

халқ —
қадини ростлади,
Ишчи халқ
қуриш учун
асбобини созлади.

* * *

Тўққиз қаватли уйим
томига чиқдим саҳар,
Радио саррин куйин
сеҳрида мудрар шаҳар
Қуёш баркаши ҳамон
қорамтир уфқ ортида.

Сокин йўллар,
Тинч майдон...
Шу сукунат пайтида

Ажойиб бир ҳол кўрдим:
назаримда,
ёдгорлар
Намойиш қилиб кўркин,
сўзлашган каби порлар...

* * *

Ёдгорлар!
Қаҳрамонлик,
қон-қардошлик тимсоли.

Едгорлар!
Зилзилани
даф этган буюк қудрат.
Едгорлар!
Қадрдонлик
ва бардошлик тимсоли.
Едгорлар!
Асримизга
жасорат
берган шуҳрат.
Бир-бирини қутлайди:
ҳамкоримсиз, инимсиз!
Едгорлар мазмунида
бир меҳнатки, тинимсиз.

* * *

Қуёш уйғонди.
Олам
Нур наҳрида чўмилди,
Шаҳрим
тумонат одам
шовқинига қўшилди.
Ҳаттоки,
курантларнинг
занги ҳам эшитилмас,
Кўтарма кранларнинг
парвозлари басма-бас,
Гўёки,
бир шаҳарга
тўпланган бутун жаҳон,
Бу тонг ҳамма оқади
Ленин музейи томон.

* * *

Бу оддий бино эмас,
халқим тўқиган қўшиқ!
Бу кўҳна дунё эмас,
эзгу ҳаёт,
келажак!
Оддий бинокор эмас,
ҳар бири содиқ ошиқ,

Ҳар бири ўтли нафас,
жонини ҳам беражак!
Мардлиги, санъагини
                    завқ билан кузатаман,
Ардоқлаб ниятини,
                    мен ҳам гишт узатаман.

* * *

Ўн бешта республика
                    ва элик миллат — бари
Ўзбекистон — ҳур ўлка
                    қийматлик дўстлари
Жўр бўлиб куйлаган чоғ
                    янграган симфония,
Муҳаббат таронаси
                    қудратли,
                    бениҳоя,
Шавқу ифтихор билан
                    нақл этиб Лениндан,
Оламга таралади
                    Тошкентимдан,
                    элимдан.

1971

РАҚС МЕЪМОРИ

Агар десам: «Мукаррамхон,
Сизга кўпдан юрагим мафтун!»
Сиз заррача бўлмайсиз ҳайрон,
Бу янгилик эмас сиз учун.

Рақсингизга ким шайдо эмас?
Гўзал ёшлар, ўктам чоллар ҳам!
Бир кўришни ким қилмас ҳавас?
Ҳамма одам ва бутун олам!

Сиз қалбларнинг тугёнларидан
Янги баҳор ижод этдингиз
Ва шу баҳор бўстонларидан
Инсонларга гуллар тутдингиз.

Сиз меъморсиз, Мукаррамхон,
Шаклларга ҳукмингиз ўтган,
Сиз яратган қаср бенуқсон,
Санъатингиз камолга етган.

Нафис куйлар, дилрабо рақслар
Нурли нақшдай юракка кўчар,
Ишқ ҳақида оташин баҳслар
Худди «Минг бир кеча»дай кечар...

Йўқ, бу хаёл эмас, ҳақиқат!
Бу — келажак ҳақида дoston.
Ҳа, аслида ҳаётбахш санъат
Шундай бўлар, Мукаррамхон!

1972

ИҚБОЛИНГ

Уртаган кўнглимни, жоно, лабдаги холингмикан,
Ёки тилда тутганинг пинҳон ширин болингмикан?

Чорлаган улфатларингму, ёки боғингда гулинг,
Ёки чашманг узра соя ташлаган толингмикан?

Билмадим, жон, билмадим, балки булармас чорлаган,
Уйда меҳмонларга ўч юз ёш бобо — чолингмикан?

Кўп пазанда дейдилар ошга беҳи босган чоғинг,
Чорлаган доим олов ёнгувчи манқолингмикан?

Ёки ҳижрон қон қилиб бағрингни, чеҳранг ёндириб,
Иффатингдан лола бўлган ул ёноқ олингмикан?

Бу фазилатларни жам этсам, нигорим, бир савол:
Бахтиёр этган мени овозу иқболингмикан?

1972

АТЛАСИМ

Ер йўлига кўзларим сочган зиёдан атласим,
Ой билан юлдуз тўла мовий самодан атласим.

Рангдаги сокин хуморлик, интизорлик, норлик
Марғилоннинг қизлари берган жилодан, атласим.

Сендаги нозик латофат — тоза диллар шуъласи,
Шу мусаффо товланиш меҳру вафодан, атласим.

Сен қўшиқдай дилрабосан, сен газал — саккизта байт
Сен тўқилгансан садоқатли наводан, атласим.

Бахтиёр қизлар сени ифбат либоси билдилар,
Сендаги ҳар бир қатим шоҳи ҳаёдан, атласим.

Сен қуёшмонанд — жаҳонга ҳурматим, ишқимни соч!
Сўзлагин халкларга дўстлик муддаодан, атласим!

1972

ГРУЗИЯГА

Хамма нарса буюк бу юртда:
Тик чўққилар, юксак довлар.
Жангда пишган,
  тобланган ўтда
Тарихларни кечиб инсонлар.

Буюкдир ўй, орзу, гоялар,
Элбурсга тенгдир парвози.
Одамларнинг
  юксак қоялар —
Чақинига ўшар овози.

Грузия юракка ўшар:
Катта мазмун кичик ҳажмда.
Мағрур лочин ёдимга тушар,
Ҳа, шундай куч бордир лочинда.

Рубойига ўшар бу диёр:
Тўрт мисрада бир олам маъно.
У мардлиги билан бахтиёр:
Фақат мардлар бўлади доно.

Грузия менинг наздимда
Ўшар яна энг нафис гулга.
Илҳом берар ҳаёт базминда
Дунёдаги ҳамма булбулга.

Грузия, шеъринг, асли,
Тугилганми сенда ва ёки
Бобо шоир Шотанинг насли
Тоблар фақат шеърда идрокин.

Гуржи дўстим, тутганинг шароб —
Қадаҳдаги битта тоза гул.
Ҳурматингга қиламан жавоб,
Грузия — моҳир косагул;

Тоза гулинг қабул этаркан,
Жавобим шу қаро кўзликка:
Биз бу оқшом бирга кўтарган
Эзгу қадаҳ — мангу дўстликка!

1972

ОМОНЛИК ФАРЗАНДИ

Асло туғилмасин Ёмонлик —
Одамзод орзуси шу!
Туғилсин Яхшилик, Омонлик —
Одамзод орзуси шу!

Куррамизнинг иссиқ бағрида
Хайрли бир иш содир бўлди,
Куррамизнинг иссиқ бағрида
Букун янги фарзанд туғилди:

Бангладеш унга қутлуғ ном,
Бизнингча бу Бенгалистондир.
Янги фарзанд, хулласи калом,
Саксон миллион қизу ўғлондир.

Қийин бўлди тўлғоқ жуда ҳам:
Ун миллион халқ сурилди юртдан.
Койнотга кўрк бўлган одам
Куйиб кетди вабодан, ўтдан.

Ҳарбий либос кийган зўравон —
Босқинчилар қилдилар шундай.
Юракларни титратган фиғон
Еру кўкни босди тутундай.

Хуллас, тинчлик бузилади ёмон —
Дунё тинчи ва башар тинчи.
Уқубатга айланди замон
Ва кулфатга — элнинг севинчи.

Океаннинг ортидан ногоҳ
Эшитилди мудҳиш айюҳаннос.

Бу ерда боғ сўлим, булбуллар куйлар,
Аmmo бошқа ерда бомба ўтидан
Ёнади мактаблар, саройлар, уйлар,
Нафас бўғилади ёнғин дудидан.

Биз — Совет диёри, мудом сиз билан,
Вьетнам жангчилари, араб мардлари!
Булоқдай мусаффо тонгимиз билан
Ювилур ерингиз қонли гардлари!

Эркин кабутарлар қаноти каби
Чапак чалган қизил байроқларимдан
Мужда етиб бориб, мазлумлар қалби
Еришиб кетажак чироқларимдан!

Кўп оғир курашлар ва қиронларнинг
Сўнгида саодат йўллари қутлуғ!
Синай чўлларида онахонларнинг
Илк бор қурол тутган қўллари қутлуғ!

Тонглар туғилиши ҳақ ва бегумон —
Тарихнинг азобли кечаларидан!

Халқимга қўшилиб ўтаман шодон
Тошкентимнинг обод кўчаларидан.

Қуёш — илҳомимда,
  юзим,
  кўзимда,
Денгиздай оломон ҳайқаришида.
Унинг зарралари —
  шеърим,
  сўзимда,
Қувноқ набирамнинг қийқаришида!

1972

БАҲОР ТАРОНАСИ

Лойқаланиб, кўпириб сувлар шариллар,
Кўринг боғда қушларнинг турфа зотини.
Яна ширинликка ўч асаларилар
Гулзорларда симирар гунча тотини.

Отқулоқлар ўтзорда тизза баробар,
Ялпизлар гуркирайди ариқ бўйида.
Лолаю, бўтакўзу, гулхайри, сафсар
Товланади гулчига ёқиш кўйида.

Аллақачон майналар югуриб қолди,
Тақлидчи шоирлардай сернағма, серавж.
Тоғ нордон неъматининг, мана энг олди —
Хуржуну қоплар тўла пушти ранг равоч.

Қозонларда кўк шўрва қайнадими, бас,
Қирдан изма-из қимиз етиб келади.
Бу баҳор!

Дилни ўртаб сўнгги йўқ ҳавас,
Инсонга катта йўлда йўлдош бўлади.

Оқ йўл,

далага чиққан юртдошим деҳқон!
Тракторинг бирон дам тўхтамай юрсин.
Боғида файласуфдай серфикр боғбон,
Ниҳолга ўргатабер яшамоқ дарсин!

Менинг зебо сингилчам, шаҳло кўзлигим,
Синчков-синчков тикилиб поёнсиз бўзга,
Мунча ҳам жиддий бўпсан, анор юзлигим,
Ахир ер киради-ку сен айтган сўзга!

Меҳнатнинг ўғил бола авлоди, салом!
Водийни уйғотган ҳам, ахир ўзингиз.

Шудгору эгатларни кўриб, номма-ном,
Айтиб бера оламан исму изингиз!

Ҳар нарса тахт. Ҳар нарса мукамал, тайин.
Шийпон ҳам, шақир-шуқур қайнаган бак ҳам.
Қозонларда эту мой милтилар майин,
Ишга бир шўнгиб, кейин арзир олсак дам.

Серговур пахтазорни соғиндим жуда,
Ешликда маъшуқамни соғинган қадар.
Шўх-шан ҳаёт маст қилган сулув Мавжуда,
Яллани бошлаб бергин, куйлайлик, дилбар!

Ерга чигит тушдими, бас — бу энди ёз!
Тўрғайлар чувиллайди.

Толзорлар салқин.

Эй, шоир, чеҳрангни оч:

гул фаслини ёз,

Мисраларинг порласин қуёшдай ёрқин.

Айниқса узун қишнинг сўнггида баҳор —
Қаттиқ интизорликдан сўнг висол каби.
Кўзга суртгудай тансиқ яшнаган диёр —
Севгиси сиртга тепган ойжамол каби.

Қувончни нима билан ўлчамоқ мумкин?
Одам бахти олдида гавҳар беқадр.
Оламдай кенг, қушларнинг тилидай эркин
Муҳаббат қаршисида олтин сийқадир.

Орзуларнинг кўзгуси табиат экан,
Қаранг унинг рангига, тароватига, —
Сахий қўллар яратиб — шу қадар улкан,
Чин ўлчов элнинг ерга садоқатига.

Хумор-хумор нашъага тўлди юраклар,
Гул баҳор жамолига соғ-омон етдик.
Лиммо-лим каналлару

адл тераклар,

Ундан нари чаманлар чорлайди,

кетдик!

КУЗ

Юртдош, эшигингда чалар қўнгироқ,
Қара-чи, ким экан?

Эҳ-ҳе, бажо-ку!

Тонгда салом бериб чақирган қўноқ —
Қўкламда қўнглингда тукканинг орзу!

Келиндай товланиб,

ранг оловланиб,

Кўрку камол бўлиб,

лола юз бўлиб,

Салом берар сенга у жилоганиб,

Хусида беқиёс олтин куз бўлиб.

Ниҳоллар илк куртак чиқарган фасл
Ерга ташлаганда биринчи уруғ,
Орзу қилган эдинг меваси асл,
Хосили бўлсин деб безавол улуғ.

Куз, боғбон, қопқангда кулиб турибди,
Қўлида карвоннинг заррин жилови.
Қуёш рангларига тўлиб турибди
Унинг ўз элига сахий сийлови.

Оддий боғбон дедим,

бу таъриф кемтик,

У рассом, файласуф, шоир, донадир,

Ҳикматда баркамол,

санъатда етук,

Ризамат отадир, Ибн Синодир.

Кузнинг қучоғида ётма ғафлатда,
Мақтансанг,

залварли ишингдан мақтан.

Сени чақиради энди навбатда

Шарафинг, давлатинг, савлатинг —
пахтанг!

Юртдош, эшигингда чалар қўнгироқ,
Қара-чи, ким кутар интизор бўлиб?
Олтин куз келибди.

Отлангил тезроқ,
Майдонга кирасан пахтакор бўлиб.

1974

МАДАДКОР БУЛИНГ

Азиз юртдошларим, сизга бу сўзим,
Сиз менинг қувончдан чақнаган кўзим,
Сиз бахтим кўкида толе юлдузим,
Далага чорлайди долзарб кеч кузим:
Меҳнат жабҳасида сиз ҳам бор бўлинг,
Халқингизга доим мададкор бўлинг!

Шундай келар экан гоҳо фасллар,
Довулар қутуриб, босаркан селлар,
Ёзда сувлар камчил — қақрар ҳосиллар,
Сўзим сизга, мардлар, доно, фозиллар.
Шу долзарб кунларда сиз илғор бўлинг,
Халқингизга доим мададкор бўлинг!

Бир кунги теримни чамалаб кўрсак:
Ун минг тонна олтин!.. Яйрайди кўкрак!
Ҳали далаларда беҳисоб кўсак,
Хирмонимиз бўлсин тобора юксак,
Шарафли авлодим, фидокор бўлинг,
Халқингизга доим мададкор бўлинг!

Мен устоз Ҳамзани эсладим бу тонг,
Ҳар сўзи чақириқ, ҳар бир шеъри бонг,
Буюк замонга чунон Ҳамоҳанг
Ана жанговарлик, ана юрак, онг!
Унинг нафасига сиз ҳам ёр бўлинг,
Халқингизга доим мададкор бўлинг!

Аҳдимиз собитдир замон, замондан!
Юракни тозаланг шубҳа, гумондан!
Севганлар чўчимас намдан, тумандан.
Ахир, гул тергансиз кўклам чамандан!

Муҳаббат мангудир,
                                вафодор бўлинг,
Халқингизга доим мададкор бўлинг!

Яна бир неча тонг, бир неча оқшом
Пахтазор гурунги этади давом,
Ғайрат дулдулига минганлар, салом!
Яхшига кифоя биргина калом:
Эзгу ғалабага сабабкор бўлинг,
Халқингизга доим мададкор бўлинг!

1975

МЕН СИЗНИНГ КУЗИНГИЗДА...

Инсоний туйғуларнинг барчаси менга аён:
Ҳаёт устозим бўлди, партиям — раҳнамойим.
Киприкдаги тебраниш, қалблардаги ҳаяжон,
Умидвор куррамизу, ҳамон сир тўла осмон,
Бир-бирига жонажон, қанча дўсту қадрдон —
Умрбод эш-ҳамройим, кўзимда яшар доим.

* * *

Сиз билан биз иш долзарб паллаларда кўришдик,
Бошимизни қотирди фасллар, муаммолар.
Аввал қурултойда, сўнг — далаларда кўришдик,
Меҳнат билан олинган марраларда кўришдик,
Бундан чўнгроқ бахт йўқдир мудом бирга бўлишдек,
Буни яхши англайсиз, эй баркамол донолар!

* * *

Мен сизнинг кўзингизда диёримни кўраман,
Мен сизнинг юзингизда кўраман баҳоримни.
Мен сиз юрган йўллардан тун-кун бирга юраман.
Мен сиз эккан гуллардан севгим учун тераман.
Ҳарорат етмай қолса юрагимни бераман,
Мен сиз учун чертаман оппоқ тонглар торимни!

* * *

Мен сизнинг кўзингизда кўраман азмингизни,
Мўлжалингиз кўп улуғ, замонага ярашиқ.
Ватан юксак шарафлар пахтакор — касбингизни,
Азизлар, умр бўйи битгайман назмингизни,
Завқим-ла қизитгайман тўйингиз, базмингизни,
Мен — содиқ фарзандингиз, боғларингизга ошиқ!

* * *

Қабул этинг, саломим, шонли қурултой аҳли!
Истиқбол мазмуни бор камтарин сўзингизда.
Жўшқинликда дилингиз худди муҳаббат наҳри,
Шундай бўлмоғи керак одам боласи аҳли,
Кимки, ўз ваъдасига вафодор экан, бахтли!
Мен вафо қуёшини кўраман кўзингизда.

* * *

Таърифингиз сўзламоқ бахш этар менга ҳузур,
Сиз қўли олтин халқсиз, авлодлар изингизда.
Абадий порлагайдир сиз оламга сочган нур,
Қардошлар кўкрагини тоғдай кўтарар гурур,
Фаҳрим шуки, Ватаним айтар сизга ташаккур,
Фаҳрим шуки, ўзимни кўраман кўзингизда!

1976

БАХТНОМАМИЗ

Еттинчи октябрь
Календаримизда
Олтин юлдуз бўлиб чақнади,
Бахтномамиз —
ҳаёт дафтаримизда
Тонг каби
абადий яшнади.

Тарих тарих бўлиб,
ҳали одамзод
Бундай улуғ кунга етмаган,
Чорак миллиард киши бир ижод —
Бир асарни яқдил битмаган.

Бу Қомусни ўқиганим сари
Кўз олдимдан ўтади йиллар,
Авлодларнинг кураш, ишлари,
Чақримлари — оташии йўллар.

Бу китобнинг биринчи бобини
Ленин ёзган олтмиш йил аввал.
Унинг мазмунига эрк офтобини
Сингдирди Партия мукаммал.

Юлдузлар чақнади саҳифаларида,
Ҳар бир юлдуз тўла бир ҳуқуқ:
Халқ олдига қўйган вазифаларида
Истиқбол ярқираб кўринар тўлиқ.

Кўзимга суртаман ҳар бир сатрини,
У инсонга азиэ нон каби,
Чунки улуғлади унинг қадрини
Энг одил, энг доно нуктадон каби.

ФАХРИЯ

Фаҳрим шуки, яшнар бўстони, дўстлар,
Юртим тинч, тинч-тинич осмоним, дўстлар,
Халқимнинг мардлиги — достоним, дўстлар,
Орзулар гултожи — замоним, дўстлар,
Манзилига етди қарвоним, дўстлар,
Кўнглимда қолмади армоним, дўстлар!

* * *

Тасанно,
шунчалар бўлар шодлик, бахт,
Шунчалар ўринлар меҳнат билан аҳд,
Шунча мева, шунча зар берар дарахт,
Қабул этгил, Ватан,
тоғ-тоғ хирмон тахт!
Манзилига етди қарвоним, дўстлар,
Кўнглимда қолмади армоним, дўстлар!

* * *

Мен бу юксакликка тикилиб ногоҳ
Халқим парвозини этаман нигоҳ,
Унинг қамолидан қоинот огоҳ,
Зафаринг муборак, эй қутлуғ даргоҳ!
Манзилига етди қарвоним, дўстлар,
Кўнглимда қолмади армоним, дўстлар!

* * *

Ўзбекистон дея аталган диёр,
Ўн беш оғани ичра бахтиёр,
Қузи — ёз, қишида унар навбахор,
Сенда қаҳрамонлик мудом барқарор!

Манзилига етди карвоним, дўстлар
Кўнглимда қолмади армоним, дўстлар!

* * *

Тарк этмаганидай севги дилимни,
Бир он тарк этмайди қуёш элимни,
Пайванд этиб мардлик ила билимни,
Олтин хазинаси қилдик еримни!
Манзилига етди карвоним, дўстлар,
Кўнглимда қолмади армоним, дўстлар!

* * *

Улкан саф олдида қорақалпоқлар,
Самарқанд қўлида алвон байроқлар,
Букун Андижонни Ватан ардоқлар,
Ҳамма-ҳаммангизга раҳмат, ўртоқлар!
Манзилига етди карвоним, дўстлар,
Кўнглимда қолмади армоним, дўстлар!

* * *

Еру кўк порлади пахта — гавҳардан,
Хушxabар тарқалди элга эллардан,
Қардошлар қувонди бизнинг зафардан,
Қутлуғ бўлсин табрик доно раҳбардан!
Манзилига етди карвоним, дўстлар,
Кўнглимда қолмади армоним, дўстлар!

1977

СЕНСИЗ...

Кўлимда қолмади ихтиёр сенсиз,
Сўзимдан кетди ранг, эътибор сенсиз,
Зимдан кузатади дўсту, ёр сенсиз,
Кўзларимда ёшим шашқатор сенсиз,
Шоирга бу дунё тангу тор сенсиз!

Хижрон лашкарининг ҳужуми ёмон,
Инсон бардошига келтирар қирон,
Бир онда чол бўлиб қолар навқирон,
Ундан жонга йўқдир заррача омон,
Хуллас, танҳо бўлдик тор-мор сенсиз!

На овқатда маза ва на чойда таъм,
Чақирсак ҳам энди дўстлар бўлмас жам,
Мингинчи чироқлар худди хира шам,
Юлдуз чақнамаган кечадир олам,
Ҳеч нарса жонимга қилмас кор сенсиз!

Гира-шира тонгда кезаман боғим,
Шарпалар мисоли юракда доғим,
Жимликда товшингни илғар қулоғим,
Кўз олдимдан ўтар у хушнуд чоғим,
Оҳ, яна йўқолар беқарор сенсиз!

Ҳаёт — умр йўлида елиб шошмақдир,
Йил — тизма тоғларда довон ошмақдир,
Базм — орзу наҳридай тўлиб-тошмақдир.
Ишқ худди пайванддир, қўш туташмақдир,
Мен барги тўкилган бир чинор сенсиз!

Сахий табиатга дилдан тасанно:
Миллард юлдузларни уфурар само —
Оқ парқуда юмшоқ тўлғонар дунё,
Биз ҳам қилмоқдамиз маъюс томошо,
Қорайиб кўринар ҳатто қор сенсиз!

Янги йилни кутиш қадимдан одат,
Башарга ёр бўлсин омонлик, омад,
Мангу қарор топсин тенглик, фароғат,
Бизни ҳам ёрлақа, эй сен адолат,
Йўлга термулмайлик интизор сенсиз!

1977

СОАТ САНАДИМ...

Севгида вафони одат санадим,
Ернинг жафосини роҳат санадим.

Қалам тебратишни ҳар тонг соғиниб,
Вазифа деб билдим, тоат санадим.

Хаёлимда гоҳо жонланса жилванг,
Мен ўша лаҳзани омад санадим.

Ва лекин, қошларинг чимирилган онни
Муҳаббат гулига офат санадим.

Сафарда ёнма-ён суҳбатдош бўлсанг
Мен буни энг гўзал ҳолат санадим.

Бевақт эсган ҳижрон шамолларини,
Баҳорим боғига ғорат санадим.

Ҳорижда Ватаним жамолига зор
Ва сенга интизор,
соат санадим.

1978

МУНДАРИЖА

---

*Ииллар, йўллар, устозлар 5

Ш Е Ё Р Л А Р

* Офтобим-партиям	27
Кенгай, лагерь!	30
Одам	31
Баҳор	32
Мен кетдим	33
Тун лирикаси	34
Достонимда у	35
Кўзим газаб билан ёлар	36
Евни ўлдирсанг	38
Бу — менинг Ватаним	39
Мардона жанг	44
Хужум	45
Мухаммас	46
Катерина	48
Қўбузчи	50
Белорус ўрмонлари	51
Партизанлар	52
Қалъа	53
Соғинаман	55
Лизанинг ёди	56
Соч!	60
Машҳур бўлдилар	61
Сен келганда	62
Арслоним келди	63
Украина еллари	64
Узоқ эди	71
Қора денгиз	72
Москва оқшоми	73
Соғинсам	74
Пушкин	75
Чиқа қолгил!	78
Айём муборак	79
Ун тўққиз ёшинг	81
Хукм	83
Сенинг мақтовинг	85
Ватан	86
Қизил	89
Сенинг тасвирингга сўз тоқомадим	90
Шеър чаманида беш юз йил	91
Хайкал	94
Зарафшон сувлари	95
Романс	97
Ишон!	99

Байрам кечида	100
Қирғиз қардошимга	102
Березина қирғоғида	103
Болтиқ буйларида	105
Россия	107
Вафо	110
«Хумора, хумора...»	112
Жўра полвон	113
Булоқ	115
Дўстлик гуллари	116
Далага чиқамиз	119
Мирзо Улуғга	121
Жонимизда, онгимизда Ленин	122
Мирзачўлга кел	124
Авлоддан авлодга	126
Бобо ҳикояси	128
Бахт	131
Дийдорлашув	133
Терма	136
Салом, Озарбайжон гўзали!	137
Хуш қол!	138
Армани дўстим	140
Суюнчи	141
Е, кел	143
Янграсин	144
Онамга ўхшайди	146
Оҳ, сенинг ёшлигинг менда бўлсайди	147
Ой каби	148
Солдат хати	149
Бир ондан кейин	151
Денгиз	153
Ўн беш байроқ кўтарилган он	155
Турдихон	156
Қўлларинг	158
Беҳи гуллади	160
Тенгдир қувончига озод дунёнинг	162
Санъаткор	164
Улғайдик	167
Байраминг қутлау	170
Байроқ	171
«Аврора» бонги	173
Мен жаҳонни кўп кездим	176
Марҳабо	177
Қуёш йўли	180
Иккинчи Москва	182
Юлдузлар чақнасин	183
Мангулик	186
Шу өзгу дақиқа	188
Рулда	191
Куррада байрам	193
Ўн тўрт комиссар	195
Волгада	197
Чаноқ	199

Сен кетдингү...	201
Эстония илҳомлари	
Ешариб қолсам	202
Сааремада севги	204
Сальме	206
Туркман рақси	207
«Гарту вальси!»	209
Биз, қадим капитанларнинг издошлари	211
Чироқ	213
Мақсад	215
Елғондан қоч!	218
* Данко	220
Рақс	222
Эрк туғилган кун	225
Тўланга	227
Лолага	229
Келсангиз	231
Гўзалим	232
Ез	233
Уйлар (Унликлар)	235
Ер-ёр	241
Ҳақиқат	243
Ота ўғли	246
Самарқандим	248
Ҳамша бирга	251
Қозоқ шеъри	253
* Эркакларга маслаҳат	255
* Оналарнинг олтин тўйига	257
Абай	259
Қалблар туташ	261
Юлдузлар қаҳрамонлар	264
Тошкент қўшиғи	265
Рақс меъмори	270
Иқболнинг	271
Атласим	272
Грузияга	273
Омонлик фарзанди	275
Қуёш жонингда	278
Етмиш иккинчи йил олмалари.	281
Қуёш саломи	284
Баҳор таронаси	287
Диллар худди домна	289
Куз	291
Мадакдор бўлинг!	294
Унутманг ўша онни	296
Ишонч тонги	299
Жонларда қуёш	301
* Юлдузим	304
* Мен сизнинг кўзингизда	307
* Бахтномамиз	309
* Она	311
* Сен, қадр қил!	313
* Жоним яйрав	315

* Фаҳрия	318
* Сенсия	320
* Ватан	322
* Соат санадим	324

ҚИТЪАЛАР УЙҒОҚ
Балладалар китоби

Биринчи қисм

Кириш	327
Пахтакор билан америкалик	330
Уруш	334
Уй	337
Хиросима	341
Хусния Ҳамди	345
Сўнгги кўприк	348
Қоҳира	351
Қалампирмунчоқ гул	356
Ироқ юраги	360
Давоир фожияси	364
Қон бўлган юраклар	369
Афниса Мелти	375
Этиадан зўрроқ	381
Гомер қаламига лойиқ жасорат	386
Ватаннинг қадри	390
Сув	395
Тошкент руҳи	399
Сўнг	403

Иккинчи қисм

Раҳнамо	404
Каприда унинг излари	407
Тушунади солдатга солдат	412
Оналарга ҳисоб берамиз	416
Тонг муқаррар	420
Тамтамлар чақиради	422
Юракда қуёш билан	425
Сув қиссаси	429
Гулдаста	432
Йини	434
Коммунист	437
* Навбаҳор	441

ДОСТОНЛАР

Амазонка қўшиғи	447
Севги	468
Ҳаёт ишқи	517
Лола кўл	534

© Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1979 й.

На узбекском языке

ХАМИД ГУЛЯМ

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ В 4-х ТОМАХ

ТОМ I

СТИХОТВОРЕНИЯ, ВАЛЛАДЫ, ПОЭМЫ

Редактор *Мудаммад Али*
Рассом *И. Кириакиди*
Расмлар редактори *А. Вобров*
Техн. редактор *В. Барсукова*
Корректор *Ш. Собирова*
ИБ №805

Восмахонага берилди 23.06.78. Босишга рухсат этилди. 22.12.78. Формати 84×108^{1/2}. Восма л. 18,5. Шартли босма л. 31,08. Нашр. л. 26,14+0,23 (вилайка). Тиражи 10000. Р. 18525. Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. Шартнома № 102—78.

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитетининг Тошкент «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бандлашмасида 1-қоғозга босилди. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. 1979 йил. Баказ № 1174. Баҳоси 3 с. 30 т.

Ғулом, Ҳамид.

Асарлар: 4-жилдлик.—Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1979.
I жилд. Шеърлар, балладалар, дostonлар. 592 б.

Атоқли ўзбек совет адиби, Ҳамза номидаги Ўзбекистон ССР Давлат мукофоти лауреати Ҳамид Ғуломнинг тўрт жилдлик «Асарлар»и нашр этилмоқда. Биринчи жилдга шеърий асарлардан намуналар киритилди. Улар орасида юксак гражданлик руҳида битилган шеърлар, машҳур «Қитъалар уйғоқ» балладалар туркуми ва «Лолақўл», «Амазонка қўшиғи», «Севги» сингари дostonлар бор.

Гулям, Хамид. Собрание сочинений. В 4-х т. Т. I. Стихи, баллады, поэмы.